

קובץ גליונות

פרשת ויצא

ממרנן ורבנן גדולי ומאורי הדור

- דברי שי"ח
- דרכי החיזוק
- פניני השוקי חמד
- שיעור חומש
- תורת רבותינו
- מים חיים
- שאל אביך ויגדך
- אוצרות פרי חיים
- דובב שפתים
- גאון יעקב
- דברי אמת
- נפשו גהלים תלהט
- פנינים משולחן רבינו
- שלמים מציון
- יחי ראובן
- מסביב לשולחן

מו"ר הגאון הגדול
רבי שלמה ב"ר יחיא קורה זצוק"ל

הגליון מוקדש לע"נ
מו"ר הגאון הגדול
רבי שלמה ב"ר יחיא קורה זצוק"ל
זקן רבני תימן וגאב"ד בני ברק
לקראת יום השלושים לפטירתו
גלב"ע י"ג מר-חשון תשע"ט

ניתן לשלם גם במכשירי
'קהילות' ו'נדרים פלוס'
ע"ש קובץ גליונות

גיליון מס' 307 פרשת ויצא
תשע"ט שנה שישית

לעילוי נשמות
מרת פנינה הנא פערל קרליץ ע"ה
בת הר"ר נחמן הכהן ז"ל
נלב"ע ד' כסלו תשע"ב - תנצב"ה

דברי שי"ח

ממרן רשכבה"ג שר התורה הגר"ה קניבסקי שליט"א

פשוט על הפרשה

"ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה" (כה, י)

ועיין ברש"י לעיל ס"פ תולדות שלאחר שקיבל הברכות נטמן בבית מדרשו של עבר ארבע עשרה שנה ואח"כ הלך לחרן, וכ"ה ברש"י בסמוך לקמן עה"פ וישכב במקום ההוא, וכמבואר כ"ז להדיא בסופ"ק דמגילה י"ז א'. וע"ש במהרש"א בח"א שמוכיח דגם בית מדרשו של עבר הי' בבאר שבע, ולפ"ז תמוה הרי בבאר שבע קיבל יעקב מיצחק את הברכות והיאך לא נתירא יעקב להטמן בבית מדרשו של עבר שהי' בבאר שבע עצמו ולא חשש שמא ימצאהו שם עשו. וכפה"נ שיעקב בטוח הי' שעשו לא ידרוך על מפתן הישיבה אפילו בשביל לחפשו שם וכפי שבאמת היה שבמשך י"ד שנים נטמן שם יעקב ועשו לא מצאו.

"ויקח את האבן אשר שם מראשותיו וישם אותה מצבה" (כה, יח)

יל"ע לר"ש דס"ל בזבחים ק"ח דבזמן היתר הבמות יכול להעלות אפי' על הסלע או על האבן א"כ למה הי' צריך לקחת את האבן ולהשימו הרי א"צ לבנות במה לשם הקטרה ויכול להקטיר אפי' כשהיא מונחת במקומה כמו סלע ואבן. ויל"ע דלפמ"ש כ' בחזו"א זבחים ס' כ' (ב) סק"ו דגם לר"ש צריך שיהא גבוה י"ט ואבן זו ע"כ לא היתה גבוה י"ט שהרי ישן על הקרקע ושם אותה מראשותיו וצ"ל שהיתה ארוכה וצרה ולכך הוצרך לזקפה עתה לגובה כדי שתהא גבוהה י"ט [ואע"ג שהיא היתה האבן שתי' ותנן ביומא נ"ג ב' דהאבן שתי' לא היתה בולטת מהקרקע אלא ג' אצבעות היינו משום ששיקעה הקב"ה בקרקע כדאי' בפדר"א פל"ה ע"ש].

(טעמו דקרא)

שו"ת בעניני הפרשה

ש. ידוע בברכות כו' ע"ב שאברהם אבינו תיקן שחרית. לכאורה צ"ב מדוע לא תיקן תפלת ערבית, הרי בכל התורה כולה היום מתחיל מהלילה, ויהי ערב ויהי בקר, א"כ בזמנו שלא היה שום תפלה, יכל לתקן מעריב.

ת. שחרית קודם ביום.

ש. ידוע בחז"ל בברכות כו' ע"ב שהאבות הקדושים תיקנו שחרית מנחה מעריב. מעתה יש לעיין האם לא התפללו בשבתות ור"ח ומועדים תפלת מוסף, כי לא מצינו שתיקנו מוסף.

ת. רק בשבתות ויר"ט.

ש. בחורים צריכים לנסוע לחתונה של אחד מחבריהם מחוץ לעיר לאחר שהגיע זמן של מעריב ועדיין לא התפללו מעריב, כי המנין של מעריב בישיבה בשעה מאוחרת, האם יסמכו על תפילת מעריב באמצע החתונה.

ת. יתפללו מיד.

ש. האם לכתחילה ראוי להנהלת הישיבה לדאוג שבני הישיבה שנוסעים לחתונה ידאגו לקיים מנין צדדי באמצע הסדר בחדר שיעורים באופן שלא יפריע לשאר הבחורים, כדי שיוכלו הנוסעים לחתונה לנסוע רק אחרי מעריב, או שסדרי הישיבה לא משנים, והבחורים שנוסעים ידאגו לעצמם להתפלל באמצע החתונה.

ת. תפוס לשון ראשון.

ש. בפרשת ויצא כתוב (בראשית כח' יח) "ויקח את האבן אשר שם מראשותיו וישם אותה מצבה וגו'". נשאלתי מה הענין שיעקב אבינו עשה מצבה דוקא מאותה אבן שישן עליה, וכי לא יכל לקחת אבן אחרת לעשותה מצבה.

ת. לזכר שזכה לגילוי שכינה.

(קונטרס עזרת אליעזר)

עלי שי"ח

"רבי יהודה קופלוובין זצ"ל"

בשבוע האחרון נפטר הגאון רבי יהודה קופלוובין זצ"ל שהיה ידיד מנוער של להבהל"ה רבינו שליט"א, ולמד עמו באותו כיתה בתלמוד תורה, ולאחר מכן שימש כמחנך שנים רבות. לעיתים רחוקות היה מגיע לרבינו שליט"א, ופעם אמר שהוא חושש לבוא אצלו אם אינו מוכרח כי חס על זמנו של רבינו, וכשהיה מגיע רבינו היה מכבדו ומוקירו. נביא כאן שיח תורה שדיבר עם רבינו, באחד הביקורים שערך אצלו. ביקור זה בתאריך ב' אלול תשע"ד, (יש"כ לבני המשפחה).

רבי יהודה: בני נפטר לאחרונה... אבקש ברכה שיהיה עליה לנשמה.

רבינו: המקום ינחם אתכם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים.

רבי יהודה: נו, שיהיה שנה טובה.

רבינו: אמן. וכן למר אגוט יאר.

רבי יהודה: יש לי שאלה. כתוב בגמ' שעל שמן זית לא מברכים בורא פרי העץ כי זה לא הזית עצמו אלא רק היוצא ממנו, ולכאורה מאי שנא מיין, שיוצא מהענבים ובכל זאת זה חשוב ומברכים עליו בורא פרי הגפן, על שם הגפן.

רבינו: הרי כתוב בגמ' שיין הוא חשוב יותר וקבעו לו ברכה לעצמו.

אחד מבני המשפחה מזכיר כי רבינו שולח להם מפעם לפעם פ"ש עם אחד האחיינים שמגיע הרבה לרבינו.

רבי יהודה: הרי למדנו לפני כשמונים שנה יחד בתלמוד תורה...

רבינו מחיך, לאחר מכן שואל איפה הוא גר, ורבי יהודה משיב ברחוב וסרמן, ורבינו שואל היכן זה...?

אחרי זה רבינו הביא לו את הספר החדש שיח השמיטה, ורשם לו הקדשה עם ברכה חמה.

רבי יהודה: יש"כ, אגוטן יאר, שתזכו לאריכות ימים ושנים.

רבינו: אמן, וכן למר.

בברכת שבת 808
יחזק 8167878

סדרת היום

"בענין חצאי קנים שבשולחן"

מנחות צ"ו א' מתני' וכ"ח קנים כחצי קנה חלול ארבעה עשר לסדר זה וארבעה עשר לסדר זה. וכתב התו"ט (פ"א מ"ו) בשם רש"י בחומש ובשם הרמב"ם פ"ה מתו"מ ה"ב שהטעם כדי שתהא הרוח מנשבת בו, ולכאור' רש"י לא כיון לזה שלא כתב טעם אלא למה הוצרכו קנים כדי להפסיק בין חלה לחלה ולא יהיו מונחות זו על"ז זו כדי שתהא הרוח מנשבת בהם אבל לא כתב טעם למה היו כחצי קנה ולא כקנה שלם וכו"ש שהרמב"ם לא כיון לזה ולא הזכיר שם כלל שהיו כחצי קנה רק שהיו מפסיקין הקנים, ונראה הטעם שהיו כחצי קנה כדי שהחלה תהא מונחת עליה כראוי ולא תדחק ותתקפל ונראה שצד הסדק היה למעלה כדי שתשב עלי' החלה יפה, והנה בתוספתא דמנחות (פ"א ה"ד) איתא כ"ח קנים של זהב חלולין מפוצלין מקבלין טומאה נראה דלרש"י (ד"ה המפוצלים) שהיו מכניסין את הקנים בתוך פנימות הסניפין קמ"ל דמקבל טומאה דלא תימא שאם מוציאין אותן מהסניפין היו ככלי שנשבר שאין משמש כלום קמ"ל דגם בפני עצמו מק"ט (ועי' כלים פ"א מ"ח ט').

(דרך חכמה פ"ג מבית הבחירה הי"ד ביה"ל ד"ה כחצי)

הדרכות ועצות למי שלא זכה לזש"ק

הם רוצים לתת תודה לה' במשהו מודגש ומיוחד, מה יעשו מה יעשה אבא ומה תעשה האמא? **שילמד פרק התורה במס' מנחות וכיון שזכה לב' [ותאומים] ילמד פעם אחת הפרק בש"ס ופעם אחת את הרמב"ם, הפרק והרמב"ם בדינים השייכים לפרק התורה.** נתבקשתי לשאול, אדם שהקב"ה חנן אותו בכסף, וב"ה הוא נותן ומחלק הרבה יותר מחומש מנכסיו לשיבות הק' ולכוללים וגם החזקת בני תורה מיוחדים, וגם עושה יששכר וזבולון, ועכשיו ב"ה זכה אחרי כמה שנים (שהיה הפסק מהילד האחרון) להכניס את בנו לביתו של אברהם, ולאחר הלידה הייתה אשתו היולדת במבצב של סכנה ממש ובחסדי השי"ת ניצלה והבריאה, ועכשיו כתורה לבורא יתברך רוצה להוסיף בצדקה, ואחד אמר לו כי מאחר וכתוב על ג' דברים נשים מתות וכו' אז אולי חשוב לתת את הצדקה לבניין מקוה, שזה מאה חמישים אלף דולר? או לשלם קבוע עבור תשלום גנרטור לשב"ק באחד הישיבות הק' בארץ - וכדומה מענייני שבת, או עזרף להמשיך להחזיק תורה ולתמוך בישיבות וכוללים ומשפחות של בני תורה חשובים, כי אינו מלינוך (רק ב"ה יכול לחלק כעת בעד חצי מיליון וזה הרבה יותר מחומש) או שיתן עבור חיתון במשפחות בני תורה שמאד קשה להם.

עליו לחפש אחד כזה שעל ידו חסכף שיתן לו הוא ידפיס ספר חידושי התורה, כי יחיד אחד - על ידו של הרבה רבים [והיחיד ת"ח מורס מעט על ידו יש רבים טובים תלמידי חכמים] ואם יחדוה' כבר מונחים רק שחסר כסף לחדשה, לא על זה אני מדבר, אלא לתלמיד חכם שהכסף יעשה את הספר. מי לא מדפיס היום ספר? אכן, נכון, צריך ראוי (א.ה. איש ראוי לספר ראוי).

אבל אין צורך בהרבה כסף בשביל הדפסת ספר כזה של חידושי תורה? או שיתן גם לגנרטור, כי הרי לומדים באיסור ועל ידו זה ילמדו בתיאור [ועל ידו תתורה תורה בתיאור - בשלמות] ואם ישאר כסף שיתן לכוללים, ולא לחתן בני תורה [המחזיק לעיל בשאלה]. מה גם שלא יחלק את הכסף לג' חלקים, לספר, לחשמל לשבת ולכוללים, אלא תחילה לא, ואם ישאר יתן גם לב' ואם ישאר יתן לג' - ע"כ דברי רבנו.

את הסיפור דלהלן סיפר לי חתנו של רבנו מה שמע מהגר"י זילברשטיין שליט"א ששמע מהרבנית ע"ה. וסיפרתיו גם לפני רבנו והתבטא: **"זה סיפור נכון שאני זוכר אותו."** וגופא דעובדה הכי הוא: פעם אחת יהודי בא לפני רבנו שכבר 16 שנים ולא זכה לזש"ק אמר רבנו - אולי פגעת במי שהוא, וענה שלא זוכר דבר כזה, והנה לפתע אח"כ נתעורר בלילה וזוכר שכשלמד בישיבה, פעם אחת המנקה באה והביאה ילדיה עמה והם שיחקו ועשו רעש והוא צעק עליה מדוע מביאה הילדים ואמרה שלא היה לה היכן להתייחס ושוב צעק עליה. הוא איתר אותה וביקש מחילה, ואח"כ נולד לו בן.

(כל משאלותיך)

אח"כ שאלתי למעשה: הם לא למדו אף פעם בצורה כזו, הם תלמידי כולל, וכאשר יצטרכו ללמוד 8 דף ביום, יאלצו לכאורה לבטל שנה שלמה את סדרי לימודם ולהתמסר ללימוד הזה בלבד. ולכן אמרתי להם שעל זה גם כן הרב הסכים, האם אמרתי נכון? תגובה: נו. נ. לאחר כמה שבועות שלחו שאלה נוספת כהמשך: הם קיבלו על עצמם את ה"ל, אך נוכחו לראות כי זה מדי קשה ורוצים ללמוד במקום 8 דף ליום רק 4 חדשים עם חזרה, והלימוד יקח כשנתיים, אם זה גם בסדר, ותתיהא אותה ברכה. מרן הסכים ואמר שכן.

ידועה העצה ומקום תפילה, והנסיעה של רבנו לכפר שונם להתפלל שם על זש"ק, חזמנו והגרא מן שמע על כך מפי רבנו בימים ההם, בתחילת פרסום הרעיון.

ג' אמור י"א אייר תשנ"ו. נכנס יהודי ת"ח ושאל אודות הסגולה לזש"ק להתפלל בכפר שונם במקום של השונמית.

תגובת רבנו. **בשעתו רבי דוד שמידל סיפר לי כי לפי סימנים שבכפתור ופרח, נמצאה מקום העליה ששם היה אלישע אצל השונמית - הר גבוה שלמטה יש מעין נובע מאבן ומולו בשיא החרר זה המקום, מנא ליה הא, איני יודע, אבל כך כתוב שם. וספרתי לאבא וצ"ל ואמר לי ששם זה המקום, כיון שצדיק התפלל שם - על הדבר הזה של ילדים - זו סגולה לתפילה שם על זש"ק. ואני שכבר החריבו את הבית שהיה שם. ונסענו עם י' אברכים שלא היה להם ילדים וכולם נפקדו [ואם יש אבסחה אפשר לנסוע לשם].**

האם גם אחרי הנסיעה עם רבנו גם כן ידוע לרבנו שהתפילה שם הועילה? גם אחרי שנסענו, שמעתי על כאלו שעזר להם, לא לכולם אבל עזר.

מי יסע האם הבעלים או הנשים? אין נפקא מינא בזו.

האם יש תפילות מיוחדות לתפילה שם? **קפיטל ק"ג וק"ב כמדומה מסוגל לזש"ק.** האם צריך מנין אנשים בדוקא? אם רוצים לומר קדיש צריך מנין, אבל לתפילה אין נפק"מ.

האם יש איזו ברכה לומר שם, כי כך שמעו בשם רבנו שליט"א. אם היה ברור שזה המקום היה צריך לומר בשם ומלכות - ברוך שעשה נס לצדיקים במקום הזה, אך מאחר שלא ידוע מנא ליה לכפתור ופרח זאת, יש לאומרה בלא שם ומלכות.

ב. רבנו היה (בפעם השניה) בבית השונמית, ולמחרת אמר לי כדלהלן: **היו שם יחד קרוב לאלף איש, ואמרתי לומר תהילים ק"ב ק"ג על פי ספר שימוש חכמים - שהיה כבר בזמן חז"ל, ושם כתוב לגבי קפיטל בתהילים על מה הוא מסוגל, וק"ב ק"ג מסוגל לזרע של קיימא.**

אנשים מעוניינים להודות לה' יתברך על שנפקדו בפרי בטן כמה מהם נכנסו והתייעצו כיצד להודות.

11 שנים לא זכו לזש"ק, ורופאים לא יודעים מה היה. הוא נסע והתפלל "בשונם", ועתה נולדו תאומים זכרים, וההורים שואלים כי

ותרא רוחל מי לא ילדה לעקב...

ותאמר אל יעקב הבה לי בנים ואם מתה אנוכי שאלתי את רבנו. מחר מתקיים כנס של "בני עולם" הזמינוני לדבר, מה לומר שם?

א. התפילות לא נאבדות, שום תפילה לא נאבדה, ואם זה לא יעזור עתה יעזור לאחר זמן, ואם לא הועיל לזה יועיל לדבר אחר, ואם לא לו, לאחרים.

ב. ברכה מועילה - אם מאמין שהברכה תועיל

[עי' ארחות ישר ערך רוח הקודש].

ג. תאמר, שאשה לא תלך בבית הקברות בד' אמות של קבר.

ד. אבא סיפר לי שאחד ביקש מהחפץ חיים ברכה לבנים ולא נותן, אמר מי יודע איך יתחנכו בדרך זה, ההוא התעקש עמו ובסוף נתן ברכה ואח"כ היו לו כאלו צרות שהתחרט על הכן.

שאלה: מה שיעשו דבר מעשי? הראה רבנו **במשנה ברורה וס"ס רי"ח שמי שעוסק בשבת הווי' ליה בנים גדולי ישראל וזה גם סגולה לעצם הבנים - לזש"ק.**

אין לו זש"ק האם צריך להכנס לחובות בשביל טיפול? כשאר מצוות, רק עד חומש.

שאלה בכתב. כבוד הרב, בע"ה זכיתי לחזור בתשובה ללמוד בישיבה להקים בית כשר וללמוד בכולל כל היום, וכיום אני כבן 38 והיא בת 35 ועדיין לא זכינו לפרי בטן, אני מוכן לעשות מה שהרב יאמר לי לעשות או לקבל על עצמי? **תלמד מסכת קידושין והאשה עניד בכל יום 10 פרקי תהלים.**

כאשר מתפללים על זוג שיהיה להם זש"ק, האם צריך להתפלל על שניהם או די באחד מהן, וממילא זה על שניהם? **יתכן שלה יש זכות אבל לו אין זכות, ואם כן הוא המעכב, וכן יכול להיות להיפך, לכן יתפלל על שניהם.**

פרטים דפדפים תשי"ז. אין לו שנים רבות זש"ק, ונתעורר שלאשתו קראו שלומציון ע"ש המלכה של חשמונאים, וכיון שנגזר עליהם שלא ישאר מזרעם אפשר שזה המעכב, ושאל את הרב... ואמר שודאי שזה דבר שמפריע, זה כלום, אין מה לשמוע לו, הרי זה רק שם על שמה, ואין בכך כלום לענין זה.

ב' אברכים נכנסו היום לרבנו. יש להם בן דוד שכבר 12 שנה אין לו זש"ק ועשה כל מה שרבנו אמר לו ולא נפקד, וכן כהאי גוונא בן דוד נוסף. והרי אמרו 'צדקה תציל ממוות' ונאמר בגמ' (נדרים ס"ד ב) דמי שאין לו בנים חשוב כמת, וא"כ לא גרע ממוות ממש שצדקה תציל, והם מעוניינים לעשות דבר מיוחד וגדול. הם עצמם אין להם ממון, בכל זאת כל אחד יתן אלף דולר לצדקה, ושוה יקרע גזר דינם.

אני איתן לכם עצה יותר קלה ופשוטה, תלמדו ש"ס תוך שנה, כל אחד שמונה דפים ואז יהיה בסדר, יהיו להם ילדים.

האם שניהם ביחד ש"ס כל אחד חצי ש"ס, או כל אחד ש"ס? **הרי יש להם ב' בני דודים, כל אחד מהם לבן דוד אחד.**

וכי זה כל כך קל "אין לגבי משה מילתא זוטרת"? והאם מלבד זאת כבר צריך לתת את הכסף שחשבו לתת לצדקה? **כדאי שיתנו.**

לקבלת הגליון ניתן לשלוח בקשה במייל: 0573145900@okmail.co.il או בפקס: 077-2092005

נשמח לקבל הערות והארות וכן עובדות וש"ס מרבינו

להנצחות ולתרומות: 053-3145900 כתובת: ר' יהודה הנשיא 52 בני-ברק

דרכי החיזוק

ארבעה צריכים חיזוק (ברכות לב:) – שיתחזק אדם בהם תמיד בכל כחו (רש"י)

• שיחה ממרן ראש הישיבה הגר"ג אדלשטיין שליט"א •

ואם היה זמן שהתעצל ועכשיו הוא כבר חוזר בו, הרי זו תשובה, ויש תיקון של תשובה, עם חרטה ווידוי ועזיבת החטא.

כמו שאמרו חז"ל (ילקוט יחזקאל פ"ח ועיין ירושלמי מכות פ"ב ה"ו) שאלו לחכמה חוטא מהו עונשו, אמרה להם חטאים תרדף רעה, שאלו לנבואה חוטא מהו עונשו, אמרה להם הנפש החוטאת היא תמות, שאלו לתורה חוטא מהו עונשו, אמרה להם יביא אשם ויתכפר לו, שאלו להקב"ה חוטא מהו עונשו, אמר להם יעשה תשובה ויתכפר לו, הדא הוא דכתיב טוב וישר השם על כן יורה חטאים בדרך.

והיינו שהקב"ה חידש שיש דרך של תשובה לכפרת החטא. וכן מה שאמרה התורה שיש כפרה בקרבן, זה גם כן רק על ידי תשובה, וכמו שביאר הרמב"ן בפרשת ויקרא (א, ט) את ענין הקרבנות, שהאדם יתבונן שכל מה שעושים לקרבן היה ראוי לעשות לו, שהוא חייב עונש, בתור כבוד שמים לכפר על החטא, והקרבן הוא במקומו.

וגם בעקידת יצחק כתוב (בראשית כב, יג) "ויקח את האיל ויעלהו לעולה תחת בנו", ופירש רש"י: מהו תחת בנו, על כל עבודה שעשה ממנו היה מתפלל ואומר יהי רצון שתהא זו כאילו היא עשויה בבני, כאילו בני שחוט, כאילו דמו זרוק, כאילו הוא מופשט, כאילו הוא נקטר ונעשה דשן, ע"כ. והיינו שהיה צריך להיות כבוד שמים על ידי יצחק בזה שהוא יהיה עולה, קרבן להשם, אבל הקב"ה אמר לאברהם שלא יקריב את יצחק, אלא יעלה את האיל לעולה במקומו, ובזה יהיה כבוד שמים במחשבה, "תחת בנו", כאילו בני שחוט וכו'.

כלומר שבאמת האדם חייב למסור את כל מהותו לכבוד שמים, אבל אסור לו להקריב עצמו, והוא חייב לחיות, וחי בהם ולא שימות בהם (יומא פה, ב), לכן במקום זה הוא מביא קרבן, ומה שהיה ראוי לעשות לו עושים לקרבן, ועל ידי זה יש כבוד שמים, וענין הקרבנות הוא שהאדם יחשוב ויתבונן בכל זה ויתעורר לתשובה שלמה.

ונתבונן בפרטי החיובים הנדרשים מהאדם.

חובת עסק התורה בשלמות לפי כוחו

ראשית, תורה. עסק התורה בשלמות הוא כל אחד לפי כוחו, ויכול להיות אחד שלומד הרבה שעות, אבל אפשר עוד יותר קצת, וממילא הרי זה "אפשר לעסוק בתורה ואינו עוסק" (סנהדרין צט, א), ולעומת זה יכול להיות אחד שלומד מעט, אבל יותר הוא לא יכול, וכיון שזה מה שהוא יכול הרי הוא בשלמות, שאין שעות שאפשר לעסוק ואינו עוסק, וכל מה ש"אפשר" הוא עושה בשלמות, אבל אם יכול ללמוד עוד מעט ואינו לומד, הרי זה אפשר לעסוק בתורה ואינו עוסק.

ושמעתי ממר"ר הגה"צ ר"א דסלר בשם הגר"ח מבריסק זצ"ל כי אפשר לעסוק בתורה ואינו עוסק זה לא רק בבטלה של זמן – שיכול ללמוד עוד יותר זמן ולומד פחות זמן, אלא גם כשהוא לומד, אם הוא יכול ללמוד ביותר הבנה וביותר ריכוז, ואינו מתרכז בכל כוחו בלימודו, זה גם בגדר "אפשר לעסוק בתורה ואינו עוסק".

יש הרבה דרגות בדבקות בתורה, כמה האדם שקוע בתורה, באיזה דרגות, וכל אחד חייב בזה לפי הכוחות שלו.

דרגות בדבקות בתורה, בעבודה, ובחסד

וידוע על מרן הגאון רבי ברוך בער זצ"ל שהיה דבוק בתורה בדרגה שאין לשער, ומעשה שהיה באחד שבא להתייעץ איתו באיזה ענין והוא היה שקוע בתורה, ושמע את השואל שוב ושוב ולא הצליח להבין מה שהוא מדבר, כל כך היה מרוכז בלימודו שלא היה יכול להבין מה שהוא מדבר! וביקש מחתנו הגאון רבי ראובן זצ"ל שישמע אותו ויענה על השאלה במקומו, כי הוא לא יכול לשמוע, הוא כל כך מרוחק ללימודו שאינו יכול להפסיק את המחשבה שלו.

כל הבריאה מראה כבוד שמים

שנינו בסוף פרקי אבות: כל מה שברא הקב"ה בעולמו לא בראו אלא לכבודו שנאמר (ישעיה מג, ז) כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו יצרתיו אף עשיתיו. המטרה של בריאת כל העולמות, בריאה, יצירה, ועשייה, הוא לכבוד שמים, שיהיה על ידם כבוד שמים.

ולמשל כשרואים את השמש והירח, זה כבוד שמים, שרואים את כוח השם, וכפי שאומרים בפיוט 'קל אדון על כל המעשים' טובים מאורות שברא אלוהינו יצרם בדעת בבניה ובהשכל כוח וגבורה נתן בהם וכו' פאר וכבוד נותנים לשמו! צהלה ורינה לזכר מלכותו.

והיינו מפני שהרי יודעים שאין זה בדרך הטבע, אין טבע, אלא יש מי שברא את זה, והוא המנהיג את זה, כל ההנהגה של כל העולם, מהלך השמש והירח והכוכבים, שהולכים ומסתובבים כל הזמן, איזה כוחות יש בהם! כוח השמש שמחממת ומאירה, והירח גם כן מאיר ומשפיע, וכל הכוחות האלו נבראו לכבוד שמים, כדי שידעו כבוד שמים, שיראו את גבורות השם, וזה כבוד שמים.

וביותר רואים כבוד שמים על האדם, שנברא עם כוחות מיוחדים כאלה, הכוחות שנתן הקב"ה באדם, והנה כוח הגוף אינו מעלה באדם, כי בעלי חיים יש להם יותר כוח, שור יש לו כוח יותר מאדם, אבל כוח השכל, שאדם יכול לחשוב, ויש בו חכמה כזו, שיכול ליצור 'אטום', ועוד כל מיני המצאות שיש בימינו, כגון אווירון, שאדם יכול לעוף, ואמנם כבר לפני שנים רבות המציאות את זה, ויש כל הזמן עוד ועוד חידושים על ידי מוח האדם, כוח השכל שיש באדם.

וידוע בעולם שאצל יהודים כוח השכל הוא יותר חזק משל הגויים, ויש פרסים מיוחדים על המצאות, שאחוז היהודים בין מקבלי הפרס הוא הרבה מאד ביחס למספרם בעולם.

ובכל החכמה הזאת שיש באדם רואים כבוד שמים.

החיוב בכבוד שמים לפי כוחות האדם

ברם, העיקר והתכלית הוא שהאדם עצמו יעשה כבוד שמים, שיעשה מעשים כאלה שיש בהם כבוד שמים. ונתבונן מה הם המעשים, מה השם דורש ממך, מה הם המעשים הנדרשים מן האדם.

הנה יש שלושה חלקים עיקריים, וכמאמרם (אבות א, ב) על שלושה דברים העולם עומד: על התורה, ועל העבודה, ועל גמילות חסדים. עסק התורה, ועבודה זה תפילה ואמונה, וגמילות חסדים זה מידות טובות. וכל הדברים האלו יש בהם מדרגות שאין לשער, וכגון בתורה, יש מדרגות של לימוד התורה בפועל, וגם באיכות.

ועיקר החיוב הוא עסק התורה, לעסוק בתורה כל אחד לפי כוחו, כמה שהוא יכול, לא דורשים מן האדם מה שהוא לא יכול, אלא כל אחד לפי כוחו, וכבר הזכרנו מדברי המסילת ישרים בסוף הספר שיכול להיות אדם עוסק במלאכה פשוטה מאד והוא צדיק יסוד עולם, אם הוא עושה מה שהוא חייב, מה שהוא יכול לפי כוחותיו.

ומי שעושה כל מה שהוא יכול, אין לשער את הדרגה שלו, ואין זה תלוי בכישרונות מיוחדים, אלא כל אחד לפי יכולתו ולפי כישרונותיו, אם הוא עושה בשלמות מה שהוא יכול, אף על פי שאין לו כישרונות, אבל מה שהוא יכול הוא עושה בשלמות, בעסק התורה, עם אהבת חסד, ואמונה, ותפילה בכוונה, דרגות כאלה. רק צריך שיעשה בשלמות לפי כוחו, כפי כוחו ולא יותר מכוחו, וכשעושה כל מה שבכוחו זהו כבוד שמים, שהוא עושה מה שהוא חייב.

המתעצל בכבוד שמים יעשה תשובה

ואם הוא יכול יותר ומתעצל ואינו עושה, חסר כבוד שמים, ואמנם אם אינו מתעצל, רק שאין זה בכוחו, אז הוא בשלמות, אבל אם הוא מתעצל ואינו עושה כל מה שבכוחו, זהו חסרון כבוד שמים.

ומרן החזון איש זצ"ל התבטא פעם ואמר כי אם רבי ברוך בער היה חי לא הייתה השואה, כידוע שרבי ברוך בער נפטר לפני השואה, ואם הוא היה חי, היה מגין על הדור בכוח תורתו!

וגם גויים היו מבקשים ברכות מרבי ברוך בער, גויים בעלי אמונה, ביקשו ממנו ברכות, וידוע שהגרמנים ימ"ש כשהגיעו לקמניץ מקום מגוריו של רבי ברוך בער, לא נגעו לרעה ביהודים שם, ונתנו יחס טוב לכל העיר, וכל מה שרבי ברוך בער רצה נתנו לו, והתייחסו אליו בצורה מיוחדת, עד כדי כך הגינה זכותו על העיר, שאפילו הרשעים בעלי המידות הרעות האכזריים ביותר, לא היו יכולים לעשות כלום, ואדרבה הם עזרו לו. זהו כוח הקדושה, כוח התורה.

אבל יש דרגות בדבקות בתורה, ודרגתו של רבי ברוך בער היא דרגה גבוהה מאד, וכן ידוע בדבקותו של מרן החזו"א זצ"ל, ושמעתי על זה סיפורים מופלאים, ואולי אין לספר מזה ברבים.

ובשבוע שעבר סיפרנו, ושמעתי מאחד שראה זאת, שהחזו"א פעם שתה מים בלי ברכה, ואמר כי אין בכוחו לברך, מפני שזה היה פיקוח נפש אצלו, שאם יברך הוא יכול להתעלף ולמות, ברכה של החזון איש איך שהוא היה מברך, עם כזה ריכוז ויראת שמים עד כדי כך זה פיקוח נפש, ולברך סתם עם פחות כוונה הוא לא יכול, ברכה כמו שאנחנו אומרים, לזרוק ברכה, הוא לא יכול! היה עם יראת שמים כזו שלא היה יכול לברך באופן זה, ולברך עם היראת שמים בשלמות זה היה פיקוח נפש במצב חולשתו, ואמנם ללמוד הוא כן היה יכול, אף על פי שלא היה בכוחו לברך, ויש דרגות בדבקות בתורה.

וכן דרגות של עבודה, תפילה שהיא עבודה שבלב, כבר סיפרנו ממרן הגרי"ז זצ"ל שהיה מתפלל שמונה עשרה בקול רם לעורר הכוונה, ופעם אחת בראש חודש שמעו ששכח 'עלה ויבוא', ואמרו לו "עלה ויבוא" ולא שמע, ואחרי התפילה אמרו לו ששכח, ואמר: למה לא אמרתם לי? והם באמת אמרו לו, אך הוא לא שמע! כזו התבטלות החושים, שחוש השמיעה אינו פועל בשעת התפילה, וכן מסופר על מרן החזו"א זצ"ל, והוא כמו שכתוב בשולחן ערוך (או"ח צח, א) ששייך תפילה בהתפשטות הגשמיות, שייך מדרגה כזאת בתפילה.

וכן בחסד, שלמות באהבת חסד, כמו אברהם אבינו שישב פתח האוהל כחום היום וחיכה לאורחים, והצטער על מה שאין אורחים, וכשראה הקב"ה בצערו שלח לו מלאכים בדמות בני אדם, שיחשבו שהם אורחים ויהיה לו עם מי לעשות חסד, כי כל זמן שלא באו אורחים היה צערו גדול כל כך, שהיה הכרח שמן השמים יעזרו לו להוציא אותו מהצער, שאין לו עם מי לעשות חסד. ואמנם לא היה צורך בחסד, כי באותה שעה היו כולם ספונים בבתיים ולא היו עובדי דרכים הזקוקים לחסד, אבל אברהם אבינו היה חסר לו החסד, וזו דרגה של אהבת חסד שאם אינו עושה חסד הוא מרגיש שחסר לו!

הצלחה ברוחניות תלויה בתפילה

ועל כל הדרגות האלו צריכים גם תפילה, וכמו שאמרו בנדה דף ע' ששאלו לרבי יהושע בן חנניה מה יעשה אדם ויחכם, ותחילה השיב "ירבה בישיבה", היינו ללמוד הרבה תורה בציבור, ישיבה נקרא בציבור, לא ביחידות אלא יחד עם הציבור, עם דיבוק חברים ושימוש חכמים ופלפול התלמידים, ושאלו אותו, שהרי הרבה עשו כן ולא הועיל להם, ואמר: אלא יבקשו רחמים ממי שהחכמה שלו, **כדי לזכות להצלחה בתורה מוכרחים גם להתפלל לבקש רחמים.**

והקשו שם בהמשך הגמרא מאי קא משמע לך, ופירש רש"י: "למה ליה למימר להו ירבה בישיבה הואיל וברחמים הדבר תלוי", ותירצו בגמרא דהא בלא הא לא סגי, היינו שהחידוש הוא שצריך את שניהם, גם להרבות בישיבה וגם לבקש רחמים.

ומבואר כי זה פשוט שצריכים לבקש רחמים "הואיל וברחמים הדבר תלוי", רק שהיה מקום לחשוב שאם יבקש רחמים כבר תהיה סייעתא דשמיא ואינו צריך כל כך להתאמץ ולהרבות בישיבה, וזהו שחידש רבי

יהושע בן חנניה שצריך גם להרבות בישיבה ולהתאמץ כפי כוחו ואז יש סייעתא דשמיא, אבל תפילה בודאי שצריך.

בדוק ומנוסה שתפילה על רוחניות עוזרת

וכבר הזכרתי מה ששמעתי ממור"ר הגרא"א דסלר בשם רבי ישראל סלנטר שאמר כי בדוק ומנוסה שתפילה על רוחניות עוזרת, אם אדם מתפלל באמונה מכל הלב על רוחניות, תפילתו מתקבלת.

וזכורני מעשה שהיה לפני הרבה שנים כשהתחילה תנועת התשובה, היה יהודי שאינו שומר תורה ומצוות שהגיע לארץ מאמריקה, והלך לכותל המערבי, וכשהגיע לשם התחיל להרהר בלבו כי אמנם הוא לא מאמין, אבל אם זה נכון שיש אמונה הוא מבקש בלבו שמן השמים יעזרו לו לדעת זאת, ומיד באותו הרגע שחשב כן, ניגש אליו אחד מן הפעילים שהיה שם, ושאל אותו, האם אתה רוצה לדעת מה זה יהדות? ככה מיד לאחר שהתפלל בלבו באה הישועה.

גם תפילה בלב מועילה לסייעתא דשמיא

אפילו תפילה בלב מועילה לזכות לסייעתא דשמיא, ואמנם לגבי חובת התפילה לא די בהרהור הלב, וצריך להתפלל בדיבור ממש לצאת ידי חובה, אבל בנוסף לתפילות החובה, במשך היום שייך להתפלל גם במחשבה, **והתפילה במחשבה גם כן מועילה לסייעתא דשמיא, אם האדם הולך וחושב בלבו: אני מבקש מהקב"ה שייתן לי ויעזור לי ברוחניות כך וכך, יזכה לסייעתא דשמיא!** וכמו שאמר רבי ישראל סלנטר כי בדוק ומנוסה שתפילה על רוחניות עוזרת.

מעלת התפילה על רוחניות בציבור

ורבי ישראל הוסיף עוד שתפילה בציבור עדיפה, להתפלל על רוחניות בציבור, והיה מבקש מתלמידיו שיעשו תפילה בציבור בשביל, על הרוחניות שלו, כפי שמובא במכתבים בספר אור ישראל (מכתב ו, יד, טז) וזוהי מעלה נוספת שהתפילה היא בציבור.

וכשמתפללים בציבור "השיבנו אבינו לתורתך" כבר יש בזה המעלה של תפילה על רוחניות בציבור, והתועלת בזה גדולה מאד.

וכתוב שבתפילה בציבור אפילו שלא בכוונה גם כן זה חשוב מאד [ענין תענית דף ח'. והגר"ח מוואלוז'ין ברוח חיים על אבות כתב על המשנה (ב, יג) ואל תהי רשע בפני עצמך, רצה לומר שלא תתפלל ביחידות בפני עצמך כי אם תתפלל ביחידות יכול להיות שתהיה נקרא רשע חס ושלוס כי התפילה ביחיד צריך כוונה יתירה ובאימה ויראה ומסירות נפש ואם לאו תפילתו נדחית לבר (לחוף) וזה אינו מצוי בעוונותינו הרבים בזמנינו אבל עם הציבור אף שלא תהיה תפילתו כל כך בכוונה שלמה עם כל זה אינה נמאסת וכו' עיין שם], ואם אחד מכוון בלב שלם בודאי בדוק ומנוסה שזה עוזר וכדברי הגרי"ס.

אם כן למעשה אנו יכולים להשתמש בכוח התפילה, ואפשר לזכות בזה להרבה דברים ברוחניות, ומסתמא גם בגשמיות לצורך הרוחניות, מה שצריכים בגשמיות, **אם העיקר הוא רוחניות, אזי על ידי התפילה אפשר לזכות.** זהו הדבר הטוב והמשמח שאנו יכולים וזה תלוי בנו, כל אחד יכול על ידי תפילה לזכות לסייעתא דשמיא.

רק צריך להיזהר שלא להיות במתח, והמתח הוא מאד מזיק, גם תפילה צריכה להיות בלי מתח, וצריכים שתהיה אמונה – אבל בלי מתח, וישנם יחידים שאסור להם ללמוד מוסר מפני שהם נכנסים מזה למתח וחיים במתח וזה מזיק להם, וגם עכשיו בא לידי עובדא באחד כזה ואמרת לי כי לפי מצבו אסור לו ללמוד מוסר, וצריך להתקדם בכל ענייני העבודה אך בלי מתח.

וכאמור הדבר הטוב שיש לנו הוא תפילה, שבזה אפשר לזכות לסייעתא דשמיא, ובעזרת השם נזכה כולנו להתחזק בתפילה.

לעילוי נשמת
מרת **פנינה הנא פערל קרליץ** ע"ה
בת הר"ר נחמן הכהן ז"ל
נלב"ע ד' כסלו תשע"ב – תנצב"ה
נדבת בנה הר"ר נחמן הי"ד

גיליון זה מוקדש
לעילוי נשמת האשה הצדקנית
מרת **עללא וולך** ע"ה
בת הרה"ג ר' אפרים בלון זצ"ל
נלב"ע ה' כסלו תשס"ח – תנצב"ה

לעילוי נשמת האשה הצדקנית
מרת **שרה דינה חפץ** ע"ה
בת הגה"צ רבי אליהו מאיר קובנר זצ"ל
נלב"ע ה' כסלו תשס"ג – תנצב"ה
נדבת בניה תלמידיו מרן ראש הישיבה שליט"א

פניני חשוקי חמד

מאוצרותיו המתוקים של מו"ר הגאון רבי יצחק זילברשטיין שליט"א
חבר מועצת גדולי התורה. רבה של שכונת 'רמת אלחנן' ב"ב. זראש כולל 'בית דוד' חולון

בבין השמשות.

ועוד דנראה דעיקר המוקצה אינו תלוי בבין השמשות אלא בכניסת השבת, ואם שבת נכנסה בלי בין השמשות, לא בטלים דיני מוקצה.

ועל עצם השאלה מדוע האבנים לא היו מוקצה, יעוין בספורנו (בראשית כח יא) שכתב: מאבני המקום, שהיו מוכנות שם לאורחים לאכול ולשבת עליהם, ע"ש. ולדבריו לא קשה מידי, כי באמת אבנים אלו היו עומדות לישיבה ולא היו מוקצה כלל. (חש"ח קידושין לז ע"ב).

היכן אפשר לכוון על זיווג בתפילת שמונה עשרה
והנה ה' נצב עליו ויאמר אני ה' אלוקי אברהם אביך
ואלוקי יצחק ... (כח-ג).

שאלה: כתב הרמב"ם (תפילה פ"א ה"ד) שעזרא ובית דינו תקנו שמונה עשרה ברכות על הסדר, שלש ראשונות שבח לה', ושלש אחרונות הודיה, ואמצעיות יש בהן שאלת כל הדברים שהן כמו אבות לכל חפצי איש ואיש ולצרכי הציבור כולן. ויש לשאול, היכן נרמז בתוך תפילת שמונה עשרה בקשה על הזיווג?

תשובה: נראה שעל תפילה זו, אפשר לכוון בכמה מקומות, וכדלהלן:

ברכת שים שלום - הגמרא במסכת יבמות (דף סב ע"ב) אומרת 'כל אדם שאין לו אשה שרוי בלא שמחה, בלא ברכה, בלא טובה'. 'רבא בר עולא אמר בלא שלום'. ואם כן כאשר אומר 'שים שלום טובה וברכה', יכול לכוון על הזיווג, כמו כן נאמר בתורה, לא טוב היות האדם לבדו. ואם כן להיות בלא זיווג אין זה טוב.

אמנם יש להעיר על זה, שאין לבקש בקשות לא בשלש ראשונות ולא בשלש אחרונות, ורק צרכי ציבור כתבו התוס' בברכות (דף לד ע"א) בשם רבינו חננאל ורבינו האי, שמותר לשאול בשלש אחרונות, ותדע דדוקא יחיד קאמר, שהרי עיקר ברכות אחרונות צרכי צבור הם.

ואם כן לכאורה כשאדם מבקש על זיווג או שבניו יגדלו לתורה לא שמענו, ויש לומר שאף שאין לבקש בקשה פרטית בשלש אחרונות, מכל מקום כשאומר בסדר התפילה, דברים שקבעו אנשי כנסת הגדולה, מותר לכוון גם דברים פרטיים, וסמך לכך, שבשבת אנו אומרים ורפואה קרובה לבא, ומה הטעם שבשבת הרפואה קרובה לבא יותר מבימות החול, וביאר החיד"א דבימות החול מבקשים על הרפואה בברכה שמינית שהיא 'רפאנו ה' ונרפא', ובשבת שאין מתפללים י"ח ברכות, מותר להרהר על הרפואה כבר בברכה השנייה: 'ורפא חולים', ולכן 'הרפואה' קרובה לבא.

הרי שאף שאסור לבקש מפורש ברכה פרטית בברכות הראשונות ואחרונות, מכל מקום מותר להרהר במילים שאומר גם דברים פרטיים.

איך הרים יעקב אבינו אבנים ביו"ט של פסח

ויפגע במקום וילן שם כי בא השמש ויקח מאבני המקום וישם מראשיתו וישכב במקום ההוא (כח-יא).

שאלה: כתב בתפארת יהונתן (בראשית כט י) שיעקב אבינו יצא מבאר שבע בערב פסח, וראיתי מקשים דאם כן נמצא שלקח את האבנים בפסח [יעוין בדברי יציב (אבה"ע סימן פג אות ט) שכתב: ולהאמור דנישואי יצחק היו בליל ב' דפסח, א"כ

ויצא יצחק לשוח בשדה לפנות ערב (בראשית כד טג, וברכות דף כו ע"ג) היה תפלת מנחה ביום א' דפסח. ונמצא פלא והפלא שכל השלש תפלות נתקנו ביום א' דפסח. דבלוט כתיב (בראשית יט ג) ומצות אפה ופרש"י פסח היה..., וא"כ וישכם אברהם בבוקר (בראשית יט כז), שמוזה ילפינן (בברכות שם) שאברהם תיקן תפלת שחרית, היה ביום א' דפסח. וכן ביעקב ויפגע במקום (שם כח יא, ובברכות שם) היה ערבית דליל א' דפסח, לפמ"ש בתפארת

יהונתן..., והלא אסור לטלטל אבן ביו"ט, והאבות הרי קיימו כל התורה ואפילו מצוות דרבנן? ויעוין עוד בתורת משה (על הפסוק ויפגע במקום) שכתב החת"ס שמעשה זה היה בליל שבת, ולכן אליפו לקח את כל אשר לו כמבואר בשבת (דף קנ"ג ע"א) שנותן כיסו לנכרי, יעו"ש. ואם כן יש להקשות איך לקח האבנים, הלא היו מוקצה?

תשובה: תחילה יש לציין שבתפארת יהונתן עצמו מצינו שיעקב הקפיד על מוקצה, דביאר (בראשית לב כה) דלכן יעקב לא לקח את הפכין הקטנים בתחילה, מפני שהיה בהם שמן, ומעשה זה היה ביום הכיפורים, ושמן ביום הכיפורים הוא מוקצה, יעו"ש. ושמעתי מחכם אחד לתרץ שהיה מותר לו לקחת, שהרי כתב רש"י (פסוק יא) שעשאן כמין מרחב כדי שיגיבו עליו מפני החיות, אם כן שפיר טלטלם בגלל פיקוח נפש.

ושמעתי מחכם אחד לתרץ שהיה מותר לו לקחת, שהרי כתב רש"י (פסוק יא) שעשאן כמין מרחב כדי שיגיבו עליו מפני החיות, אם כן שפיר טלטלם בגלל פיקוח נפש.

אך תירוץ זה צ"ב, שהרי בפשטות אבנים אלו לא יכלו להצילו מהחיות, והיה כאן רק מעשה של השתדלות גרידא, וצ"ע אם מותר לחלל שבת עבור הצלה רחוקה כזו. ועוד הרי גם למחר טלטלם כדי לסוך עליהם שמן וכאן בשביל זה לא הותר מוקצה.

עוד היה מקום לדון ולומר שדיני מוקצה חלים רק בבין השמשות ולכן אמרינן דמגו דאיתקצאי בין השמשות איתקצאי לכולי יומא, וכאן לא היה בין השמשות כי שקעה לו חמה, ורק לפני בין השמשות מסכם אדם מה לצורך שבת ומה לא ורק אז חלים דיני מוקצה.

אך אין נראה לומר כן, שהרי קי"ל שבדבר שלא ראוי לכלום, יש מוקצה לחצי שבת, ולכן שברי כלים שאינם ראויים לכלום היו מוקצה בשבת כמבואר בשו"ע (סימן שח ס"ה) ולא אמרינן בזה דאין מוקצה לחצי שבת, בדבר שאינו ראוי מצד עצמותו כגון שבר כלי חלה גם בשבת תורת מוקצה, ורק במקום שהדבר עצמו ראוי לשימוש והמוקצה חל מחמת ההקצאה של האדם נאמר הכלל של אין מוקצה לחצי שבת, וממילא בענייננו שאבנים אינם ראויים לכלום, הוי מוקצה אף שלא היו מוקצים

אמנם הרמב"ם (שם) כתב שבברכות האמצעיות יש את התפילות הנצרכות לאדם, ואם כן יש למצוא היכן כוונת אנשי כנסת הגדולה בקשות אלו בברכות האמצעיות.

ברכת השיבנו אבינו - אמרינן בגמרא (שם) שבמערכא אמרי שהשרוי בלא אשה שרוי גם בלא תורה, ואם כן יכול גם לכוון על הזיווג בברכת 'השיבנו אבינו לתורתך'. [ויעוין בזהר הקדוש (פרשת ויצא דף קמט ע"ב) שלכן נגלה הקב"ה אל יעקב בחיר האבות, ובמקום הקדוש הר המוריה, רק בחלום, משום שיעקב אבינו לא היה נשוי, ויצחק היה קיים].

ברכת ברך עלינו - נאמר בגמ' בבא מציעא (דף נט ע"א) לעולם יהא אדם זהיר בכבוד אשתו, שאין ברכה מצויה בתוך ביתו של אדם אלא בשביל אשתו, שנאמר 'ולאברהם הטיב בעבורה', והיינו דאמר להו רבא לבני מחזא אוקירו לנשיכו, כי היכי דתתעתרו. ואם כן יכול לכוון את הברכה גם בברכת ברך עלינו, כשמתפללים על הפרנסה. והנצי"ב בהעמק דבר (בראשית כד סג) על הפסוק 'ויצא יצחק לשוח בשדה', שפירשו חז"ל שלשוח הוא מלשון תפילה, והתפלל אז על הפרנסה שבכלל זה הוא השגת אשה שהיא צרכי האדם, ונקראת גם כן פרנסה כלשון הגמרא פרנסת נשואין.

ברכת ראה נא - הרה"ק ר' דוד מדינב זי"ע (צמח דוד עמוד קיח), בנו של הבני יששכר כתב, שזה רמז בברכה, 'ראה נא בעינינו' כמו שנאמר בהגדה של פסח 'וירא את עינינו' זו פרישות דרך ארץ, וכאשר אומר 'ראה נא בעינינו', יכול לכוון גם על זה.

יש להוסיף למה באמת אנשי כנסת הגדולה לא בקשו מפורש על הזיווג, ויש לומר, שאנשי כנסת הגדולה אמרו בפירוש רק הדברים שצריכים לכלל, אבל זיווג, שאדם שנשא אשה, ושרוי עמה בטובה, לא ירגיש שייכות לתפילה זו, ולכן תפילה כגון זו, אמרו רק ברמז.

היכן אפשר לכוון בשמונה עשרה

על בניו שיגדלו בני תורה ויראי השם

שאלה: שאלה דומה נשאלנו בעבר על אדם הרוצה להתפלל שיזכה לדורות ישרים מבורכים, ובניו יגדלו כתלמידי חכמים ויראי השם ובעלי מדות טובות, היכן רמזה תפילה זו בתפילת שמונה עשרה?

תשובה: גם תפילה זו רמזה בכמה מקומות בתפילה, וכדלהלן:

ברכת מודים - האדמו"ר המהרי"ד מבעלזא זצ"ל, השיב שאפשר לבקש על כך בתפילת 'מודים', בה אנחנו אומרים 'לדור ודור נודה לך ונספר תהלתך'. 'לדור ודור', רמזה התפילה שהאדם מתפלל על ילדיו שיגדלו בתורת השם, דהיינו שלא רק אנחנו נודה לך ונספר תהלתך, אלא שנוכה שגם דורות הבאים שלנו בנינו ונכדינו יגדלו לתורה ויראת שמים, וגם יודו לך ויספרו תהלתך, והוסיף שלכן תיקנו אנשי כנסת הגדולה תפלה זו ברמז, לפי שהיא תפלה חשובה עד מאד, לכל אב, וכדי שלא יקטרגו עליה ותקובל ברצון, הסתירוה בתיבות אלו, וכל אחד צריך להתפלל על כך מקירות לבו כדי לזכות לדורות ישרים יראי השי"ת ועוסקים בתורה ובמצוות.

כמו כן בעלי תפילה, במקומות שנוהגים לומר במקום אתה קדוש, 'לדור ודור נגיד גדלך', יכול לכוון בלדור ודור, גם על בניו שיזכה לבנים שיזכו לומר גדלותו של הקב"ה.

ברכת שים שלום - אפשר להוסיף שאפשר גם לכוון בברכת 'שים שלום', במלים 'ברכנו אבינו כלנו כאחד', מזה האחד, כתב בשבולי הלקט (תפילה סימן כד) שהיינו אברהם אבינו שכתוב עליו כי אחד קראתיו ואברהם, ואברהם דהיינו תברך את כולנו כמו שברכת את אברהם, והטעם שהקב"ה אהב את אברהם מפורש בפסוק, 'כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט'.

ברכת על הצדיקים - בברכת על הצדיקים, אנחנו מבקשים 'ועל החסידים ועל זקני עמך בית ישראל וכו', ועל גרי הצדק ועלינו, דהיינו שאנחנו כוללים את כל הדורות בתפילתנו. (חשי"ח נדרים עד ע"א).

האם הגון לדרוש בעיר שרובה ע"ה, שאין לישראל בית ע"ה

ויואמר להם יעקב אחי מאין אתם ... (בט"ד).

שאלה: נאמר במסכת פסחים (דף מט ע"ב) לא ישא בת עמי הארץ, מפני שהן שקץ ונשותיהן שרץ וכו'. האם הגון לדרוש זאת, בעיר שמצוין שם עמי הארץ, או שרובן עמי הארץ?

תשובה: נאמר בקידושין (דף עג ע"א) דרש ר' זירא במחזא גר מותר בממזרת, רגמוהו כולי עלמא באתרוגיהו. אמר רבא: מי איכא דדריש מילתא כי האי בדוכתא דשכיחי גיורי.

דרש רבא במחזא גר מותר בכהנת, טענהו בשיראי. הדר דרש להו גר מותר בממזרת, אמרו ליה: אפסידתא לקמייתא, אמר להו דטבא לכו עבדי לכו, אי בעי מהכא נסיב, ואי בעי מהכא נסיב, ע"ש.

לכאורה מבואר בגמרא שרבא סובר דלא ראוי לדרוש בעיר שמצויים בה גרים, דבר השפלה, אע"ג שטובה היא לגרים, שיש להם אפשרות להינשא לממזר, ובפרט שיכול להגיע לרום המעלה, דממזר ת"ח קודם לכהן גדול עם הארץ.

אלא דלכאורה הדבר צריך ביאור, הרי רבא עצמו דרש כן. ויעוין בעצמות יוסף שביאר, דכל מה שהעיר רבא היה על הצורה שדרש ר' זירא, אבל הוא דרש מתחילה דמותר בכהנת, ומשום הכי דרש להם גם כן דמותר בממזרת דטבא להו עבדי דהשתא לא ירע בעיניהם כל כך.

ואולי גם נלמד לשאלתנו, שאין לומר דבר גנאי לעמי הארץ, שאין לישראל בנותיהן, אלא אם כן נקדים ונדרוש במעלתם.

אבל יש לחלק, דגר אנו מצווים לאהוב אותם, לכן אין זה מהתבונה לדרוש דברים שמשפילים אותם, ואין לאל ידינו להעלות קרנם בזה, ואולם עמי הארץ בידם לקבל חברות ולעסוק בתורה ולהיות ת"ח, אולי ראוי להוכיח ולדרוש בהשפלתם, כדי שיחזרו בהם, ואולי אין לחוש לבעל נפש מרגימתם.

אך עדיין נראה שגם כדי להוכיח את השני, יש להקדים מילים טובות, ויש להוכיח כמו שהוכיח יעקב אבינו את הרועים שאמר להם 'אחי מאין אתם' (בראשית כט, ד), כי אחרי הקדמת 'אחי' שהוא לשון חיבה ורעות, מותר לומר ואפשר לומר תוכחה, וכך בעניינו, יאמר מוסר אך יקדים במעלת התשובה שאם יחזרו בתשובה מעלתם תהיה גדולה עד למאוד. (חשי"ח קידושין עג ע"א).

יו"ל ע"י מערכת "קובץ גליונות"
ניתן לשלוח חידושי תורה מגדולי ישראל ל:
k.gilyonot@gmail.com

גליון תורה הבותיני

ליקוטים מתורת מרנן ורבנן גדולי ישראל לצוק"ל ויבדלחט"א

ויצא תשע"ט

בר"ה נפקדה רחל

ויזכור אלו' את רחל וישמע אליה ויפתח את רחמה (ל' כ"ב)
ביבמות ס"ד ב' איתא אמר מר בראש השנה נפקדו שרה רחל וחנה, וכתב מרן הגר"ח גריינימן צ"ל דקצת קשה מאי רבותא שנפקדו בראש השנה הרי כל העולם כולו נידון בראש השנה, ולשנות אח"כ את הדין שנגזר בראש השנה, הו"ל כלאחר גמר דין.

רחל ולא

ויהי בערב ויקח את לאה בתו ויבא אתה אליו ויבא אליה. (ויצא כט, כג)

בביקור בארצות הברית בשנת תשע"ב של מרן הגר"ר משה הלל הירש שליט"א ראש ישיבת סלבודקא הראה בדרשתו לבני הקהילה שבב' פעמים על ידי נסיונות שהיה מקום ליפול לייאוש והיה כרוך בצער ועל ידי זה שהתגברו על המצב לא רק שלא אבדו אלא אף שנתעלו האחד. שרחל אמנו ראתה שאביה מסר את אחותה לאה ליעקב לאשה ופירוש הדברים הוא שסופה להיות לעשו ומצבה היה של ייאוש ממש ומה רחל אמנו פסקה הלכה נגד יעקב אבינו ומסרה לאחותה את הסימנים כדי שלא לבייש את אחותה במצב של ייאוש ממש רחל אמנו התגברה על מצבה ועשתה מה שהיא חשבה הנכון לעשות ובחז"ל כתוב שהשבת הבנים לגבולם הוא בזכות רחל אמנו ואיתא במדרש איכה רבה (הקדמה פיסקה כד תנא דבי אליהו רבה פרק ל) שזה רק רחל אמנו ולאפוקי האבות ושאר אמהות ואפילו משה רבינו לא היו בכוחם להבטיח ד"ז במצב של ייאוש רחל התגברה על המצב ומזה זכתה לזה שאף אחד אחר לא זכה בה הזכות שבגללה ושבנו בנים לגבולם.

השני הנה כתוב הנה הוא אהרן יוצא לקראתך וראך ושמח בלבו הקב"ה אמר לאהרן שהגם שאתה גדול ממשה אבל מנהיגם של כלל ישראל ומי שעתיד ליתן להם את התורה יהיה אחיך הקטן משה ואין לתאר הצער שהרגיש אז אהרן כי הלא עד אז הוא היה הגדול במצרים ולכן כשזמן היציאה ממצרים יגיע מסתמא הוא כגדול הדור ומנהיג הדור יהיה המוציא ועכשיו הודיע לו הקב"ה שלא הוא אלא אחיו הקטן.

הודיע לו הקב"ה שלא הוא אלא אחיו הקטן יוציאם את בני ישראל במקום ליתן רשות לצערו להדריכו אהרן שמח בלבו בשביל אחיו זו היתה גדלותו של אהרן אז שבמצב של איבוד של כל ההשגות הבאות עם מנהיגות הכלל ישראל הלך לאחיו ושמח בלבו לא כשאתה סבור שיהא מקפיד עליך שאתה עולה לגדולה וכתוב בחז"ל בזכות זה שאהרן היה בשמחה על בחירת אחיו זכה ומשם זכה אהרן לעדי החשן הנתון על לבו.

כל צדיק יש לו מעלה

ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה (כ"ח י')

באזכרה שנערכה בהיכל ישיבת פוניבז' על ארבעת הבחורים שנספו בדרכם לשליחות מצוה, נשא דברים מרן ראש הישיבה רבי שמואל רוזובסקי צוק"ל

כל בן תורה לפי ערכו יש לו את המציאות המיוחדת שלו, את המעלות הנפשיות המיוחדות לו, והנה כתיב: ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה. ופי' רש"י: לא ה' צריך לכתוב אלא וילך חרנה ולמה הזכיר יציאתו אלא מגיד שיציאת צדיק מן המקום עושה רושם שבזמן שהצדיק בעיר הוא הודה הוא זיוה הוא הדרה יצא משם פנה הודה פנה זיוה פנה הדרה, וכבר עמדו המפרשים אמאי נזכר ענין זה דיציאת צדיק עושה רושם רק גבי יעקב ולא גבי אברהם ויצחק, ויעניין בכלי יקר שכתב בזה דהכא לרבותא נקטא דאע"ג דאכתי נשאר שם יצחק ורבה מ"מ עשתה יציאת יעקב רושם והביא כן ממדרש שאמרו דאע"ג דהוית התם יצחק ורבה מ"מ אינו דומה זכותו של צדיק אחד לשני צדיקים, יעו"ש, ופשטות הלשון היא דההבדל הוא בין צדיק אחד לשנים, אכן נראה יותר שכל צדיק יש לו זיו מיוחד והדר מיוחדים. ויציאתו של צדיק גם ממקום שיש בו צדיקים אחרים עושה רושם כי פנה מן המקום הזיו המיוחד וההדר המסוימים של צדיק זה. וזיוו המסוימים של יעקב פנה מן המקום, אף שנשאר במקום יצחק ורבה.

והדברים אמורים לאו דווקא בצדיקי עליון אלא גם בבני תורה שראוי שישתקף בכל אחד הזיו וההוד המיוחד שלו ובציבור של בני תורה צריך להיות מלא זיו והדר, שיאיר כל אחד בזיוו המיוחד באור נגוהות. (זכרון שמואל עמ' תקנ"ב)

יש לזה מקור בקדמונים

אמרו בעילום שם לפני מרן הגרי"ז זי"ע ביאור בפסוק (בראשית כ"ט ד) הן עוד היום גדול לא עת האסף המקנה השקו הצאן ולכו רעו. כי יעקב אבינו התפלל כי אף אם עוד גדול היום הגלות עוד ארוכה גדול ועדיין לא הגיעה עת הגאולה וקבוץ גלויות לא עת האסף המקנה הרי גם בינתיים עד הגיע עת לחננה השקו הצאן ולכו רעו תן להם חיים טובים ופרנסה. מרן הגרי"ז זי"ע הגיב פירוש זה בודאי אדם גדול אמרו עברו ימים ומרן הראה לבני ביתו שפרוש זה יש לו שורש בזהר הק' פרשת ויצא שמבאר שם שיציאת יעקב מא"י מרמזת על גלות עם ישראל מארצו והבאר מרמזת על מקור השפע והעדדים הם הממונים להשפיע שפע טוב על העולם עכ"ד.

כיצד רחל ויתרה

ויהי בבקר והנה היא לאה. (כ"ט כ"ה)

אבל בלילה לא היתה לאה, לפי שמסר יעקב סימנים לרחל, וכשראתה רחל שמכניסין לו לאה, אמרה, עכשיו תכלם אחותי, עמדה ומסרה לה אותן סימנים.

הקשה **מִרְן הַגֵּר"ח קניינימן זצ"ל** למה גרמה רחל הפסד ונזק ליעקב במסירת הסימנים ללאה, ואף שרצתה להצילה מבושה מ"מ הרי גורמת הפסד ליעקב שעבד בשביל רחל שבע שנים, ואיך יכולה להציל את לאה ולהפסיד בזה ליעקב, ותייך דשמה חשבה שאם ירצה יעקב יוכל לגרשה לאחר שישאנה אבל לא תגרום לה בושה כזו, בתוך שמחת כל בני העיר.

כיצד קוראין שם יששכר

ותקרא שמו יששכר

הביא מִרְן הַגֵּר"ח קניינסקי שליט"א דהנה מִרְן החזו"א זצ"ל הורה להבעל קורא בבית מדרשו שבפרשת ויצא יקרא יששכר ובשאר כל התורה יקרא ישכר ונראה לבאר ולא ביאר הטעם בשי"ן אחד טעמו דהנה בדעת זקנים מבעה"ת כאן כתב טעם למה נקרא בשי"ן א' לפי שיששכר נתן שי"ן אחת משמו לבנו שנקרא יוב כדכתיב בפרשת ויגש ובני יששכר וגו' רוב שאמר יששכר אין יוב שם הגון שבזמנם היתה ע"ז שנקראת יוב ויקרא שמו ישוב וגו' אוסיף לו אות שי"ן משמי יששכר לישוב משפחת הישובי וכן פרש"י שם לישוב ולפי"ז כאן והיינו דכתיב בפרשת פנחס בני ביורדי מצרים הוא יוב האמור בפרשת ויצא דמיירי כשנולד יששכר ועדיין כך היה שמו כפי שקראתו לאה יש לקרוא יששכר אבל מכאן ואילך דמיירי לאחר שכבר נולדו בנים ליששכר וכבר נתן אות משמו לבנו יש לקרוא ישכר בשי"ן א. (טעמא דקרא)

הכרה בה' בכל המעשים

ותהר ותלד בן ותאמר אסף ה' את חרפתי. (פר' ויצא, בראשית ל, כג).

רש"י הביא פירוש האגדה, כל זמן שאין לאשה בן, אין לה במי לתלות סרחונה, משיש לה בן, תולה בו, מי שבר כלי זה, בנך, מי אכל תאנים אלו, בנך.

הבה נתבונן נא בזה, הנה רחל קראה את שם בנה-הראשון, שכל כך רבות הצטערה וייחלה לקראתו, לא בשם המורה על גודל השבח וההודאה הגדולה, המחויבת ממנה לה', בגודל הנס הגדול שעשה עמה, ואף לא על שם המאורע הגדול שעברה זה עתה בעת לידתה אותו, אלא רק על שם מה שיש לה מעתה ואילך ב...מי לתלות את סרחונה.

והדבר פלא.

ועמד על זה פעמים רבות כבוד מו"ר **מִרְן רבי דוד פוברסקי זצוק"ל** בשיחותיו, שאנו לומדים מכאן, עד כמה האבות הק', הביטו והתבוננו, ואף הטיבו לחקור ולהכיר, עם כל רוב רוממות השגתם 'בדברים-הגדולים' שנעשו עמהם, לתת שימת-לב נכונה - גם אל אותם 'דברים-קטנים', ואל הפרטים הכי קלים, והכי פעוטים שעוברים עליהם בימי חלדם.

ומאחר והם הכירו את ערך 'המעשים-הקטנים הללו' המורגלים והיומיומים, עד כמה אכן - גדולים המה ! גדולים במבחנם התמידי עד מאד !

על כן תודתם לה' היתה שלימה על כל הצדדים.

ולכן לא יפלא שאמנם רחל קוראת, בהודאת אלו המעשים הקלים והפעוטים, את שם בנה הראשון, זה שנולד לה עתה... על שם הסרת חרפתה מעתה.

אנו רגילים להודות לרבש"ע על כללות חיינו המסורים בידו, ועל כל הניסים והנפלאות. אולם איננו יודעים להכיר ערך פעולה של אחת ויחידה ! מפעולותיו ית"ש, להודות עליה באמיתותה.

ה' מפליא ומשגיח עלינו בכל תנועה קטנה וגדולה

בבית-חולים רואים עד כמה נחשב כל איבר וכל דבר קטן, לפי שזהו בכלל לא קטן ! וכאשר בריאים ב"ה אין חושבים על כל פעולה קטנה ועל כל תנועה קלה, עד כמה זה מאד נחשב...

והרי הרבש"ע מחדש את הבריאה 'כולה' בכל יום ויום, ובכל עת ובכל שעה הוא מפליא לעשות ומשגיח עלינו באיברינו ובכוחותינו. לכן עלינו להכיר כל זאת, ולהודות תמיד על כך, ואף לקרוא במאורע גדול להיות תמיד על שם הנס בדבר הזה.

זה למדנו כאן מרחל, בקריאת שמו של בנה הראשון יוסף.

הטבת-ה' מקיפה מכל כיוון

הנה כתוב (פר' לך לך, בראשית יז, טז) שאמר הקב"ה על שרה, 'וברכתיה'. ופירש רש"י, בהנחת שדים כשנצרכה לכך ביום משתה של יצחק, שהיו מרננים עליהם, שהביאו אסופי מן השוק, ואומרים בננו הוא. והביאה כל אחת בנה עמה, ומניקתה לא הביאה, והיא הניקה את כולם. הרי נוכחנו שברכה מיוחדת הבטיחה ה', לא רק על התמדת הנס בשפיעת החלב ממנה על אף זקנותה המופלגת, אלא היתה צריכה לברכה מיוחדת בשפיעת החלב - דוקא שם, באותה מסיבה, שיהא לה בשופי וללא כל תקלה לעיני כולן.

ולמה ?

כי הטבת ה', שלימה היא, ומקיפה מצד-אל-צד. וכאשר לא יחסר משהו אחד, אף לא הקל ביותר, אות וסימן הוא - כי ההטבה, הינה הטבה-אלוקית. כך שמעתי בכמה פעמים מכבוד מו"ר מִרְן זצוק"ל. (רשימות הרה"ג ר' יוסף צבי ריינהולד שליט"א)

איננו בעלי דברים כלל וכלל

פעם נסע **מִרְן הגרי"ז זצ"ל** לדרכו והוצרך להמתין שתי שעות בתחנת הרכבת בורשא לרכבת אחרת כשישב בתחנה אמר לו מאן דהוא שמרן החפץ חיים נמצא עתה בורשא מיד כששמע זאת לקח מִרְן הגרי"ז בעל עגלה ונסע למקום ששהה בו הח"ח זצ"ל בבואו שמע את הח"ח זצ"ל מדבר אודות הרדיפות שרודפים השלטונות את היהודים בפולין. בתוך דבריו סיפר על יהודי שהיה כבר למעלה מגיל תשעים וכנראה שהתכוון על עצמו והוצרך ליסוע מחוץ לפולין ודרשו ממנו הפקידים שיביא את תעודת הלידה שלו ואז יוכל לקבל אשרת יציאה אמר אותו יהודי לפקידים כי בהיותו זקן מופלג אזי במרוצת השנים אבדה לו תעודת הלידה ואיננו יודע היכן היא אמרו לו הפקידים שאין לו עצה כי אם להביא שני עדים הזוכרים מתי נולד ותהיה זו הוכחה במקום התעודה האבודה. והנה נחזי אנן מה סברו שלטונות פולין באומרם לאותו יהודי זקן מופלג שיביא שני עדים הזוכרים שנולד דהרי לשם כך יצטרך לחפש שני אנשים למעלה מגיל מאה שנה ומאותה העיר שבה נולד אשר זוכרים את לידתו שם וברור הדבר שלא ימצא זאת וא"כ מהי בקשתם.

כיהלומים והצטער מאוד שהוצרך לעזוב ולהמשיך בדרכו. (עבודות והנהגות)

למה צריך ביאורים

ויאמר ה' אל יעקב שוב אל ארץ מולדתך וגו' (ל"א ב')

יעקב אבינו נצטווה מהקב"ה לעזוב את בית לבן ולשוב אל ארץ מולדתו, וכיצד עשה יעקב את הציווי, איך עושים כזה צעד לעזוב את בית חמיו עם נשיו וילדיו, איך אומרים כזו בשורה לנשיו שצריכות לעזוב את בית אביהם, התורה מבארת לנו ויקרא יעקב לרחל וללאה השדה אל צאנו, והתחיל להסביר להם הסברים, רואה אני את פני אביכם והנה איננו אלי כתמול שלשום, אני רואה על פניו שהוא זומם לי דבר רע, ואתם יודעים את אשר עבדתי את אביכן ואביכן היתל בי וכו' ומאריך לומר להם את כל מה שעבר עליו בבית לבן, ורק לבסוף מסיים והקב"ה אתמול אמר לי "שוב אל ארץ מולדתך ואהיה עמך".

שואל מרן הגר"ח גריינימן זצ"ל למה יעקב ה' צריך לכל הביאורים הללו, הרי יש לו ציווי מיוחד מהקב"ה ללכת, ה' צריך לומר להם "כה אמר ד'" אם הקב"ה אמר - נוסעים!.

ואמר שרואים כאן מהתורה איך הדרך להנהגת הבית גם בדברים שמחויבים לעשות ואפי' שיש ציווי מהקב"ה לא דורשים ולא מצווים, אלא הדרך בהנהגת הבית היא לקרב את הדברים לשכל ולהבנה, ושהדברים יעשו בשמחה, ולא לעשות הכל כעושה מחמת גזירת הכתוב.

באותה שעה הקשה בעל החפץ חיים זצ"ל על הכתוב בפרשת ויצא ויען לבן ויאמר אל יעקב הבנות בנתי והבנים בני והצאן וכל אשר אתה ראה לי הוא וגו' ל"א מ"ג ויש לעיין הרי יעקב אבינו טען ללבן מה פשעי ומה חטאתי כי דלקת אחרי כי מששת את כל כלי מה מצאת וכל כלי ביתך שים כה נגד אחי ואחייך ויכיוו בין שנינו זה עשרים שנה אנכי עמך וגו' טריפה לא הבאתי אליך וגו' הייתי ביום אכלני חרב וקרח בלילה ותדר שנתי מעיני זה לי עשרים שנה בביתך עבדתך ארבע עשרה שנה בשתי בנותיך ושש שנים בצאנך ותחלף את משכרתי עשרת מנים ל"א ל"ו מ"ב וא"כ מהי התשובה שעונה לו לבן על כל הטענות העצומות שאומר לו יעקב. אמנם הביאור הוא דלבן אמר ליעקב רק עם בעל דבר יש להתדיין בטענות ובמשא ומתן וכן להצטדק לפניו אבל כיון שהבנות בנתי והבנים בני והצאן צאני וכל אשר אתה רואה לי הוא איך אינך בכלל בעל דבר שלי ואין אני צריך כלל להשיב לך על כל טענותיך כך סיים החפץ חיים זצ"ל לו יהודים בפולין היו רצויים ובמעמד שוה לכלל התושבים כי אז היה ניתן לומר שבקשתם לשני עדים שזוכרים את זמן לידתו של אותו האיש מופרזת היא אבל כיון שמעמדם של היהודים בפולין בין כך אינו טוב ואינם רצויים במדינה א"כ מה לנו לטעון עליהם.

סיים הח"ח זצ"ל ואמר במצב שכזה ובזמנים שכאלו אין לנו אלא את עצתו של ר' אליעזר הגדול שאמר בגמ' סנהדרין צ"ח ע"ב מה יעשה וינצל מחבלי משיח יעסוק בתורה ובגמילות חסדים. כאשר מרן הגר"ח זצ"ל היה מספר את המעשה הנ"ל היה אומר שדברי החפץ חיים זצ"ל היו באותה שעה ממש

ליום היארציית ה-65 למרן הגאון רבי איסר זלמן מלצר זצ"ל י' כסלו תשי"ד

מדברי הסופר דוד איידעלסבערג שביקר חמשה שבועות בארץ-ישראל, ובהזדמנות זו ביקר את מרן החזון איש, ומרן הגרא"ז מלצר. את התרשמותו הנציח בעיתון "דער מארגען זשורנאל" (92 אוגוסט 2591)

מופתע מהבקיאות, ועוד יותר מן הדרשנות הקולעת, אני מעיר מעט בתמימות: "אה, הרבנית היא למדנית אמיתית!"...

"כן, היא יודעת, היא זוכרת הרבה", עונה מרן הגרא"ז בחיוך.

הרבנית מסיעה את השיחה למחוז אחר - היא מרמזת על תפקידה בספרי בעלה. אבל בכל זאת, ככל שמתברר שהיא באמת משחקת בזה תפקיד חשוב, לא מורגש בדבריה רמז של השתבחות עצמית, של גאווה, חלילה, רק גאווה במפעל התורני של בעלה ובעזרה שהיא יכולה להגיש.

"בעלי", אומרת היא, "הוציא שבע ספרים, ועוד שנים בהדפסה. שבעת הראשונים הם על קדשים וניזקין. והשניים שאמורים להופיע בקרוב הם על מועד ונשים. עבודתי קשורה בסגנון כתיבתו..."

"באופן שהוא כותבם..." אני מבקש לוודא. היא עונה בביטחה: "אדרבה, שהוא יאמר לכם כיצד הוא כותב... מה שיוצא מתחת ידיו אינו ספר כי אם מאות פתקאות... נופל רעיון במוחו, לוקח הוא עט ורושמו על איזושהו נייר שהוא מוצא לידו ומכניסו לכיסו. המקורות אליהם הוא מתייחס, מובאים למחצה ולרביע או אפילו ברמז... כיסיו מלאים בקטעי ניירות כאלו, רשומים, מרומזים, ולפעמים לגמרי בלי מראי מקומות. כשעומדים להוציא ספר, אני מתחילה לטפל בכיסי מעילו, מעמידה הכל יחד, נוברת שבועות-ארוכים בקישור של נייר אחד למשנהו, מעיינת אחרי המקורות ומעתיקה אותם, ומסדרת אותם עם הפלפולים של הפתקים הרשומים. אני מעתיקה הכל על נייר חלק, מבהירה ומשייכת את העניין - ונוצר ספר..."

באותו ערב נכנסתי למרן הגאון רבי איסר זלמן מלצר, זקן ראשי הישיבות, הרוח החיה של המוסד הירושלמי המפורסם "ישיבת עץ חיים". קבלת הפנים שם היתה אחרת לגמרי. הוא אחד מהגאונים הספורים של זמננו, והוא 'מנהיג' שבמשך עשרות שנים השאיר את חותמו ביהדות התורה של ארץ-ישראל. הלבביות והנעימות היתה ממש מרעננת. אחרי הפגישה המביכה באותו יום עם אנשי "נטורי קרתא" שבילבלה אותי לחלוטין, ואחרי החשבון הנוקב והקצר אצל מרן הרב מבריסק, היתה זו הפתעה נעימה. הזקן גדוש-החכמה לוקח לעצמו פנאי והוא משוחח בהרחבה ומשתתף בהתעניינות חמימה בכל עניין אליו השיחה מתפתחת. שיחתו, אפילו בעניינים כלליים, היא שיחת חולין מלוטשת של תלמידי חכמים, ולמרות קמצנותו במילים הוא מותיר אותך מרותק.

בביתו של מרן הגרא"ז מלצר היתה לי הזכות לפגוש אישיות מיוחדת מהמשפחה, היא הרבנית ביילא הינדה, היא למדנית השופעת תורה וחכמה.

בשעה שהגעתי לביתו - ישיבה הרבנית ביילא הינדה ליד שולחן מעל למדרש רבה גדול... היא הרימה את ראשה מן הספר וברכה את האורח בלבביות.

מרן הגרא"ז מלצר מדבר בנעימות, מילים ספורות, בהפוגות ארוכות בין המשפטים; ופה ושם היא מתערבת במילה, בהערה שנונה, שמקיפה די-צרכה וביסודיות את כל העניין שבעלה המהולל הביע בו דעה, והיא מטעימה זאת בפסוק, במאמר חז"ל, במדרש, תוך כדי זריקת "דיוקים" משלה ופירושים למילים מסוימות של המאמרים המצוטטים.

שהיו במשברים, ועלו והתעלו בהצלחת התורה עד שהפכו לצורבים מופלגים.

על התמסרות רבם בגידול תלמידים לעודדם להתעלות בתורה - מספר הגה"צ רבי נטע פריינד זצ"ל: "הרבי, מרן הגאון רבי איסר זלמן מלצר זצוק"ל, סיפר לי רבות מימי בחרותו בשיבת וואלוז'ין. אחד הדברים שסיפר לי, כי כשהגיע לשיבת וואלוז'ין כשהיה בן י"ג שנה, והיה לבוש קרעים ובלויים, ולבו היה נשבר בקרבו, קבעו לו מקום לישן בחדר אחד עם מרן הגאון רבי זעליג בענגיס זצ"ל, לימים גאב"ד עיה"ק ירושלים ת"ו. למחרת נכנס אליו חבר החדר, רבי זעליג ראובן, בשמחה ובישר לו: ז'וניע [כך היו מכנים את מרן הגאון רבי איסר זלמן בילדותו בכינוי חיבה], רבי חיים בריסקער אמר היום חידוש בשמך! - הרבי סיפר לי איך שאורו אז ענינו, הוא שכח לגמרי משברונו ובוזה רומם את רוחו, 'אי רבי חיים בריסקער יאמר חידוש בשמי, זה היה בשבילי החיזוק הגדול ביותר' - אמר לי אז. והוסיף כי באותה עת קיבל על עצמו שגם הוא, אם יזכה להרביץ תורה לתלמידים, ישתדל לחזקם ולעודדם וירוממם. והמשיך מרן הגרא"ז ואמר, שבימי חורפו היה חולה, ומה שהאריך ימים הוא משום שהתמסר כולו לתלמידיו, והוא חי בשביל האחרים."

מי האיש ה'חפץ חיים'

הגה"צ רבי נטע פריינד: הרבי [מרן הגאון רבי איסר זלמן מלצר זצוק"ל] סיפר לי, שהיה נוכח בעת שבא אדם אחד למרן ה'חפץ חיים' זצוק"ל להתייעץ עמו באיזה ענין. הוא המתין זמן רב כדי לדבר אתו, וכשנכנס היה ה'חפץ חיים' טרם אכילת פת שחרית.

קודם לנטילת ידיו, אמר מרן ה'חפץ חיים' את 'מזמור לדוד ד' רועי לא אחסר', ובסיימו את המזמור נענה ואמר: דוד המלך נקט בתהילים בלשון 'אך טוב וחסד ירדפוני כל ימי חיי'. ויש לדקדק בדבר הלשון 'ירדפוני', הלא רדיפה שייכת על צער ועגמת נפש ולא על 'טוב וחסד' שמדבר בו דוד המלך, וביאר מרן ה'חפץ חיים' שיש לפרש הכוונה בזה, שאם נגזר על האדם שיהיו לו רדיפות, ח"ו, הרי נעים זמירות ישראל מציע לו להתפלל כי הרדיפות יהיו מחמת חסד שהוא עושה ולא מחמת דבר בלתי הגון ח"ו.

מיד כשסיים מרן ה'חפץ חיים' לומר את ביאורו ופשוטו בפסוק, עזב האיש את הבית והלך לדרכו. הדבר היה לפלא בעיני הנוכחים, שהרי הלה המתין זמן רב ולא הספיק לדבר עם מרן ה'חפץ חיים' ולו מלה אחת. וכי בשביל לשמוע פירוש זה בא מרחוק והמתין זמן רב?!

הרבי, מרן הגאון רבי איסר זלמן שהבחין בכך, רץ אחרי האיש כדי לשאול אותו לפרש הענין. משהשיגו ענה לו האיש כי אמנם הגיע לשאול דבר ממרן ה'חפץ חיים', אך בפירושו על הפסוק הנ"ל כבר השיב לו מרן הח"ח וקיבל מענה על שאלתו.

ומה הייתה שאלתו: לעת זקנותו התחיל לפזר צדקה וממון רב ביד נדיבה, והנה אשתו ובניו החלו לרדפו על כך שמחלק כל כך הרבה צדקה לאחרים ובכך אינו מותיר להם את כספו שצבר במשך כל השנים. והם ממש רודפים ומצערם אותו על כך.

הוא לא הבין מדוע מגיעות לו הרדיפות הללו על דבר טוב שעושה, ועוד מבני ביתו שכל כך חונכים לצדקה וחסד. והנה - בבואו למעונו של מרן ה'חפץ חיים' לשאולו על כך - שמע בדיוק את פירושו לפסוק 'אך טוב וחסד ירדפוני', ונתייבשה לו כל תמיהתו ושוב לא ראה צורך לדבר עמו על הענין.

מרן הגרא"ז מלצר יושב ומהנהן בראשו, מחוייך: "כן, זה אמת, זו אמת... אני סומך עליה... היא מוציאה דבר מתוקן..."

הרבנית ממשכה: "לפעמים הוא בעצמו אינו זוכר בדיוק אל מה התייחסו הרעיונות הרשומים.

המוח עובד אצלו מדי מהר, אין לו סבלנות לפרטים שהוא חושבם שהם 'מן המפורסמות', אבל לא לכל לומדי התורה הם כה ידועים כמו שהוא סובר. זהו תפקידי לאתר את המקורות, אליהם מתייחסים מאות הפיתקאות, לאתרים ולחברים עם ההערות הרשומות... האמן לי, זו עבודה קשה ומתישה... כשאני רואה שהעניין על קטע נייר הוא מטושטש, משהו לא חלק, אני מתחילה לאתר את המקורות, ואני מוותרת עד שאני מאתרים... אני מראה לו והוא מסכים..."

אני נשאר במקומי, ממש יוצא מהתפעלות ומעיף מבט על מרן הגרא"ז מלצר. בשמחה הוא מוסיף

ומאמת את דברי הרבנית: "כן, היא מוצאת ויודעת היכן לחפש. מתוך שהיא מסדרת ספר, נעשה הענין זמין יותר. הכל נכרך והכל נעשה ברור ומובן. וכתב-ידה הוא באמת תענוג לקרוא."

הרבנית מלצר מוציאה דף מהכתבים ומראה לי את כתב-ידה. זה כתב רגוע, יפה, פניני, של אדם צעיר. הלמדנות העמוקה כתובה במשפטים מאורגנים, בנוי, ועם הדיוק והסדר שאינם שכיחים בסוג הכתיבה הלמדני.

כן! הרבנית ביילא הינדה, שתהיה בריאה, יש לה יד ושם בספרים של אחד מגדולי התורה החריפים ועשירי הרוח בזמנינו. היא "עורכת" מחוננת...

* מספר הגה"צ רבי נטע פריינד: "היה פעם שכמה בחורים הגיעו ללוות את הרבי רבי איסר זלמן זיע"א מביתו לשיבה, ובהליכתו הגיע עני, פשט את ידו לעבר ראש הישיבה מרן הגרא"ז זצ"ל וביקש נדבה. הרבי נעצר, וכך נעצרה כל הפמליה, המתינו בסבלנות עד שהוא הוציא את ארנקו ונתן בידו מטבע חשובה. כך חזר הדבר כמה פעמים. אחד הבחורים שלא סבל הנהגה זו שמנצלת את הליכתו של רבינו לשיבה למסירת שיעור, העיר לאותו עני כי אין זה זמן המתאים לבקש נדבות מרבינו וכי ימצא לו זמן אחר לבקש ממנו נדבות."

"רבינו שהבחין בכך נעצר והעיר לבחור בנועם: 'אינני מבין, התפקיד שלי הוא למסור שיעור ובכך הנני מתפרנס, והתפקיד שלו הוא לקבץ נדבות. איך אוכל בתפקיד שלי להפריע לתפקיד שלו?!' זו היתה אישיותו של הרבי, אשר מלבד גדלותו בתורה היה גדול במידות."

נחו הפלאי

"הוא היה אמן עם חוש מיוחד לרומם ולעודד תלמידים, להכניס בהם אהבת התורה ע"י שמרומם אותם בקושיא מסוימת שהפריח לחלל האויר בבית המדרש. הוא עשה מכך עסק שלם. זכורני, פעם ישב בחור אחד אצל הרבי מרן הגרא"ז מלצר זצוק"ל ואמר לו סברה מיוחדת במהלך הסוגיא, מיד פנה מרן הגרא"ז להרבנית מרת ביילא הינדה ע"ה וביקש ממנה להביא 'משקה'. לשאלתה, למה ומדוע צריך למשקה באמצע שיעורו, ענה לה הרבי והצביע על הבחור: עָהָר הָאֵס גִּיעָזְגָט אַ-מִּיָּעֲדָן חִידוּשׁ. מרן הגרא"ז ידע לזהות מתי צריך לעודד בחור, מתי לעשות מצב מרומם מחידושו. בכך בנה את התלמידים והכניס בהם אהבת התורה. ראינו בחוש שהקב"ה זיכהו שעל ידו התעודדו בחורים

שיעור חומש

על פרשת השבוע

משיעורי הגאון הגדול רבי חיים פיינשטיין שליט"א

ראש ישיבת עטרת שלמה

פרשת ויצא תשע"ט

אכן יש' ה' במקום הזה ואנוכי לא ידעתי. ויירא ויאמר מה נורא המקום הזה אין זה כי אם בית אלוקים וזה שער השמים.

(כ"ח, ט"ז).

וכתב רש"י, שאם ידעתי, לא ישנתי במקום קדוש כזה. צריך ביאור מה שאמר יעקב שלא ידע, והרי בא במיוחד להתפלל שם, וכמו שאמרו חז"ל, שכשבא יעקב לחרן, אמר, אפשר שעברתי על מקום שהתפללו בו אבותי ולא התפללתי בו, יהב דעתיה למהדר.

ונראה לבאר בזה, דשתי עניינים יש כאן, דענין אחד הוא שהמקום, הוא מקום תפילה, כיון שהוא מקום שהתפללו בו אבותיו, וזה אכן ידע יעקב אבינו, ולכן יהב דעתיה למהדר, ועוד יש ענין נוסף, שהמקום הוא בית אלוקים ושער השמים, ומכאן זה יש במקום קדושה, והוא נעשה למקום קדוש.

והנה בגמ' בפסחים דף פ"ח ע"א איתא, דאברהם קראו ה', שנאמר, אשר יאמר היום בחר ה' יראה, יצחק קראו שדה, שנאמר, ויצא יצחק לשוה בשדה, יעקב קראו בית, שנאמר, ויקרא את שם ההוא בית אל, ולכן הכתוב בישיעה (כ', ג') קורא לבית המקדש, 'בית אלוקי יעקב', דיעקב הוא שקראו בית. ומבואר דרך יעקב הוא דחידש ענין זה שהמקום הוא בית, וענין בית הוא כמו שכתב רש"י שם, 'שקראו בית, מקום מיושב', כלומר שהוא מקום קבוע להשראת השכינה, ושם הוא מקום החיבור של קודשא בריך הוא וישראל, ודבר זה נתחדש אצל יעקב אבינו שקראו בית. וכל ענין דבר זה נתחדש אצל יעקב רק עכשיו שניצב עליו ה', וכמבואר שרק אחר שהקיץ משנתו קראו בית, כמו שכתוב בפסוק י"ט, 'ויקרא את שם המקום ההוא בית אל', שמונה הביאה הגמ' שיעקב קראו בית, הרי דרך במעשה זה של החלום, הוא דנקרא בית.

ומעתה נראה לומר, דכל מה דהמקום הוא 'מקום קדוש', הוא רק מחמת שהוא בית אלוקים, והוא מקום קבוע להשראת השכינה, דבזה שהוא מקום מיושב וקבוע להשראת השכינה, נעשה המקום למקום קדוש, וזהו עצם הקדושה, שהוא מקום שיש בו השראת השכינה, ובזה הוא 'בית אלוקים'.

אשר לפי זה יש לבאר, דמה שאמר יעקב 'ואנוכי לא ידעתי', הוא על ענין זה שזהו מקום קבוע להשראת השכינה, וכמו שאמר 'אין זה כי אם בית אלוקים', דרך עכשיו נודע לו שהוא

מקום קבוע להשראת השכינה, ולא רק מקום תפילה, ומיד קראו בית, דעד עכשיו לא ידע שמקום זה הוא בגדר 'בית', וכיון שהוא מקום קדוש, ממילא יש בו קדושת מקום, וזהו שאמר יעקב שאילו ידע לא היה ישן.

על כן קרא שמו לוי. (כ"ט, ל"ד).

וכתב רש"י, בכולם כתיב ותקרא, וזה כתוב בו קרא, ויש מדרש אנדה באלה הדברים רבה, ששלח הקדוש ברוך הוא גבריאל והביאו לפניו וקרא לו שם זה, ונתן לו כ"ד מתנות כהונה, ועל שם שלוהו במתנות, קראו לוי.

וצריך ביאור מפני מה באמת לא ניתן ללוי שמו ע"י אביו ואמו, כפי שהיה אצל שאר הבנים. עוד צריך ביאור לשם מה היה צריך שיבא לוי לפני הקב"ה. עוד צריך ביאור מהו הענין שיהיה שמו נקרא על שם שזכה בכ"ד מתנות כהונה. גם צריך ביאור מה שאמרו שליוהו במתנות, וצריך ביאור איזה תורת לוויה יש במתנות, ואיזה דבר המתנות מלווין.

ונראה לבאר בזה, דהנה הרמב"ם בסוף הלכות שמיטה ויובל פי"ג הי"ב כתב ז"ל ולמה לא זכה לוי בנחלת ארץ ישראל ובכיותה עם אחיו, מפני שהובדל לעבוד את ה' ולשרתו ולתורות את דרכיו הישרים ומשפטי הצדיקים לרבים, שנאמר יורו משפטיך ליעקב ותורתך לישראל, לפיכך הובדלו מדרכי העולם, לא עורכין מלחמה כשאר ישראל, ולא נחליק, ולא זוכין לעצמן בכח גופן, אלא הם חיל השם שנאמר ברוך ה' חלו, והוא ברוך הוא זיכה להם שנאמר אני חלקך ונחלתך.

ומבואר דשבת לוי חל בו תורת הבדלה, שנעשה מובדל משאר ישראל, בשביל לעבוד את ה' ולשרתו.

מעתה יש לבאר, דלשם הבדלה זו הובא לוי לפני הקב"ה דבזה שבא לפני הקב"ה, בזה חלה ההבדלה, ועל ידי שהובא לפני הקב"ה נעשה מובדל לעבודת ה' ושירותו. ויש לומר דכיון שהובדל להיות עובד ומשרת ה', לכן אין שמו מסור ביד אביו ואמו לקרותו. והרי מצינו בפרשת וזאת הברכה דנאמר על לוי 'האומר לאביו ולאמו לא ראיתי'.

ולפי זה יש לבאר למה נקרא שמו על שם זכייתו בכ"ד מתנות כהונה, דהרי הזכיה בכ"ד מתנות כהונה, אינה זכיה בעלמא, אלא היא זכיה מכא מה שהובדלו הלויים לעבוד את ה' ולשרתו, וכמו שכתב הרמב"ם בסוף דבריו, שאין הלויים זוכין בכח גופן, אלא הקב"ה זיכה להם, והכ"ד מתנות כהונה,

הם הם מהדברים שזכה להם הקב"ה, ונמצא דהכ"ד מתנות כהונה, אינם שכר בעלמא, אלא הם מעצם הענין שהובדלו, דבכלל ההבדלה הוא הענין שאינם זוכים לעצמם, אלא הקב"ה זכה להם, ועל כן מיד כשהבדילו, זיכה לו כ"ד מתנות כהונה לפרנסתו.

אשר לפי זה נמצא דהכ"ד מתנות כהונה, הם תולדה מההבדלה, דבתולדה ממה שהובדלו הלווים, היה צריך לזכות להם כ"ד מתנות כהונה, וא"כ מבואר היטב דהכ"ד מתנות כהונה נחשבים לויה, דהם נלווין למי שהובדל, דמכיון שהובדל, צריך ללוותו במתנות.

ויאמר הן עוד היום גדול לא עת האסף המקנה. (כ"ט, ז).
פירש"י לפי שראה אותם רובצים כסבור שרוצים לאסוף המקנה הביתה ולא ירעו עוד, אמר להם הן עוד היום גדול, כלומר אם שכירים אתם, לא שלמתם פעולת היום, ואם הבהמות שלכם, אף על פי כן לא עת האסף המקנה.
ולפי זה יש כאן שתי טענות, אחד אם הם שכירים, ואחד אם הם בעלים.

עוד יש לומר, דבאמת הכל טענה אחת מהלכות שכירות פועלים, דהנה מבואר בגמ' בריש פרק השוכר את הפועלים, דמעיקר דין תורה, שכיר מחוייב לעשות במלאכתו, עד צאת הכוכבים, וילפינן לה מהכתוב 'תזרח השמש יאספון', וכן נפסק בשו"ע חו"מ סי' של"א, שהשוכר פועלים במקום שאין מנהג, או אם אמר להם אני שוכר אתכם כדין תורה, חייבין לעשות מלאכה עד צאת הכוכבים, אבל במקום שנהגו שלא להעריב, אינו יכול לכופ את הפועלים להעריב.

ולפי זה יש לומר דזהו שאמר להם יעקב אבינו, ד'עוד היום גדול', ולא השלמתם פעולת היום, והוסיף ואמר 'לא עת האסף המקנה', ר"ל דאין מנהג המקום שלא להעריב, דאם מנהג המקום היה שלא להעריב, הרי אינם מחוייבים להעריב, אבל כיון ד'לא עת האסף המקנה', אם כן מחוייבים אתם להשלים פעולת היום.

ותרא רחל כי לא ילדה ליעקב וגו', ותאמר אל יעקב הבה לי בנים ואם אין מתה אנכי. (ל', א').
וכתב רש"י, מכאן למי שאין לו בנים שחשוב כמות.

וצריך ביאור למה דוקא כאן בתביעת רחל נאמר דבר זה דמי שאין לו בנים חשוב כמות.

ויש לבאר בזה, דבאמת כיון שאשה אינה מצווה על פריה ורביה, א"כ למה תבעה רחל מיעקב, 'הבה לי בנים'.

ועל זה נתנה רחל טעם, דאם אין מתה אנכי, ר"ל דבלא בנים הרי היא חשובה כמות, ומחמת טעם זה יש לה כח טענה לתבוע 'הבה לי בנים', בשביל שלא תהא חשובה כמות.

ובעין דמצינו בגמ' ביבמות דף ס"ה ע"ב, דאשה ששהתה עשר שנים ולא ילדה, יכולה לתבוע גירושין מבעלה, מפני שרוצה בנים, ואע"פ שאשה אינה מצווה בפריה ורביה, מ"מ יכולה לתבוע גירושין, דאמו מי לא בעיא הך איתתא חוטרא לידה ומרא לקבורה.

ועל דרך זה, טענה רחל דרוצה בנים דבלא זה חשובה כמות.

ויאמר מה אתן לך ויאמר יעקב לא תתן לי מאומה אם תעשה לי הדבר הזה וגו'. (ל', א').

יש להתבונן מדוע לא רצה יעקב אבינו שכר קצוב בדרך השומרים והרועים, וביקש שכר באופן מחודש של נקודים ומלואים.

ויש לומר בזה, דיעקב אבינו לא רצה ליהנות מנתינתו של לבן הארמי מידיו, וגם מה שמגיע לו בתורת תשלום שכר על פעולתו, גם זה לא רצה שלבן יתן לו.

ומצינו כן אצל אברהם אבינו, שאמר למלך סדום, 'אם מחוט ועד שרוך נעל, ואם אקח מכל אשר לך', שלא רצה לקבל ממלך סדום שום דבר. וגם המתנות שקיבל אברהם אבינו על אודות שרה ושאר מתנות, לא רצה ליהנות מהם, ונתנם לבני הפילגשים, כמו שכתב רש"י (לעיל כ"ה, ו'), שהמתנות שנתן לבני הפילגשים, הם אותן המתנות שקיבל על אודות שרה ושאר מתנות, ונתנם לבני הפילגשים, משום שלא רצה ליהנות מהם.

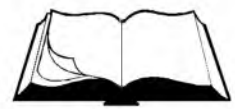
ויש לומר דזהו גם היה טעמו של יעקב, שלא רצה ליהנות מנתינתו של לבן כלום, ולכן תלה שכרו ביד ה', שלא יהא שכרו תלוי ומסור בנתינתו של לבן כלל, וממילא אין בנתינה שום צד נתינה מלבן כלל, וזהו שאמר יעקב ללבן, 'לא תתן לי מאומה', ר"ל ששכרו ינתן לו בלא שום צד נתינה מלבן, אלא יהיה תלוי בידי שמים.

הדברים נערכו מתוך שיעור הנמסר בעש"ק
בישיבת "עטרת שלמה" – קרית הישיבה
את השיעור במלואו ניתן לשמוע בקול הלשון
03-6171001-1-1-5-7-5 (מס' חדש)

השיעור נדפס לרפואת הבה"ח
אברהם בן ציון בן חיה אריאלה
בתושבה"י

מִי יֵרֵם

"אין לו להקדוש ברוך הוא בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה בלבד" (ברכות ח').

כסלו תשע"ט

שאלות המצוות

גליון 352

ההלכות נערכו ע"י הרב יהודה הלוי דינר שליט"א – רב ביהכ"נ צא"ל "דברי שיר" ב"ב

הבאת מזוודה משדה התעופה בליל שבת

שאלה: חברת התעופה הודיעו ששכחו את המזוודה במדינה שממנה יצאו, ולמחרת בליל שבת יביאו את המזוודה לביתו (בחו"ל ע"י גוי), ויש בתוכה את כל בגדי השבת, האם מותר להשתמש בבגדים אלו בשבת?
תשובה:

- א. גוי שעשה מלאכה דאורייתא עבור ישראל אסור לכולם ליהנות ממנו (שו"ע סי' רצ"ז סעיף א').
- ב. גוי שהביא חבילה מחוץ לתחום, היות שתחומין דרבנן, אסור למי שהביאו בשבילו להשתמש בתכולתה, וכן כל משפחתו ואורחיו אסורים להשתמש בה, אבל אחרים מותרים להשתמש בה (משנ"ב שם ס"ק ג', שו"ע סי' שכ"ה סעיף ח' ומשנ"ב ס"ק ל"ח).
- ג. בנד"ד, שהביא מזוודה, יש לדון האם זה נחשב למלאכה דאורייתא שנעשה ברכב, וכמו כן שמא יש שם רשה"ר דאורייתא, נמצא שהוציא הגוי מרשה"ר לרה"י.
- ד. כיון שהגוי שהביא את המזוודה לא היה השליח של המקבל אלא של חברת התעופה שהוא פועל שלה, אי"כ אין זה נחשב שעובד בשבילו, וכעין שעובד בחברת הדואר, אין זה נחשב שעובד לצורך היהודי ומותר (ע"י שו"ע סי' רמ"ז, ובשו"ע סי' ש"כ סעיף י"ד, ובספר "פסקי תשובות" שם אות כ' ואות 116).

ה. ועוד יש לצרף כאן דברי ה"אליה רבה" (מובא ב"ביאור הלכה" סי' רע"ז א' ד"ה לצרכו), באופן שהגוי רצה לתקן נר של ישראל, וככה בידו וחזר והדליקו מותר לישראל ליהנות, שזה נחשב לצורך עצמו לתקן מה שקלקל, ע"י שם. ולפ"ז בנד"ד שהם שכחו את המזוודה נמצא שמה שמביאו זה לתקן מה שהם שקלקלו, ואין זה נחשב לצורך לישראל, ומותר לישראל להשתמש בה.

טלטול בקבוק או כלי שאינו טבול בשבת

שאלה: נגמרה השתייה בבקבוק בשבת ואסור להשתמש בו פעם שנייה ללא טבילה, האם הבקבוק נעשה מוקצה?
תשובה: אע"פ שאסור להכניס בו אוכל, אפשר למלא בו מים לצורך נטילת ידיים, ואפילו אם הפתח קצת קטן ואי אפשר ליטול ממנו, אפשר להעביר מים דרכו לספל אחר, וכן אפשר להניח בתוכו מקלות דקים של משחקים וכדומה (וקי"ל שאם ראוי לאיזה שימוש, אפילו לא מעין שימוש הקודם, אין זה מוקצה כמבואר בשו"ע סי' ש"ח סעיף ו'). ועוד, הרי מבואר בהדיא בשו"ע (סי' שכ"ה סעיף ז'), כלי שאינו טבול אפשר להקנות בשבת לגוי ולהשתמש בו ולאכול ממנו, ע"י שם, וא"כ אין זה מוקצה כלל.

מילה בשבת לילד תסמונת דאון

שאלה: ילד עם תסמונת דאון שנולד בשבת, האם יש למולו ביום השמיני דהיינו בשבת הבאה?
יסוד השאלה הוא, הרי כשיתגדל הילד הוא פטור מכל המצוות, ולא יתחייב במצות מילה, וא"כ שמא כל חיוב מילה על האב משום שבנתיים קיבל מצוה של הבן, אבל בזה שהבן לא יתחייב שמא גם האבא לא חייב.

תשובה: מסתבר שחיוב של האב הוא מחמת חיוב עצמו, ויש למולו אפילו בשבת אם הוא היום השמיני (שו"ת "מנחת יצחק" ח"ז תשי"ב, הגר"ח קניבסקי שליט"א).

ויש להוסיף שכן משמע מסתימת הפוסקים, שלא מוזכר בשום מקום שילד שוטה לא מלים אותו בשבת, אך אולי פעם לא ידעו כל כך מוקדם על זה (ועי' ספר "נשמת אברהם" ח"ב סי' ר"ס ס"ק א' בשם הגר"ש אוערבך זצ"ל שהסתפק בזה).

הדבקת פלסטר על מכה

שאלה: האם מותר להדביק פלסטר על מכה בשבת, או שיש בו משום הדבקת ניירות שאסור משום תופר, כדאיתא בשו"ע (סי' ש"מ סעיף י"ב)?

תשובה: אין בזה משום תופר כיון שהדבקת דבר רך על קשה אינה נחשבת כתפירה, אבל יש להיזהר מלהדביק את קצוות הפלסטר זה על זה משום תופר (הגר"ח קרליץ שליט"א "חוט שני" ח"א פי"ז עמ')

לע"נ מרן ראש הישיבה רשכבה"ג

רבינו אהרן יהודה לייב שטינמן זצוקללה"ה

בר מצוה לנוול בר"ח כסלו (תשע"ט)

שאלה: מי שנולד בא' כסלו תשס"ו מתי נעשה בר מצוה השנה (תשע"ט)?

תשובה: בשנת תשס"ו היה סך כ"ט ימים בחודש חשוון, נמצא שנולד בא' דר"ח כסלו, אבל השנה (תשע"ט) שיש לי יום בחודש חשוון, נמצא שלי חשוון הוא יום א' של ר"ח כסלו, ונעשה בר מצוה בל' בחשוון (משנ"ב סי' נ"ה ס"ק מ"ה).

לבישת טלית קטן בבוקר

שאלה: האם יש לעמוד כשלוש טלית קטן בבוקר או מכיון שבין כך אין מברכים אלא בשעת הטלית גדול אין צורך לעמוד?

תשובה: בשעה שלובשים את הציצית לכתחילה יש לעמוד כמו שעומדים בשעת מצות ספירת העומר, מצות שופר, מצות לולב, ולא רק בגלל הברכה, אלא יש לעמוד גם משום עצם המצוה (משנ"ב סי' ס"ק ב'), ויש מלמדים זכות על המון העם שאין מקפידים על כך כיון שלא מברכים ("הליכות שלמה" פרק ג', אות ח' וט').

באמצע החתונה נזכר החתן שחייב בציצית

שאלה: לפני החתונה האריכו את הפראק של החתן ושכחו לעגל כנף אחת, ונזכרו בכך באמצע החתונה. האם חייב להפשטו מיד היות שהוא חייב בציצית (כיון שרוב הבגד פתוח מאחוריו)?

תשובה: אם זה בלילה הרי יש שסוברים שבגד יום פטור מציצית בלילה (ע"י שו"ע סי' י"ח סעיף א'), ואפילו אם היה ביום י"ל כיון שיש בזה כבוד הבריות שחתן ירקוד בחתונתו עם פראק, היות שזה ב"שב ואל תעשה" יש מקום להקל (הגר"א גניחובסקי זצ"ל ספר "אגן הסהר" ח"ב עמ' 385).

שיעור אכילה בניתוח לקיצור קיבה

שאלה: מצוי היום שעושים ניתוח לקיצור קיבה (ועי' יורדים במשקל) ולעיתים אוכלים פחות מכזית, וכבר מרגישים שובע, האם יש לברך ברכת המזון?

יסוד השאלה, שבכל המאכלים שיש בהם חיוב ברכה אחרונה מדרבנן לא תיקנו שבירך רק אם אכל שיעור כזית, אבל באכילת פת שיש חיוב ברכת המזון מן התורה כשאכל שיעור שביעה ככתוב: "ואכלת ושבעת", האם כשיש שביעה בלי כזית אפשר גם לברך.

תשובה: גם בפת שהחיוב הוא שיעור שביעה, בכל זאת דוקא כשאכל שיעור כזית, ואם אכל פחות מכזית אפילו מרגיש שובע לא מברך ברכת המזון (ע"י משנ"ב סי' ר"ח ס"ק א' בשם פמ"ג, ושע"צ שם ס"ק י', ובספר "אמרי בינה" אורח סי' ט"ו, אולם ע"י שו"ת "חתם סופר" אורח תשי"ט שנקט שחייב לברך ברכת המזון אם שבע בפחות מכזית).

ברכת "שהחיינו" על דירה

שאלה: לפני כמה שבועות נכנס לדירה חדשה משל עצמו ושכח לברך ברכת "שהחיינו" או "הטוב והמטיב", עד מתי יכול לברך ברכה זו?

תשובה: כל דבר לפי ענינו, על פרי אפשר לברך רק בשעת אכילה ראשונה, ובאכילה שניה כבר לא מברכים (ע"י משנ"ב סי' רכ"ה ס"ק י"ג ושע"צ סי' ט"ו). קנה כלי יקר כגון מקרר וכדומה מברכים עד סוף השבוע הראשון, ובקניית דירה אפשר לברך במשך כל החודש הראשון מפני שעדיין יש שמחה, וכן ברכת "הטוב והמטיב" על בן, או "שהחיינו" על בת, אפשר לברך עד שהיולדת מגיעה לביתה (הגר"ח קרליץ שליט"א). לאחר מכן יקנה פרי חדש ויברך עליו "שהחיינו" ויכוון גם על ביתו.

עניית אמו לאחר "ויצא פורקנה..."

שאלה: המתפלל מעריב במקום שאומרים "ויצא פורקנה ויקרב משיחיה...", והוא לא נוהג לומר כן (כמנהג אשכנז), האם יכול לענות אמן בין ברכת "השכיבנו" לשמו"ע?

תשובה: יכול לענות אמן (הגר"ח קניבסקי שליט"א).

קל"ט), ואם מתכוון להסיר את הפלסטר תוך כ"ד שעות תלוי במחלות הפוסקים אם תפירה לזמן נחשבת לתפירה.

לעטוף בניילון נצמד

◀ **שאלה:** האם מותר לעטוף בשבת אוכל בניילון נצמד, או שמא יש בו משום תופר, משום שנצמדים זה בזה?

תשובה: אין בזה משום תופר, ואף שבשעת העטיפה, נצמדים הקצוות אלו באלו, אין זה נחשב שנהפך לדבר אחד, ומותר לעשות כן בשבת (הגר"נ קרליץ שליט"א, "חוט שני" ח"א עמ' קל"ח).

חיבור מגנט בשבת

◀ **שאלה:** האם מותר להשתמש במשחק שבו מניחים מגנט על גבי מגנט, ולחברם ביחד?

תשובה: אין זה נחשב לחיבור כלל רק שנמשכים אחד לשני ע"י כוח המשיכה שיש בהם, ומותר לעשות כן אף אם אינו עומד להפרידם ולחברם שנית ("חוט שני" ח"א עמ' קל"ח).

אולם אסור לעשות כן אם ע"י חיבורם יוצרים צורת אות או תמונה, שיש בזה איסור כותב שלכתחילה אין לעשות כן, וכעין מה שכתב המש"ב (ס' ש"מ ס"ק י"ז) לענין חיבור אותיות בצידו דפי הספר, ע"י שם).

אבקת חלב במקום מלח

◀ **שאלה:** במקום להכניס כפית של מלח למרק בשרי עם בשר עוף הכניס כפית של אבקת חלב, האם מספיק בזה שיש שישים בכל הסיר נגד אבקת החלב?

תשובה: חלב שנפל לתוך סיר בשרי יש לשער בשישים כנגדו, כמבואר בשו"ע (יו"ד ס' צ"ד), אבל אבקת חלב, שזה ריכוז של הרבה חלב שצמצמוהו לתוך אבקה, וידוע שכשמכניסים כפית אבקת חלב בכוס מים מקבלים כוס חלב, א"כ צריך להיות בסיר הרבה יותר משישים כנגד אבקת החלב (שו"ת "מנחת יצחק" ליקוטי תשובות תש"ס). (ומסתבר שכוונתו, כיון שבאיסורים הולכים בתר הטעם, ובאבקת חלב מועטת ישנו טעם של כל החלב שממנו נעשית).

כמות רכז ענבים לברכת הגפן

◀ וכעין זה הביא בשם הבד"ץ שאם לוקחים רכז ענבים (שזהו תמצית מהרבה ענבים שבישלים ביחד), כשמוסיפים אח"כ מים הולכים לקולא, שלא משערים ברכו כמות שהוא רק כשיעור ענבים שמהם עשו את הרכז שהוא הרבה יותר משיעור רכז, ויש לו דין יין, ולברך עליו "בורא פרי הגפן" ("מנחת יצחק" שם).

מכירת דירה לגוי בשכונת גויים

◀ **שאלה:** קנה דירה להשקעה בעכו ולאחר כמה שנים כל הבנין נמכר לגויים, האם מותר לו למכור את הדירה לגוי, היות ששום יהודי לא יקנה שם דירה?

תשובה: יש איסור למכור דירה לגוי בארץ ישראל משום "לא תחנם", שלא יתן להם חנייה בארץ ישראל (גמ' ע"ז כ"ב, רמב"ם הל' ע"ז פרק י' הל' ד', ועי' "מנחת חנוך" מצ' תכ"ו שדן אם המוכר להם לוקה, ע"י שם, ובכל זאת אין חיוב לקחת מהם, ע"י מנ"ח מצ' רפ"ד), ואולי יש עצה דמי שכירות או גוי שמוכן לשכור את הדירה לעשרים או שלושים שנה או בצורה של שכירות, שע"י יקבל קצת מכסף (ויש לבדוק האם כל העיר עכו היא חלק מארץ ישראל, או שהיא מחוץ לארץ, ע"י גיטין ב' ובריטב"א שם ובספר "כפתור ופרח" פרק י').

חיוב תשלום שכר דירה על איחור במסירת מפתח

◀ **שאלה:** שילם 90% עבור קניית דירה, וסיכם עם הקבלן שיקבל את המפתחות עד יום פלוני ואז ישלם את 10% הנותרים, וכל חודש שהקבלן מאחר במסירת המפתח הוא צריך לשלם דמי שכירות של חודש על הדירה שהקונה שוכר, האם יש בזה משום רבית? יסוד השאלה, אפילו שמותר לשלם קנס על איחור תשלום, זה רק באופן חד פעמי, אבל אם משלם קנס כמה פעמים יש בזה משום רבית וכמבואר בשו"ע ורמ"א (יו"ד ס' קצ"ז סעיף ט"ז).

תשובה: כיון שכתב בסוף החוזה שהכל כפוף להיתר עיסקא, הרי יש כאן עיסקא שה-90% מונחים בינתיים אצל הקבלן הקונה שותף בעסקים שלו, ותשלום השכירות של כל חודש זה דמי העיסקא ומותר.

החזר מסים על מעשר כספים

◀ **שאלה:** נתן כסף למוסד ממעשר כספים, וקיבל החזר מרשות המס, האם הכסף שקיבל בחזרה שייך לכספי מעשר?

תשובה: מה שנתן כספו כמעשר יצא יד"ח, והכסף שמקבל בחזרה הוא בגדר מתנה בעלמא, וצריך לתת ממנו מעשר כספים (שו"ת "אגרות משה" יו"ד ח"א תש"קמ"ג).

פדיון הבן ע"י כהן קטן

◀ **שאלה:** נמצא בבית חולים עם בנו ונזכר שהיום הוא יום השלושים ואחד ללידתו ומצוה לפדותו, ונמצא שם רק כהן קטן בן 11, האם אפשר לעשות פדיון הבן ע"י שיתן לו חמש סלעים?

תשובה: יש סוברים שעיקר פדיון הוא הקנאת הממון לכהן, וגם לקטן אפשר להקנות ע"י דעת אחרת מקנה, ומקיים את המצוה כדין (הגה"ת רע"א יו"ד ס' ש"ה סעיף ג' בשם הפר"ח, וכ"כ ב"קצות החושן" ס' רמ"ג ס"ק ד' בשם הפר"ח, והוסיף הקצה"ח שרק פדיון הבן אפשר להקנות

לקטן ולא שאר מתנות כהונה).

ויש חולקים וסוברים שאי אפשר להקנות לכהן קטן ולא יצא בזה ידי חובת המצוה ("נתיבות המשפט" שם ס"ק ח', וכן מסיק ה"חתם סופר" בתשובה יו"ד ס' רצ"ב שהכהן משתתף גם בעצם הפדיון, ובקטן אי אפשר לעשות כן, וכ"כ ב"ערוך השולחן" יו"ד ס' ש"ה סעיף י"ב שאי אפשר לתת לכהן קטן, שיש בזה זלזול במצוה, ועוד דומיא לפדיון במדבר שהוא לאהרן ולבניו שהיו גדולים). ולכן למעשה אין לו לפדות את בנו ע"י כהן קטן, אלא ימתין כמה ימים ויפדה את בנו אצל כהן גדול.

יארצייט בשבת

◀ **שאלה:** אם חל היארצייט בשבת, איזו עליה ראוי לעלות, האם עדיף לעלות לאחד מבין שבעת הקרואים שזו עלייה של חיוב או למפטיר?

תשובה: יש לעלות למפטיר שגם זה נחשב לעלייה ("שער אפרים" שער ט"ו סעיף מ"ב, וכן הורה הגר"ח קניבסקי שליט"א), והטעם שיש בזה ריבוי ברכות לזכות הנפטר.

יארצייט של רבותיו

◀ **שאלה:** האם יש ענין שתלמיד יאמר קדיש ביום היארצייט של רבותיו?

תשובה: הגאון רבי מיכל יהודה ליפקוביץ זצ"ל אמר קדיש (והתפלל לפני העמוד) ביום היארצייט של רבו רבי שלמה היימן זצ"ל. הגר"ח קניבסקי שליט"א אמר קדיש ביום היארצייט של ה"חזון איש", וגם ביום היארצייט של מרן הגר"מ שך זצ"ל (חשון ע"ט).

קנה דירה ונמצא שדוד השמש מקולקל

◀ **שאלה:** קנה דירה ונכתב בחוזה שהקונה בדק והכל תקין, וכמו כן המוכר חתם שאין בה פגם או חסרון נסתר, ולאחר חודשיים התברר שדוד השמש מקולקל (שאינו בו קולטים ובלי זה לא שייך שיהיו מים חמים), מי צריך לשלם על התיקון, המוכר או הקונה? יסוד השאלה, היות שהקונה חתם שבדק והכל תקין, האם יש כאן מחילה על הנשאר, או כיון שהמוכר כתב שאין שום פגם נסתר, ואינו נכון שהרי יש בו, צריך לתקנו.

תשובה: מסתבר שאפילו אם הקונה בודק את הדירה ומעיד שהכל תקין, בכל זאת אין זו הדרך לעלות לגג לבדוק את הדודים, ולכן על המוכר לשלם את התיקון.

וכמו כן אם אח"כ נמצא שחסרה 'הארקה' (חיבור קווי החשמל לאדמה), ויכול להיות שזה מסוכן, על המוכר לשלם את התיקון.

שחקן בכדור ושבר את משקפי חברו

◀ **שאלה:** ילדים שיחקו כדור רגל ואחד בעט בכדור ששבר את המשקפיים של חברו שמשחק עמו, או של חבר העומד מן הצד ומסתכל, האם חייב לשלם על תיקון המשקפיים?

תשובה: בשעה שמשחקים בכדור צריכים להיזהר בכמה כוח בועטים בו שלא יזיק את השני, ובכל זאת יש אומדנא שכל אלו שמשחקים ביחד מוחלים זה לזה, שזהו חלק מצורת המשחק, אבל אם מישוהו עומד בצד ואין לו קשר למשחק (אם לא שעומד ביניהם שאיתו אזיק אנפשיה), וכמו כן אם יש חלון בבית סמוך ושברו, בודאי צריך לשלם על התיקון.

רדף אחר חברו ושבר את משקפיו

◀ **שאלה:** רדף אחרי חברו בחצר, ותוך כדי הריצה נפלו המשקפיים של הנרדף, הרדף תוך כדי מהירות ריצתו דרך עליהם ושברם, האם צריך לשלם על משקפים חדשות?

תשובה: בגמרא (ב"ק ל"ב) מבואר דאסור לרוץ ברה"ר, אבל ברשות היחיד מותר, וכיון שהמשקפיים נפלו שם פתאום הרי"ז אונס גמור, ופטור (עי' תוספות ב"ק כ"ז: שבאונס גמור פטור, ואפילו לרמב"ן שמחייב, הרי מותר היה לרוץ שם).

תביעה מחברת חשמל על קרינה

◀ **שאלה:** חברת חשמל העבירה כבל מעל בנין, והתברר שזה גורם לקרינה, והיו שלוש הפלות מבין דיירות הבנין, האם מותר לתבוע פיצויים מחברת חשמל?

תשובה: אפילו אם על פי דין תורה אין מושג של פיצויים, בכל זאת כיון שאלו פיצויים שמשלמים ע"י חברת ביטוח, זוהי ההתחייבות שלהם לשלם באופן זה, ועל דעת כן הם התחייבו, ויכול לתבוע. וכעין זה בתאונות דרכים מותר לתבוע חברת ביטוח, אפילו באופן שעל פי דין תורה פטור (כגון כלים בבור), היות שזה גופא ההתחייבות שלהם, נמצא שעל זה חייבו עצמם ומותר לתבוע.

חיוב הורים בתשלום עבור פעילות בגן

◀ **שאלה:** בגן הילדים רוצים להביא פעם בשבוע משהו עם בעלי חיים אמיתיים, רוב ההורים מעוניינים בפעילות זו ומיעוטם לא מעוניינים לשלם, האם אפשר לחייב את מיעוט ההורים להסכים ולחייבים לשלם עבור פעילות זו?

תשובה: בכל דבר של שותפות, הרוב יכול לחייב את המיעוט רק במה שמקובל, אבל דבר שלא מקובל ברוב המקומות אי אפשר לחייבם, ולכן אי אפשר לחייב את שאר ההורים להשתתף בהוצאה זו.

שאל אבין ויגדן

ליקוטים מתורת מרן רבן של ישראל הגראי"ל שטינמן זצ"ל

ויצא | תשע"ט | גליון מס' 26

סוד שם ה' החרוט בהרים

מספר הרה"ג ר' משה סחייק שליט"א לפני כ- 15 שנים [בערך תש"ס] היו שטענו שבהרים ליד ירושלים הסמוכים ליישוב בית אל יש תופעת טבע נדירה ומיוחדת, שבוואדיות ובהרים חקוק שם השם [יקוק]. דהיינו פיתול הוואדיות בצורת שם ה' וטענו שבמקום בו היה סולם יעקב [ועי' חולין צ"א בענין קפיצת הארץ והביאו רש"י בחומש] השי"ת השאיר כאן מזכרת בעולמו זכר להתגלות, ושייכו זאת אותם אנשים לפסוקים בתחילת פרשת ויצא, "וה' ניצב עליו", "אכן יש ה' במקום הזה וגו'", [וכאן אין זה המקום לדון בדבר, ובפרט שרבינו לא דן בכך] אולם לא היו לכך ראיות מוצקות, מלבד ציור חובבני של ההרים שניכר עליו שמישהו שרטט עליו בכתב ידו או ע"י מחשב את שם ה'.

הביאו את הדבר קמיה רבינו, ושאלוהו על כך האם יתכנו הטענות שהם טוענים, וכן הראו לו את אותו ציור?

התעלם רבינו מכל הראיות מה שאמרו, וכן ביטל לחלוטין את כל ענין הציור המזויף, אבל אמר למרות כל זאת [הציור המזויף ושאר הדברים והטענות] **מסתבר שאכן יש מציאות כזו של שם השם בהרים שם** [ואין ידע? - סוד ה' ליראיו!!!].

תלמידי רבינו המורגלים שכל מילה של רבינו מדודה ואין דבר מדבריו יוצא לבטלה -

ובקשו התלמידים לברר מקחו של צדיק ולהראות את דברי רבינו בפועל. ללכת בפועל אל המקום לא היה ניתן, היות והוואדיות אלו נמצאות ממש בשטח הערבים, ופיקוח נפש ממש הוא.

ולפיכך החלו התלמידים לשאול איש במקום מגוריו ואת שאר מכיריהם על הדבר. הגיעו לטייסים שחזרו בתשובה, ושאלום אם כאשר עברו מעל אותם ההרים ראו מציאות כזו ששם ה' הכתוב שם, ואחד אחרי השני ענו בשלילה [אמרו למעשה מילתא דלא רמיא על איניש לאו אדעתיה ויתכן ולא שמנו לב, אבל עד כמה שדעתינו משגת לא ראינו דבר כזה], הצליחו להגיע לטייס מסוקים וגם הם לא ידעו, הצליחו להגיע לאנשים שהתמחו לחקור מפות וצילומי לווינים, וגם הם לא שמעו על הדבר, ולא אמרו נואש אמרו אם רבינו אמר שיש מציאות כזו השי"ת יזכנו להראותה, אחד מהם שח דבר זה בפני אחד האברכים החשובים בכולל נחלת משה [הרה"ג ר.כ. שליט"א] וסיפר לו את מה שמחפש, אמר לו אותו אברך המתן אשאל את אשתי ומחר אשיבך דבר, תמה התלמיד מה אשתו שייכת לענין, והסביר לו שאשתו עובדת במקום בטחוני מפעל טילים סודי, ואולי יודעת משהו.

למחרת חזר אליו ואמר לו אכן מצאתי, בפתח המפעל יש תמונה ענקית בגודל 2 מטר על 6 מטר של ארץ ישראל - ולא בתור דבר סודי אלא כתמונת נוף בפתח הבנין, ורואים ברור שם את שם ה' כתוב בין ההרים.

שמחו התלמידים על ההשגחה הפרטית שזימנה להם את אותו אברך - אבל עדיין למעשה להכנס למפעל הבטחוני לא ניתן להכנס וגם לצלם את המקום אסור כך שעדיין לא הגיעו אל המנוחה ואל הנחלה. אמרו לעצמם, נתחזק באמונה ובטחון אם עד כאן עזרנו השי"ת להגיע למצוא דבר שאף מומחה לא יודע [ואח"כ יוסבר מדוע לא ידעו], ה' לא ימנע טוב מההולכים בתמים ויזכנו למצוא.

ואכן כך כעבור זמן סיפר בחור אחד [האברך החשוב ע.מ. שליט"א שהיה אז בחור] לאחד מהתלמידים שאביו היה בתפקיד חשוב בצבא וכעת שהשתחרר מהצבא בתור מתנה נתנו לו את התמונה הענקית המדוברת כ- 6 מטר כפול 2 מחולקת ל- 3/4 חלקים, ואמר לו שאביו אומר שאכן רואים ברור את שם ה' כתוב שם, והסכים להביא זאת כדי שרבינו יבחן את הענין.

כשקיבלו התלמידים את התמונה לידם, ראשית כל עברו אצל כל המומחים ששאלו אותם קודם, והראו להם את שם ה' הכתוב שם, כולם התפעלו מאוד, אבל זה לא סיפק את התלמידים, הם ביקשו לדעת מדוע קודם הם לא ידעו, ומה מיוחד בתמונה לוויין זו, לאחר שהתעמקו בדבר אמרו כולם [כל אחד לחוד אבל המסקנה היתה אותה המסקנה] וביארו שכאשר מצלמים צילום אוויר או לוויין מקיפים לצלם בצהרי היום, שהשמש באמצע הרקיע כדי שלא תהיה השפעה של צל ההרים על התמונה ואותו צילום לוויין שצולם מגובה 930 קילומטר היה בצורה נדירה בשעות הבוקר המוקדמות, כך שהשפעת הצל ניכרה על הוואדיות, ובאמצעות השתקפות הצל ניכר היה האופן הרשום של צל ההר על הוואדי, כל אות בשם ה' הרשום שם היתה בגודל של כקילומטר מרובע, דהיינו השם בכללותו היה כארבע קילומטר רבוע, אורך ארבע על רוחב אחד.

דהיינו שלמעשה הוואדיות שבהם רשום שם ה' אלפי שנים נמצאים שם, רק לא התגלו כי לא היו אז מטוסים, מסוקים, ולוינים שיכולים לראות תמונות-על של המקום, ויתרה מזאת, גם כאשר החלו לצלם, הצילום לא היה במצב שיאפשר לראות את שם ה', רק רבינו מבחינת סוד ה' ליראיו ידע שיתכן דבר זה.

ורואים ההשגחה בפרטים רבים:

- ראשית שהכניס בלב מי ששלח את הלויין לצלם בשעה "הלא נכונה".
- מעבר לכך הרי התמונה יכלה להשאר כאבן שאין לה הופכין כשאר מאות אלפי תמונות לוויין שיש בעולם, ונכנס בלב ההוצאה לאור ראשית לעשות תמונה ענקית של לוויין, ולעבור בשביל זה את כל האישורים מהמדינה והצבא, שהרי בתמונה זו רואים כל דבר בארץ כולל בסיסים של הצבא, ושאר דברים שחפצים להסתירם, ולפיכך צריך אישור להפיץ תמונה כזו [אגב היום השתנה הדבר וכבר הותרה הרצועה בפרסום כזה], ולאחר כל ההשקעה המקדימה לקחת דווקא תמונה זו שאליבא דהאמת לא כל כך מוצלחת במושגים של תמונות לוין מקצועיות, ודווקא בה להשקיע ולעשות אותה בצורה ענקית ולמכרה במחיר יקר.
- ושמפעל הטיילים יחליטו שתמונה זו תהיה בפתח המפעל, ואשת אברך בנחלת משה תעבוד שם, ויגיעו אל בעלה ודרכו אליה כדי שתספר.
- וגם אחרי כל זה אם אביו של אותו בחור לא היה מקבל במתנה תמונה זו כלל לא היה קצה חוט מה לחפש.

כל זה סובבה ההשגחה העליונה כך שהתגלה הדבר!!

וכשהודיעו לרבינו שאכן נמצאה התמונה חפץ לראותה ואחרי שיעור חומש [שהיה אז בשעה 3.30] נשארו תלמידים בודדים ופרשו על השולחן העגול של רבינו את החלקים של תמונות הלויין חלק חלק מצפון לדרום, ראשית רבינו התעניין היכן טורי אמנון, היכן הנסין

שבים, קפלוריא, ושאר הדברים שכתובים במסכת גיטין [ח' ע"א], אח"כ הגישו לרבינו את החלק של מרכז הארץ, [אגב, רבינו כל דבר בודק בעצמו, למשל עובר בבית ורואה ספר פתוח או מחברת פתוחה בודק מה ההוא לומד, דבר ששומע לא מקבל עד שלא מצליב מידע או שואל שאלות חודרות הבודקות אמיתות העניין, ויתרה מזאת אומר שיש הרבה שאינם שקרנים רק מוסיפים נופך וגוזמא, ודבר זה יכול להוציא דבר מהקשרו, וגם דבר זה בודק רבינו! וביארנו זאת כבר בכמה מקומות ועוד סיבה שזכה רבינו לזה שהוא "רואה" יותר מאחרים, גם כיון שר"ק באה כנדבך נוסף אחרי כל חקירות אלו].

אח"כ בדק רבינו היכן בני ברק היכן ירושלים, היכן האותיות הנז', והביאו [במועד מאוחר יותר] כמה תינוקות שעונים לגדר "אינו לא חכם ולא טיפש" כדאיתא בשו"ע או"ח סימן ל"ב ואמרו להם להסתכל בכל המפה, ולראות אם מזהים בתוך תוואי השטח אותיות, ואם כן מהם, ואכן זיהו אותם מתוך כל תווי השטח המחוברים. ולאחר שסיים

מרן את הדבר שלצורכו הביאו את המפה דהיינו בירור האותיות הנז' המשיך רבינו לבדוק בתמונת הלוח היכן ים המלח, היכן באר שבע, היכן נחל מצרים, היכן מדבר סיני וכו'. (מזקנים אתבונן אמונה ובטחון שער ב')

איך לדבר עם אדם

השמר לך פן תדבר עם יעקב מטוב עד רע, (ויצא לא, כד) ובפסוק כ"ט אומר לבן ליעקב ואלקי אביכם אמש אמר אלי השמר לך מדבר עם יעקב מטוב עד רע.

יש לומר דהפסוק לימד לנו שאפילו שבא להזהיר לאדם לא ידבר לומר שאתה לא תדבר טוב או רע, והיינו כמש"כ הרמב"ן שיפתנו לחזור ע"י שייטיב עמו או שיפחידו אם לא ישוב, לכן אמר רק "פן" אולי, אבל לבן שכך ה' באמת בדעתו אמר מדבר לא פן, וזה התורה מלמדת לאדם איך לדבר לבן אדם אפילו לאדם רע.

בדידי הוי עובדא

שח המשיגה הגה"צ ר' נחום ברנשטיין שליט"א

מרן ראש הישיבה היה בזה 'סולם מוצב ארצה' הוא היה האומן הגדול ביותר בעולם, גם אנשים שנמצאים בארץ, וגם אני בתור משיגה בישיבה שמתעסק בחינוך התלמידים, ועובד עם אנשים בדור שלנו בכל מקום במקרים שונים ומושונים, לא מבין עד היום אפס קצהו ממה שהוא הבין, מה שיכול להפריע לבחור בנגיעות, ברגשות ותאוות, דברים שהוא היה כ"כ מודע להם. וכפי גודלו 'השמימה', כך גודלו 'במוצב ארצה'. לרדת לכל פרט ופרט של כל בחור צעיר, יש המון סיפורים כאלה, ים של סיפורים, סיפורים היו לנו תמידים כסדרם, היה לנו הרבה פעמים שכבר חשבנו מה לעשות, ותמיד הוא ידע לראות את הצד שאף אחד לא ראה.

יום אחד באתי אליו עם בחור אחד שהיה לי כאב לב ממנו, הוא היה מהבחורים הכי טובים בישיבה, מתמיד, אבל לא קם בבוקר לתפילות בישיבה, הוא היה קם בשעות מאוחרות ממש, למרות שניסה שוב ושוב, אף פעם לא הצליח. בצר לו ביקש להיכנס עמנו למרן ראש הישיבה, נכנסנו לראש הישיבה ושאלנו מה עושים? אמר לו הראש ישיבה "אונס רחמנא פטריה - אתה פטור מתפילה!" רבותי, מאותו יום הבחור יותר לא החסיר תפילה בישיבה! לרדת לדקות המחשבה של כל אחד מה הכי טוב בשבילו, דקות העניין, הרה"י שלא ידע מה זה לקום מאוחר, והוא, הבין את הכל הרבה יותר טוב מאיתנו, ירד לכל דקות של כל איש קטן וקטן.

לא קעת הזמן לסיפורים, יש כאלה לאלפים ולרבבות. הייתי אצלו פעם עם בחור שתפסנו אותו בגניבה, גנב! - ידו בכל! והיה קשה לו מאוד להתפטר מההרגל המגונה הזה. אגיד לכם את האמת, אני לא יכולתי להסתכל על הבחור הזה, לא היה שייך, הרגשתי שאין לי שפה לדבר איתו, אני לא מבין את זה. הייתי בטוח שמרן ראש הישיבה, אולי לא יזרוק אותו מכל המדרגות, אבל בכל זאת לא יוכל לדבר איתו, הוא הרי גנב! - ומרן ראש הישיבה שכל חייו היה זהירות בממוך, אני זוכר שבחודש תמוז ראיתי שעל השולחן בכניסה לבית של הרה"י עומד ספר עם מטריה. ובחודש שבט זה עדין היה מונח באותו מקום. ושאלתי את הרבצין מה זה, למה זה עדין באותו מקום. וענתה, שהראש ישיבה אומר שכיון שהניחו את זה פה, זה דרך הינוח, ואסור לגעת בזה, אז לא הורידו את המפה ולא הזיזו את זה, נשאר על המקום. לקראת פסח הרה"י החליט שאפשר לשים את זה במקום אחר ולרשום. נו, אז הרה"י שכ"כ נזהר משמץ של גניבה, יכול להבין

את המחשבות של הגנב? אבל הרה"י דיבר עם הבחור הזה, ושאל אותו, למה אתה גונב? האם בגלל שחסר לך משהו, או כי יש לך תאוה לחטוף? או כי זה מזדמן לך? כך הוא דיבר אותו. ואני יצאתי החוצה, לא יכולתי לשמוע. וכשיצא משם, אמר לי הבחור, אני יותר לא אגנוב, לא שייך. אני מכיר את הבחור היום, אני לא יכול להגיד שהוא מקפיד על ממוך השני כמו הראש ישיבה, אבל הוא רחוק מאוד מגניבה. מה הראש ישיבה אמר לו, אין זמן עכשיו לדבר ע"ז, ולא קעת השעה, אבל איך שהראש ישיבה ידע לרדת לדקות של בחור גנב.

היה פעם אחת שנהייתי משיגה בישיבה בפסח ובל"ג בעומר באתי לחתונה של בחור, וכדרכם של תזמורות - כשנכנס משיגה התחילו לשיר אור זרוע לצדיק. ברחתי כל עוד נפשי באפי ורצתי לחזו"א 5, נכנסתי בבהלה ואמרתי: הראש ישיבה, הראש ישיבה, אני לא יכול. אני לא התכוונתי לזה.

מה קרה?

- הראש ישיבה, שרו לי אור זרוע אני לא יודע מה לעשות...

מה קרה? הוא עושה לי ככה ביסט משוגע, למה אתה חשוב שמישהו חושב שנהיית צדיק? התזמורת צריכה לשיר. למשיגה - אור זרוע לצדיק, ולראש ישיבה - ימים...

ה' עזר לי, עברו 10 שנים, מרן ראש הישיבה הלך פעם ראשונה להגיד שיחה בפנינו בעש"ת. זה היה אחרי שהרב שך נחלש, ומרן הרב שך היה אומר שיחה היו שם ארבעת אלפים חמשת אלפים איש, מעגלים סגורים ובכל המקומות, ואנחנו היינו נכנסים אליו בצהרים והוא היה חוזר לנו על השיחה לפני שאומר אותה, אומר לנו מה הוא הולך להגיד...

אני הגעתי בצהרים, אמרו לי: אל תכנס, הוא מאד מתוח. מה הוא מתוח? מהכבוד שהולך להיות שם...

אני אומר להם: תרשו לי אני נכנס. דפקתי, נכנסתי ואני אומר לו: אני רוצה להגיד לראש ישיבה משהו, אני רק מזכיר היום כשנהייתי משיגה מה שהיה. אני רוצה להגיד לראש ישיבה: לא מתכוונים לרב שטיינמן, מתכוונים למישהו שהוא רבה כזה, אז הרב שטיינמן נתן לי יד לאמר לי שכויח.

למחרת הוא שאל אותי: לא ראיתי אותך, חיפשתי אותך על הבמות במקומות, אמרו לי הוא הסתובב כאילו לא היה.

הגליון מוקדש להצלחת

שמעון בן אבנר

עדנה בת עובדיה

גליון קפ"ז, פ' ויצא

מ' כסלו ה'תשע"ט

רמת - השרון

רבי יעקב אלכסטיין זוקללה"ה

מסיחותיו של מו"ר הגאון הגדול

אליו אנשים ממכרו כדי שיעזור ליהודים בנשק וכדי שנוכל להישמר מהערבים. אך מדוע לא מנסים להתקשר עם הצדיקים שדרכם עוברות כל הגזירות שבאות על הדור ושהם יבטלו אותם בתפילתם, שהרי זה קשר בטוח יותר ומשתלם יותר כיוון שזה ישיר.

אצורים בנו כוחות נפש הניתנים לגילוי ע"י עמל התורה

ואיך מגיעים למדרגה כזו של "ראשו מגיע השמימה" בוודאי ע"י תורה ועמל, כמו יעקב שלמד שנים בישיבת שם ועבר ולא ישן כלל, כמו שכתוב "וישכב במקום ההוא", שעד אז לא ישן בצורה רגילה אלא היה מתנמנם קצת ושוב חוזר ללימודו. ואם היינו יודעים איזה כוחות נפשיים אצורים בתוך כל אחד ואחד מאתנו, וש אפשר לגלותם ע"י התמדה ויגיעה בתורה, ודאי שהיינו עמלים יותר, וע"י זה כל אחד יכול לזכות לחלק מזה, אם לא לכל, שיהא בבחינת סולם שלם או חצי ואולי פחות, אבל כל זה מראה שהולך בקו ישר על הדרך הנכונה.

ויש
יעקב
רגליו

לחשוב על כל פעולה ופעולה
ערוך מתוך כתבי הרב משה
חליוה שליט"א

"ויצא יעקב מבאר שבע וילך תרנה"
(בראשית כח, י')

בפסוק זה ישנה אריכות יתירה. דהנה כתובים בו שני חלקים, האחד שיעקב אבינו יצא מבאר שבע, והחלק השני בפסוק שהלך יעקב אבינו לחרן. ולכאורה, מדוע צריך היה לפרט ולכתוב שיצא מבאר שבע, הלא אם אדם הולך למקום

ומדוע יעקב הוא בחיר האבות, מפני שהוא היה השלם בכל המעלות, והראיה שלאברהם היה בן אחד לא צדיק, וגם ליצחק היה בן רשע שהוא עשו, ואצל יעקב כל הבנים היו צדיקים גמורים בלי יוצא מהכלל, שהרי שמות כולם היו כתובים בחושן המשפט ולא נחסר אף שם, ובחושן כתובים רק שמות צדיקים. כמו שהיה עם יוסף בניסיונו עם אשת פוטיפר, שראה דמות דיוקנו של אביו, ראה כהן גדול לבוש אפוד וחושן וראה שמות אביו כתובים ואם ישל בעבירה אז שמו יחסר, והוא התגבר על הניסיון. וכולם היו כתובים וכולם צדיקים.

ואומרים בשם גדול אחד שאצל אברהם נאמר "חסד לאברהם" שאברהם הוריד את מידת החסד ומידת הוותרנות, ועל יצחק נאמר "פחד יצחק" שהוא הוריד לעולם יראת אלוקים, כיוון שראה שאם ימשיך כל העולם במידת הוותרנות יחסר ביראת שמים. נמצאו בעולם גם מידת החסד מאברהם וגם מידת היראה מיצחק, וביעקב כתוב "תיתן אמת ליעקב" שהוסיף על מידת אבותיו גם אמת, כדי שהעולם לא יהיה נוטה לצד החסד יותר מדי ולא לצד הדין יותר מדי. לכן הוא נקרא בחיר האבות שאצלו כבר היו כל המידות.

הצדיק כסולם המוצב ארצה וראשו מגיע השמימה

ובחיר האבות רואה בחלומו סולם ומלאכי אלוקים עולים ויורדים בו. ואפשר לומר שזה משל לצדיק, משל על יעקב עצמו שצדיק עומד על הארץ והולך בין כולם אבל ראשו מגיע השמימה ומלאכי אלוקים עולים ויורדים בו. הכוונה בזה שכל גזירות השי"ת עוברות דרך הצדיק ויש באפשרותו, ע"י תפילה, לשנות את הגזירה לטובה. "ומלאכי אלוקים עולים" אפשר לומר שתפילות הדור ומעשים טובים שהם כמלאכים עולים דרך הצדיק והם אותם הצדיקים שאפילו אנחנו יכולים לדבר אתם, שהם כסולם המונח ארצה אבל ראשם מגיע השמימה.

גזירות מבטלים ע"י התקשרות עם הצדיקים

בזמנים אלו כולם מדברים על הערכים, אין להישמר מהם, שגרים מכל צדנו בכל הארץ. וכן דנים על זה בכנסת ומנסים לקשור יחסים עם הנשיא החדש של ארה"ב ניקסון ושולחים

סולם מוצב ארצה

נערך מתוך הספר לקט שיחות
וביאורים

"ויצא יעקב מבאר שבע וילך

תרנה: ויפגע במקום וילך שם כי בא השמש ויחם מאבני המקום וישם מראשיתו וישכב במקום ההוא: ויחלם והנה סלם מצב ארצה וראשו מגיע השמימה והנה מלאכי אלקים עלים ויורדים בו: והנה ה' נצב עליו ויאמר אני ה' אלקי אברהם אביך ואלקי יצחק הארץ אשר אתה שכב עליה לך אתנה וילך ויבא" (בראשית כח, י-יג)

כתוב שכשיצא יעקב מבאר שבע "ויפגע במקום וילך שם כי בא השמש וכו' ויחלום והנה סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה והנה מלאכי אלוקים עולים ויורדים בו והנה ה' ניצב עליו ויאמר אני ה' אלקי אברהם אביך ואלקי יצחק" ורש"י מסביר **ניצב עליו** לשומרו, ובפשטות איך שלומדים **ניצב עליו**, דהיינו על ראש הסולם.

ונתאר לנו מה יכול לחלום האדם השלם, בחיר האבות, כששוכב במקום המקודש ביותר, בהר המוריה, ועל מקום המקדש, שהרי ארץ ישראל מקודשת יותר מכל הארצות וירושלים מקודשת יותר מכל א"י והר הבית מקודש יותר מירושלים². ואולי שכב במקום קודש הקודשים, שהרי הניח שם מצבה, ואולי זו היתה האבן שעליה מונח הארון, אבן השתייה.

¹ ערב ש"ק פרשת ויצא תשכ"ט
² כלים פ"א, מ"ו

מסויים סימן שהוא גם יצא מהמקום שהיה בו קודם לכן. ופירש"י שיציאת צדיק עושה רושם.

כל פעולה של האבות הייתה מחושבת

כתב היבית הלוי שלומדים מכאן שכל פעולה של האבות הקדושים הייתה נעשית עם חשבון מדויק, האבות לא עשו שום פעולה סתם, לא הרימו רגל לחינם ולא ראש, אלא כל דבר עשו לצורך המתאים, יחד עם רצון השם.

שמעתי פעם שאמר המשגיח ר' אבא גרוסברד זצ"ל בשם הסבא מקלם על הפסוק **"וַיֵּשֶׁא יַעֲקֹב רַגְלָיו וַיֵּלֶךְ אֶרְצָה בְּנֵי קָדֶם"** וגם כאן לכאורה צריך עיון, וכי הולכים בלי להרים רגליים שצריך היה לכתוב **"וישא... רגליו"**? ומה ההדגש בזה? אלא, הביאור בזה הוא שהאבות אינם מרימים רגל סתם כך, מחשבתו של יעקב הייתה לקיים אך ורק את רצון השם ולכן כתוב **"וישא יעקב רגליו"**, לא סתם מרימים רגליים!

וכן כתוב באברהם אבינו ע"ה כשהלך להר המוריה **"וַיֵּשֶׁא אֲבְרָהָם אֶת עֵינָיו"**, לכאורה גם כאן צריך ביאור, הרי אם הולכים ברור שמזיזים את העיניים, ואף כאן הביאור הוא שאין עושים פעולה בלי חשבון, דהיינו שאברהם נתן 'פקודה' לעיניו לראות, וכן יעקב נתן 'פקודה' לרגליו ללכת.

דקדוק המעשים של אליהו לאפיאן

בדורינו הכרנו אדם כזה, היה זה רבי אליהו לאפיאן זכר צדיק לברכה. את השיחות שאמר רבי אליהו בישיבה רשם רבי שלום שבדרון זצ"ל והוציאם לאור עולם, יש בשיחות הללו דברי מוסר וחכמה רבים. מספרים שפעם היה ר' אליהו בבית וגן אצל בתו, אח"כ הלך לתחנת אוטובוס והמתין שם. לאחר שהיכה זמן רב בתחנה, נשמע רעש גלגלי אוטובוס, ובאופן אוטומטי הביט רבי אליהו לראות איזה מספר קרב ובא, ומה מאוד הצטער אח"כ על זה באומרו שעשה סיבוב ראש לחינם, שהרי טען ואמר, וכי אם לא היה מסתכל לא היה מגיע האוטובוס לתחנה?

ואמר ר' אליהו שהוא צריך לעשות על זה תשובה... בטוענו על עצמו, מה בוער לך... התעסק במחשבותיך. הנה כי כן, ראינו בדורינו אדם כזה.

לעשות חשבון לפני שמרימים את הראש

וכן בפרשתנו, יעקב אבינו נשא את רגליו רק עם חשבון. והנה בחורים יושבים ולומדים, השאלה היא היכן העיניים נמצאות, בגמרא כמובן, והנה קורה שפעמים נפתחת הדלת בבית המדרש ובאופן אוטומטי כולם מביטים לעבר הדלת לראות מי נכנס. על זה צעק רבי אבא זצ"ל בישיבה בפתח תקווה ואמר **"מה זה חשוב מי נכנס... הרי בין כה אם הוא צריך אתכם הוא יגש אליכם"**. צריך לעשות חשבון אם להזיז את הראש אם לאו.

בפעולה אחת קיים יעקב אבינו שתי מצוות

כשיעקב אבינו יצא מבית יצחק – מבאר שבע, לחתן, הוא עשה שתי מצוות. כיבוד אב במה שאמר לו יצחק אביו **"קום לך פְּדָנָה אָרָם"** על מנת לקחת אשה, וכן מצוות כבוד אם, שבעקבות רצונו של עשו להרוג את יעקב אחיו, אמרה לו אמו **"וַעֲתָה בְנֵי שָׁמַע בְּקִלְיֵי וְקוּם בָּרַח לָךְ אֶל לָבָן אֹחִי חֲרָנָה"**. אמנם מוטלת על יעקב מצוות כיבוד אב ללכת לפדן, אך יצחק לא ידע שעשיו רוצה להרוג את יעקב.

יעקב אבינו מיצר על דבר שארע לו בשוגג

"וַיֵּשֶׁב בְּמָקוֹם הַהוּא... וַיִּחְלֹם"

הרמב"ם אומר שהיה זה גילוי נבואי, וכמו עם משה רבנו שהשם נגלה לו בהקין. יעקב אבינו רואה את החלום ורואה סולם, הקב"ה הבטיח שישמור אותו בכל אשר ילך ויתן לו את ארץ ישראל ושעשיו לא יהרוג אותו. והנה, אחר שיעקב קיבל את כל ההבטחות הללו הוא היה צריך לשמור מאוד, ואילו תחת זאת אנו רואים שיעקב מצטער ואומר **"וַיִּירָא וַיֹּאמֶר מַה נִּוֹרָא הַמָּקוֹם הַזֶּה"** ועוד לפני כן אומר **"וַיֵּאָכְלֵי לֹא יָדַעְתִּי"**, ומפרש רש"י שאם ידעתי, לא ישנתי במקום כזה. ואפילו שכל זה קרה לו בשוגג שהרי לא ידע, מכל מקום, הביע יעקב אבינו את צערו על דבר זה שארע לו.

גם כשמרוצים ממנו יפשפש במעשיו

מכאן אנו לומדים שאפילו שראה יעקב אבינו שהשם שמח ומרוצה ממעשיו, בכל זאת בדק את עצמו ופשפש במעשיו. וכן כל אדם,

אפילו שרואה ומרגיש שמרוצים ממנו, בכל זאת יפשפש במעשיו. ואם למד מסכת ישמח מאוד, אבל גם יבדוק את עצמו. ושמעתי את הרעיון הזה כשהרב מפוניבז' פתח את הישיבה, היה אז השבוע של פרשת ויצא, וזה היה תוכן שיחתו הראשונה של הרב מפוניבז'.

בס"ד לפ' ויצא ז' כסלו תשע"ז

"לְמַה זֶה מַחֲזִיר בֶּיֶד כְּסִיל לְקִנּוּת חֲקֻמָּה וְלֵב אֵין" (משלי י"ז, ט"ז)

ידיעת וכו' והשבות אל לבבך

בפרשת ויצא, (פרק ל"א, מ"ג) לאחר ששמע לבן והקשיב לכל טענות יעקב, הוא עונה לו **"הבנות בנותי והבנים – בני וכל אשר אתה רואה לי הוא"**.

שמעתי בשם ה"חפץ חיים", שאמר, הנה ראש של גוי. ואין נודה הוא בפועל? במוח השכלי שמע מיעקב וקלט את הידע כי הנשים והילדים והרכוש שייכים רק ליעקב בעליהן ואביהם, אבל בתגובה שלו, שהולכת לפי רצון הלב (וכמאמר חז"ל רשעים יצר הרע שופטם) הוא אומר בפסקנות, **"הבנות בנותי והבנים בני וכל אשר אתה רואה לי הוא"**, וכאילו יש בתוך גופו שני אנשים, כאשר אחד יודע, כלומר המוח יודע, והשני, כלומר הלב, איננו מושפע ולא יודע מזה כלל.

ואמר מורנו המשגיח ר' אבא גרוסברד זצ"ל, כדברים האלה על מי שלומד תורה ואין בלבבו הקניין של יראת שמים. כאשר במוח הוא לומד תורה, וגם את החכמה והידע על הצורך בתיקון המדות, ובלב נשאר סתום, ויצר הרע שופט אותו ופוסק לו איך לנהוג למעשה.

וזה פירוש הפסוק **"לקנות חכמה ולב אין"** כלומר, במוח יש חכמה, ולב אין, כי הלב סתום (ע"י ברש"י ובמלבי"ם) כי לא פתח אותו בלימוד כדבעי של מוסר ויראת שמים. וכמאמר **"כ יודעת היום והשבות אל לבבך"**

השי"ת, בטוב חסדו ייענה למה שביקשנו, חיים שתהא בנו אהבת תורה ויראת שמים, עלינו ועכ"י אמן.

דברי אמת

מאמרי היזוק השקפה והדרכה
מזקן המשיחים

מזן רבי דב יפה זצוק"ל

גיליון 110 ■ ויצא

"ות"ת כנגד כולם" - עפ"י נפש החיים

כח התמדה - ירושה מיעקב אבינו

ויפגע במקום ההוא וילן שם... וישם מראשותיו וישכב במקום ההוא (כח, יא).
"וישכב במקום ההוא", באותו מקום שכב, אבל באותם י"ד שנים ששימש בבית
שם ועבר לא שכב בלילה, שהיה עוסק בתורה" (רש"י בשם המדרש).

ישנם שתמהים, כיצד יתכן שיעקב לא ישן י"ד שנה, והרי הדין הוא שמי שנשבע
שלא ישן שלושה ימים רצופים, מלקין אותו וישן לאלתר, משום שאין אפשרות
לא לישון שלושה ימים רצופים ושבועתו היא שבועת שוא?

ה"פת תואר" מתרץ, שכונת המדרש היא שיעקב אבינו לא ישן שינת קבע במשך
י"ד שנה, אבל שנת ארעי הוא ישן. עוד נראה לבאר כונת המדרש, ש"י"ד שנה
יעקב לא הלך לשכב, אבל מפעם לפעם, כאשר כלו כוחותיו, נפלה עליו שינה.

מסופר על בעל ה'הפלאה', שהתנה עם החברותא שלא יפסיקו מלימודם על
שיכלו כוחותיהם. באחד הלילות הלך החברותא להביא ספר מהארון ולא שב
חזרה. הלך בעל ההפלאה לחפשו, ומצאו סמוך לארון הספרים כשהוא ישן על
הרצפה וראשו מונח על כרית. כשראה זאת בעל ההפלאה, ביטל את החברותא,
בטענה שאם לחברותא נותר כח לשים כרית תחת לראשו, אות הוא שעדיין יכול
היה ללמוד.

מובן מאליו שהנהגה זו אינה מתאימה לרובא דרובא בדורות חלשים כדורנו,
ואדרבה, חשוב מאד להקפיד על זמן שינה כפי הדרוש לבריאות הגוף. אך מ"מ
כשמתבוננים בהתמסרותו העצומה של יעקב לתורה, כאשר במשך ארבעה
עשר שנים תמימות לא שכב לישון אפילו פעם אחת משום "שהיה עוסק
בתורה", וכן בהנהגותיהם של גדולי הדורות, שומה עלינו להתעורר לנצל את
הזמן עד תום, ולהתמסר בכל הכותות ללימוד התורה.

פשיטא, שככל שנבין יותר את ערך השקידה בתורה, כך יוקל עלינו להתחזק
בהתמדה, ובמיוחד שאת מעלת ההתמדה קיבלנו בירושה מיעקב אבינו, וכפי
שכבר הבאנו משמו של רבנו חיים ואלוז'ין, שקניינים רוחניים שהצדיק עמל
להשיגם, אצל בניו זה כבר כמעט טבע ובמעט עמל יגיעו לזה.

ת"ת כנגד כולם

את דברי המשנה בתחילת מס' פאה שתלמוד תורה הוא מהדברים שאין להם
שיעור, מפרש הגר"א ('שנות אליהו' שם), שכל תיבה ותיבה שלומד בה היא
מצווה בפני עצמה, והראיה, שהרי בתיבה אחת יוצא ידי מצוות תלמוד תורה
(כאשר הוא אנוס ואין לו פנאי ללמוד יתר). ומה שנאמר בסוף המשנה שם,
ש"תלמוד תורה כנגד כולם", מפרש הגר"א שזה נסוב גם על תיבה אחת של
לימוד תורה, שגם היא שקולה כנגד כל המצוות, וכדברי הירושלמי על משנה זו,
שכל המצוות אינן שוות לדבר אחד מן התורה.

על פי זה מסביר הגר"א, את הטעם שתלמוד תורה קודם למצווה שאפשר
לעשותה ע"י אחרים - שהשכל מחייב כן, שהרי כל תיבה ותיבה בפני עצמה היא
מצווה גדולה, והיא שקולה כנגד כל המצוות, נמצא שע"י לימוד דף אחד יכול
לקיים מצוות רבות, וא"כ עדיף ללמוד תורה ולקיים מצוות רבות, מאשר לעסוק
במצווה אחרת ולקיים רק מצווה אחת.

החפץ חיים זצ"ל כותב (תורת הבית פ"ב), שבדק ומצא שבדקה אחת אפשר
ללמוד מאתיים תיבות, ונמצא איפה שבדקה אחת של למוד תורה יכול לקיים
מאתיים מצוות.

הגאון ר' חיים וולאז'ין ('נפש החיים' שער ד' פרק כ"ט), מבאר את דברי המשנה
"ותלמוד תורה כנגד כולם" - כנגד כל אברי האדם, כי בעוד שכל מצווה ומצווה
מקדשת ומאירה רק את האיבר או הגיד שמכוונת כנגדו, הרי על ידי עסק התורה
מתקדשים כל אבריו וגידיו וכוחותיו כולם.

ויתרה מכך: "התורה הקדושה יתרה ביתרון אור ותוספת קדושה, על כל המצוות כלן
ביחד. וגם אם קיים האדם כל התרי"ג מצוות כולם, בשלמות האמיתי, אשר אז נעשה
האדם כלו מרכבה גמורה, שתשרה עליו הקדושה העליונה של המצוות כלן, עם כל
זה, אין ערוך ודמיון כלל, לגודל ועוצם קדושת ואור התורה, אשר תופיע על האדם
העוסק והוגה בה כראוי!!"

זאת ועוד: "קדושת אור המצוה, אינה שורה על האדם אלא רק בעת שעושה המצווה,
אבל לאחר שעשה המצווה, הקדושה והאור מסתלקים ממנו, ונשאר כבראשונה. אבל
התורה הקדושה, כל מקום שתזריח אורה וקדושתה, קדושת עולם תהיה, ונשאר
תמיד בקדושתו!"

ואם תאמר, אם כן, מפני מה אנחנו מחויבים להפסיק מעסק התורה, בכדי לקיים
מצוות שאי אפשר לעשותן על ידי אחרים? התשובה לכך, שהאור של קדושת התורה
הוא כה גבוה, עד שאין הוא יכול להיאחז ולהתקיים בנו, בלי האור של המצוות.

עובדה מופלאה מהרב בענגיס - ולקחה

הרב בענגיס זצ"ל, גאב"ד ירושלים, זכה לסיים את הש"ס מאה פעמים ואחת, וזמן
מועט לאחר מכן הוא נפטר. לפי החשבון, הוא סיים את הש"ס בממוצע כל שלושת
רבעי שנה. באחת מהפעמים הרבות שהרב בענגיס עשה סיום על הש"ס, היה ניכר
שהוא שרוי בשמחה יתרה. מקורביו, שידעו שהוא סיים את הש"ס כבר עשרות
פעמים, שאלוהו, על מה ולמה השמחה היתרה.

השיב להם הרב בענגיס: "בתוקף תפקידי כרבה של ירושלים אני מוזמן פעמים רבות
להיות סנדק בבריתות, לסדר חופות, וכדומה. במשך הזמן נוכחתי שלעיתים קרובות
אני נאלץ להמתין זמן-מה להגעת המחונתנים, המוהל, לקרובי משפחה ולכיוצא באלו,
וזמן זה אינו מנוצל. מכיון שכך, עשיתי לי סדר של לימוד, מיוחד לזמנים אלו. והנה,
הש"ס שאני מסיים עכשיו, נלמד כולו בזמנים אלו, כך שמלבד השמחה על סיום
הש"ס, יש לי שמחה מיוחדת על ניצול אותם זמנים שרגילים ללכת לאבוד."

גם אנשים כערכנו יכולים לשאוב לקח רב מסיפור מאלף זה. ראשית, גם אצלנו ישנם
זמנים רבים שאינם מנוצלים, ולאו דווקא בגלל קושי מיוחד, אלא רק מחוסר שימת
לב מספקת.

אך ישנו לקח נוסף: מדרך הטבע, אנשים לא מייחסים חשיבות מרובה לדקות
מועטות, ולכן גם לא עושים מאמץ לנצלם. אבל האמת היא - מלבד שאין ערוך אפילו
לתיבה אחת של לימוד תורה - שאם היינו לוקחים את כל אותן דקות בודדות,
ומצרפים אותן ביחד, היינו נדהמים מהתוצאה. המבט שצריך להיות הוא לא על דקות
בודדות, אלא על הצירוף של כל הזמנים ביחד.

אחת העצות לניצול זמן, לקבוע סדר ללימוד משניות בזמני פנאי קצרים. למשניות
יש חשיבות מיוחדת, הן משום שהן כוללות את עיקרי תורה שבעל פה (משום כך הן
מועילות במיוחד לעילוי נשמה), והן משום שכשעומד לרשותנו זמן מועט, קל יותר
ללמוד משניות מללמוד גמ', משום שכל משנה היא, בדרך כלל, עניין שלם בפני
עצמו.

ויתור – סיבה לחסד ה'

ויהי בערב ויקח את לאה בתו ויבא אותה אליו ויבא אליה... ויהי בבקר והנה היא לאה וגו' (כט, כג כה). רש"י מביא את דברי הגמ', שהסיבה שרק בבוקר הכיר יעקב שהיא לאה ולא הבחין בכך כבר בליל החתונה, לפי שיעקב מסר סימנים לרחל, וכשראתה רחל שמכניסין לו את לאה, אמרה עכשיו תכלם אחותי, עמדה ומסרה לה סימנים.

והנה, בשעת מעשה היה אפשר להניח שרחל עומדת להפסיד כתוצאה מהויתור לאחותה, שהרי אפילו אם לבסוף ישאנה יעקב, אבל סו"ס היא מכניסה צרה לתוך ביתה. אך באמת חז"ל (בראשית רבה פרשת ויצא) אומרים על הפסוק: "ויזכור אלוקים את רחל ויפתח את רחמה" – שה' זכר לה את מה שמסרה את הסימנים לאחותה. ונמצא שלא זו בלבד שרחל לא הפסידה, אלא שבזכות זה זכתה לילדים.

ולא זו בלבד: חז"ל מספרים (הובא ברש"י בראשית מ"ח) שבשעה שנחרב ביהמ"ק ועם ישראל עברו ליד מקום קבורתה של רחל בדרך לגלות, בכתה רחל אמנו לפני הקב"ה על גלות בניה, וזכתה שתפילתה התקבלה לפני הקב"ה.

ומבואר במדרש (פתיחתא דאיכ"ר אות כ"ד) שהסיבה לכך שתפילתה של רחל התקבלה, שרחל אמרה לקב"ה, שבזכות שהיא לא קינאה לצרה שלה, כך הקב"ה לא יקנא על מה שעבדו ישראל עבודה זרה. והיינו שיש בזה עניין של מידה כנגד מידה, שכשם שהיא ויתרה למען טובת אחותה והכניסה צרה לתוך ביתה, אף הקב"ה יוותר על עוון עבודה זרה (שהוא כביכול בבחינת "צרה" לקב"ה), למענה של רחל.

למדנו א"כ, שויתור למען הזולת מהווה זכות למוותר שתפילתו תתקבל. והדברים מפורשים בחז"ל במסכת כלה: "העבר רצונך מפני רצון חברך, שכן עשתה רחל ללאה, ודוד לשאול".

עובדה מהגר"י הוטנר בעניין מעלת הויתור

הגאון ר' יצחק הוטנר זצ"ל סיפר לי על מעשה שהיה עם אחד מראשי הישיבות הנודעים והמוערכים ביותר בתקופתנו. סמוך לפרוץ השואה היה אותו ראש ישיבה מאורס עם נערה מליטא, אך במהלך המלחמה נותק הקשר כתוצאה מהמצב. לאחר שנסתיימה המלחמה התברר, שרוב בני משפחתה של הכלה נהרגו על ידי המרצחים האדורים, אך הכלה עצמה ניצלה בחסדי שמים ונתרה בחיים. ברם, בריאותה ניזוקה מאוד, והיה אף חשש גדול שמא לא תוכל ללדת.

והנה, למרות מצב בריאותה, לא שעה החתן לעצת קרוביו, וסירב לבטל את קשר האירוסין. נימוקו היה, שלפני המלחמה היה לכלתו גם בריאות וגם משפחה, ובמהלך המלחמה היא אבדה הן את בריאותה והן את משפחתה, והדבר היחיד שנותר לה הוא חתנה, והוא לא מוכן להיות הגורם לכך שגם את זה היא תאבד.

הרב הוטנר אמר לי, שלדעתו, הסיבה שאותו ראש ישיבה זכה בהמשך דרכו להצלחה ולהערכה כה רבה, הייתה כגמול מהשמים על הנהגה אצילית ומרוממת זו, של נכונות לויתור ולהקרבת טובתו האישית, בכדי למנוע צער גדול מבת ישראל. (לעבודך באמת)

מפנקסו של חברותא (ב)

מתוך רשימות נדירות שכתב הגאון רבי יצחק זאב ארלנגר שליט"א ר"י מדרש יחיאל – ביתר שזכה ללמוד עם רבנו זצוק"ל כמה שנים וזכה לקרבה ואהבה מיוחדת.

כ"ג סיון

באמצע הלימוד הרהר רגע ואמר לי צריך לחשוב על מה שלמדנו אתמול בדרך ה' שצריך לכוון בלימודינו למשוך ההשפעה מלמעלה, ולתקן עצמנו, ולתקן כל העולמות. ומיד המשיך בלימודו.

כ"ה סיון

התורה קדמה לעולם, וכל העולם נברא לפי התורה, ובגלל שכתוב בתורה לא תגנוב יש ענין של גניבה, ובגלל שיש רמ"ח מצוות ברא הקב"ה רמ"ח איברים, ולא כפי שישנם שחושבים שכיון שיש רמ"ח אברים לכן צריך רמ"ח מצוות כדי להחיותם, אלא להיפך היו רמ"ח מצוות ולכן נבראו רמ"ח אברים לקיים המצוות, יש אוכל ויש רעב כדי שיוכלו לברך ברכת הנהנין, יש רעים כדי שיוכלו לקיים ואהבת לרעך כמוך.

היה עני מרוד שבירך בכונה "שעשה לי כל צרכי" ושאלוהו הרי אין לך כלום. וענה שאם הקב"ה עשה אותו עני כנראה שזה נצרך עבורי, ומהצורך הזה נתן לי בשפע.

הגר"י שאל מה הפירוש "אחכה לו בכל יום שיבא" והרי יש ימים כגון בער"ש שמקובל שלא יבא, והגר"י אמר שגם קושיא זו יתרחץ אליהו הנביא, ושאלתי אם יתכן לפרש שאני מחכה היום שיבא למחר, ואמר לי שגם הוא חשב כך. ויתכן שזה מה שיתרחץ אליהו הנביא, ואמר שזה כמו אמא שיכולה כל השבוע לחכות לבן שאמור להגיע לשבת, אח"כ אמר שכנראה אין הכונה סתם לשבת ולחכות, אלא כמו בחור שהתקבל לשיבה, ואחר כמה ימים מתחילת הזמן עוד לא בא, וההנהלה אומרת שעדיין מחכים לו, שאין כוונתם שיושבים ומחכים, אלא שעדיין לא התייאשו ממנו וכן הפ' כאן אחכה לו בכל יום שיבא שאף פעם איני מתאש מזה. ונוסף לזה – יש "ציפית לישועה" וזה לישועתך קוין כל היום.

אחר מעריב אמר לי ש"עלינו לשבח" זה קטע עם הרבה אמונה, וזה שטיק ר"ה ביום חול (דזה הרי קטע מתפילת ר"ה).

כ"ז סיון

בערב קבענו ללכת יחד מחר בבוקר לבחירות, ואמר לי שאחד שאל את הטשיבינער רב אם זה מצוה ללכת לבחירות, וענה שכן ושאל האם זה כמו מצות מצה, וענה לו כמו מצות מרור.

כ"ח סיון

בתחילת הסדר ראה על השולחן "נפש החיים" ולקחו ואמר בא נלמד קטע שער ד' פ"ו ופ"ז "להכין עצמם ביראת ה' טהורה בטהרת הלב, ואמר איך עושים את זה? כנראה שאביך מקיים את זה (הגאון הגדול רבי אברהם שליט"א) דהרי מביא את זה בספרו ברכת אברהם פסחים, והוא מצטט שם כמה קטעים מהנפש החיים, וכנראה שבקי בזה, וכנראה שגם מקיים את זה. כי מי שלא מקיים את זה לא מביא בספרו.

למדנו בהחובל "חרשו נותן לו דמי כולו" ואמר לי שלא שומע מה שמוכיחים אותו או מעירים לו אין לו תקנה.

אם אדם יודע שאינו יודע יש בזה מעלה דמודע לזה שאינו יודע, והשל"ה הק' מסביר הפסוק "ואני בער ולא אדע, בהמות הייתי עמך" דאם הוא גם בער, וגם אינו יודע שהוא בער "בהמות" בלשון רבים על שני ה"לא לדעת" שגם אינו יודע, וגם אינו יודע שאינו יודע.

נפשו גחלים תלהט

גליון 207 יוצא תשע"ט

ניצוצות ממשנת הגאון הצדיק ר' ישראל אליהו וינטרויב צוק"ל לתרומות והנצחות, הוספת מנויים, הצעות והערות יש לפנות בטלפון: 0527697944 או למייל 1nafsho@gmail.com

בהיותנו עוסקים בפרשיות בנין הכלל ישראל על ידי רחל ולא ראינו להביא כאן בהמשכים מאמר נפלא שמבאר פנימיות ענין האמהות. רבינו ז"ל מסיים המאמר במכאן ילמדו כצד ללמוד פרשיות התורה, ביראת הרוממות [בדרך כלל המאמר השני עמוק יותר]. במסגרת ישנו מכתב נפלא ובו הדרכה בהירה לעליה בתורה.

הבהרה: מחמת סגנונו היחודי שאינו שווה לכל נפש דברי תורתו של רבינו זצ"ל עוברים עריכה ועיבוד לשוני כפי שנעשה בספר "נפשו גחלים תלהט" על עקבתא דמשיחא שי"ל בעדודו. על כן כל שגיאה וטעות נא לתלות אך ורק בעורך.

נשמח על כל הערה והארה.

המערכת

ונקראת דעת תחתון. עד כאן הגדרת המושגים נתקדם לתוכן הדברים.

ב' סוגי הדעת חלוקים זה מזה בענין הפקעת הרע כפי שהתבאר לעיל. הדעת עליון האחוזה בדרכי היחוד, שוללת לגמרי את כל קיומו של הרע, וע"כ אדם שזוכה להשיג דעת עליון, אין לרע אחיזה בו. משא"כ הדעת תחתון האחוזה בדרכי המשפט, נותנת מקום לרע ורק צריך בכח הדעת להגביר את הטוב על הרע.

ג. "והיה הויה לי לאלוקים" – קישור דרכי היחוד עם דרכי המשפט

בפרשת ויצא, לאחר חזון החלום הנורא, התפלל יעקב ואמר "והיה הויה לי לאלקים", ופירש"י שיחול שמו עלי מתחילה ועד סוף, שלא ימצא פסול בזרעי עכ"ל. והיינו התפלל שלא יהיה כאברהם ויצחק, שיצא מהם זרע פסול, אלא שיהיה כל זרעו קודש, ותהיה מטתו שלמה. וצ"ב מה הוא המובן בצירוף ב' שמות הללו ש"הויה" יהיה לו ל"אלקים", וכן צ"ב למה מתבטא ענין זה ש"הויה לי לאלקים" במה שכל זרעו קדוש.

לאור מה שהבאנו למעלה [אות א'] נבין תחילה החילוק בין שם הויה לשם אלקים. הנה שם הויה, הוא לכל הדעות שם המפורש, שמורה עליו ית' ביותר, שהוא מהוה הכל, ולא כשאר שמות שאינם נחקקים, שמדברים על פעולות מסוימות בהנהגת העולם, שמתנהג באופן זה או באופן זה, אבל שם הויה מורה על עצם היות העולם יש מאין, שבלא היותו ית', הכל אפס גמור, והוא מורה על הנהגת היחוד, שאין שום דבר עצמי זולתו, דלולי שפע הקיום שנותן השי"ת כסדר אין שום דבר קיים כלל, וע"כ נקרא שם המיוחד, שמורה על יחודו ית'. מאידך, שם אלקים נמצא גם בשימוש של חול, שהרי דיין נקרא אלהים, על שם היותו בעל כח בדרכי המשפט, ומבואר שיכולת של משפט נקראת אלהים, וממילא גם שם אלקים קודש, מורה על הנהגת המשפט של הקב"ה, בדרכי מדה במדה.

כעת נבין בקשתו של יעקב אבינו "והיה הויה לי לאלקים", דמה שהוא אחוז בדרכי היחוד של מעלה, שהוא הנהגת הויה, ששולל את קיומו של הרע לגמרי, ירד ויתגלה גם לתוך דרכי המשפט, וישלול שם את הרע לגמרי, הינו שמקום המשפט הנותן בעצם מקום לרע יתקשר בקשר

עומק סוגית רחל ולאח [עיני ישראל עמ' תקס"ט]

בפרשיות העוסקות ביעקב אבינו ע"ה וזיווגו עם רחל ולאח ישנם ענינים המקיפים את כל עולמו של אדם, ונשתדל להכנס קצת לעומק הדברים לפי ערכנו. הדברים יחלקו לג' ענפים. ענף ב' וג' יובאו בהמשך.

ענף א' שלמות מטתו של יעקב – קישור דרכי היחוד עם דרכי המשפט

א. דרכי היחוד שוללים את הרע, ובדרכי המשפט, יש לו קיום

הנה הקדמונים ז"ל שקיבלו את האמת לאמיתה של תורה, גילו לנו שיש ב' דרכים בהנהגתו ית', הדרך הא' היא הנהגת היחוד היינו שמנהיג את העולם עפ"י רצונו ית' בלבד, והגדירוהו בזה"ל "רצון פשוט" כלומר "מופשט" מכל החילוקים וההגבלות שיש בעולם, אלא פועל הכל ברצונו, בלי להיות תלוי בשום חוק וגבול כלל, דאין שום מעצור ליכולתו, ואין גבול לאפשרויות פעולותיו.

הדרך הב' היא דרכי המשפט, היינו שמנהיג את העולם בדרכי גבול ומדה, וע"ז מיוסד ענין העבודה, שהם דרכים של מדה במדה, שמעשה טוב נותן את האפשרות להשפיע טוב, ומעשה רע ח"ו, גורם לגבול ועצירה של השפע.

ישנו חילוק יסודי בין דרכים אלו בענין קיומו של הרע. בדרכי היחוד נשללת לגמרי כל מציאות הרע, כי הכל אפס ממש לעומתו, שהוא הפועל הכל כרצונו, ולא יתכן כלל שום התנגדות של הרע. לעומת זאת, בדרכי המשפט יש נתינת קיום לרע, להעמיד את עבודת הבחירה של האדם וכדברי שלמה המלך "במקום המשפט – שמה הרשע" (קהלת ג' ט"ז), והגם שמענישים על הרע, מדה במדה, אבל לא שוללים אותו לגמרי, שהרי כל העבודה מיוסדת עליו, שלא כמו במהלכי היחוד, שהרע משולל ומופקע לגמרי.

ב. האדם צלם אלקים לב' דרכי ההנהגה בדעת עליון ובדעת תחתון

והנה האדם נברא בצלם אלקים, היינו שהוא משמש כמשל ובבואה מדויקת לכל דרכי ההנהגה של הקב"ה, וכל הדרכים כלולים בו. הן הנהגת היחוד והן הנהגת המשפט, כי יש בו דרכים האחוזים בהנהגת היחוד, ודרכים האחוזים בהנהגות המשפט, כפי שיתבאר בס"ד להלן.

מרכז קומת האדם הוא בכח הדעת, כמ"ש בגמ' נדרים מ"א א' על ענין הדעת, "דדא ביה כולא ביה, דלא ביה מה ביה וכו'". מבואר בזה שהדעת חובקת את כל תכונות האדם, ואם יש בו דעת, יש לו את כל התכונות והמעלות של אדם, ואם אין בו דעת, אין בו כלום, ונמצא דמה שהאדם הוא בצלם אלקים, שחובק את ב' דרכי ההנהגה של מעלה הנ"ל, הכל מונח בכח הדעת שבו, עליונותה של הדעת אחוזה בדרכי היחוד של מעלה, ונקראת דעת עליון, וחלקה התחתון של הדעת אחוזה בדרכי המשפט של מעלה,

עליון שוללים את הרע מן הדעת תחתון לגמרי, ע"כ ממילא לא היה פסול בזרעו. והעמיד שבטים שאמרו "הויה אחד" - אין בליבנו אלא אחד.

ה. שלילת הרע אצל יעקב אבינו ועדיפותו בבנין האבות

[א.ה לפי זה הולך רבינו לבאר לשון המקרא שנראית קצת תמוהה] הנקיות של יעקב בענין ההולדה תתבאר במה שאחז"ל על בקשת יעקב מלבן, "הבה את אשתי ואבואה אליה" ואמרו חז"ל [הובא ברש"י] הרי אפי' קל שבקלים אינו אומר כן, אלא **להעמיד תולדות נתכוון**. כלומר שעסק ההולדה, היה אצלו קודש קדשים, בטהרה גמורה, בלי שום תערובת של פסולת, והיה אצלו כמצות תפילין וציצית ממש. היה זה מכח בקיעת הדעת העליון השוללת את הרע, למקום הדעת תחתון. היינו שגם בעסק הגשמיות, במקום המשפט - מקום העבודה והבחירה, נשלל הרע לגמרי, והיה כולו קודש לה'.

ובזה היתה העדיפות של יעקב אבינו ע"ה על ב' האבות שלפניו בבנין קומת עם ישראל. שכן אברהם אבינו העמיד את כח האהבה, שהוא יסוד קיום הרמ"ח מצוות עשה [כמש"כ הרמב"ן פר' יתרו בדיבור דשבת], ויצחק אבינו העמיד את כח היראה, שהוא יסוד השס"ה לא תעשה [כמש"כ הרמב"ן שם], שכל א' מהן הוא שלמות בחלק אחד בלבד, אבל יעקב אבינו ע"ה היה בו את כח הדעת, שהדעת הוא חפצא של **כללות** כל הכחות, וכלישנא דגמ' הנ"ל "דא ביה - כולא ביה", וממילא כלולים בו ב' הכחות של אברהם ויצחק, ומנצל פעם את כח האהבה, ופעם את כח היראה. ובכח הדעת יש ב' מדרגות, דעת עליון ודעת תחתון, והגיע יעקב אבינו לשלמות הגמורה בכח הדעת, שנתקשרו ב' הדעות יחד, ונשללה אפשרות הרע, גם מן הדעת תחתון, וע"כ בבנין השבטים ע"י כח הדעת, לא היה שום שמץ פסול. [א.ה בשבוע הבא יתבאר כיצד ענין ב' האמאות קשור בענין זה]

אמיץ עם דרכי היחוד, ויתבטל הרע גם ממקום המשפט, וממילא לא ימצא שום פסול בזרעו, כי כבר נשלל הפסול והרשע לגמרי [א.ה מובנו הפשוט שענין הדעת הוא השגת הדבר והפנמתו (מלשון חיבור) וזכה יעקב להשיג, ע"י תפילה זו של "הויה הויה" לי לאלקים" שאין באמת שום שליטה לרע למטה, גם במקומות ששם הבחירה נמסרת לאדם ונראה שיש רע. ולכן יעקב הוא בחיר האבות והוא כנגד התורה כי התורה היא המגלה הלוט מעל ערפל הבריאה שיש בכל מצב ומצב רק רצונו ית'. ודעת לבנו נקל שלכן הוא זה שהועמד בנסיונות שבאו לבחון נקודה זו דייקא להזיזו מציבות זו ואכמ"ל].

ואכן כאשר נתברר לבסוף שמטתו של יעקב שלמה, שלא נמצא פסול בזרעו, היה משום שאכן חל עליו שם הויה, כמ"ש חז"ל (פסחים נ"ו א') שלפני פטירתו נסתלקה שכינה ממנו, וחשש שמא יש פסול בא' מזרעו, אמרו לו בניו, שמע ישראל - ישראל סבא, הויה אלוקינו **הויה אחד**, כשם שאין בלבך אלא אחד, כך בליבנו אין אלא אחד, זוהי העדות על היחוד הגמור.

ד. עומק הענין שלא נמצא פסול ב"זרעו"

ויש לבאר מדוע התאמת שחל עליו יחוד "הויה לי לאלקים" דוקא **בשלמות זרעו**. כידוע שהולדת הדור השני מתיחסת בעיקר לכח **הדעת**, שהרי בלשון המקרא נקרא הזיווג בלשון דעת **וידע** האדם וגו' וכיו"ב. ונתבאר לעיל [אות ב'] שכח הדעת יכול לכלול את ב' דרכי ההנהגה של מעלה, א. דרכי היחוד בדעת עליון, ב. דרכי המשפט בדעת תחתון וזהו כלל קומת האדם והוא עיקרו של הצלם אלקים. וע"כ מובן שאם זכה שיתקיים בו "הויה הויה לי לאלקים" היינו שדרכי ההויה - הנהגת היחוד, יבקעו לתוך דרכי האלקים - הנהגת המשפט נמצא שהיתה דעתו שלמה [א.ה כי נתקשרו הדעת עליון לדעת תחתון]. ובהיות שהזרע הוא מכח הדעת כמש"כ ממילא שלמות הדעת באה לידי בטוי בעיקר אצל זרעו, שלא היה בהם פסול [א.ה היינו בנים שסטו מדרכו של יעקב שהיא דרך התורה] שהרי משמעות בקיעת הדעת העליונה לתוך הדעת התחתונה היא שדרכי היחוד [שבדעת

הדרכה לעליה בתורה [אגרות דעת א' ב' ג']

האדם בלידתו הוא בטבעו עיר פרא, והכניס הקב"ה בו נשמה עליונה מאד מתחת כסא כבודו, עם משרתו שהוא השכל הישר, כדי לרסן עיר פרא זה וליצר ממנו דמות אדם, זהו עיר פרא אדם יולד. עיקר כח המרסן הוא עפ"י דביקות השכל לתורה דאז **הוא מסוגל לשמוע צלילי עדינות החיים של הנשמה הקדושה בת העליונים שבו**, והוא דרך העליה. אין עולים ומתגדלים ביום אחד ובשנה אחת רק ניתן לאדם ערך שמונים שנה לפתח גידולו. עפ"י האריכות הזה יכולים להבין איזה תכלית גדול הוא צריך להגיע ואיזה אושר מופלא ממתין לו בגמר גידולו.

מדידת הגדלות הוא לפי שיעור הדביקות בתורה ומצוות בכל יום. כל יום שעבר בלימוד ובקיום המצוות הוא השגת עוד שלב מההתפתחות, והוא אושרו. אין לעמוד לפני ראי בכל יום ולראות אם נתגדל עוד סנטימטר ברוחניות, רק להיות כשור לעול וכחמור למשא ולחרוש כל יום הלאה, ולא להביט לאחוריו כלל, ולהאמין באמונה שלמה וברורה כי אכן הוא מכניס בנשמתו אוצרות שמימיים מחמדת כל החמודות, והם יוליכוהו ישר בדרכו הגדולה בת השמונים שנה.

והעיקר שאחרי שמשיגים קנין לעשות שמירה עליו, שמירה מעולה שלא יהא נפסד. ובזה העיקר הוא שמירת הפה מדיבורים האסורים כמ"ש הח"ח צ"ל כמה פעמים בזה. והשני לשמור המח מהרהורים רעים אשר אבי אבות הטומאה הוא הרהורי נשים. ובנקיות שני כלים אלו תלך בטח בדרכך והשי"ת יתן לך שמחת ואושר החיים ובכל אשר תפנה תצלית. ימי הנעורים הוא הזמן שבטבע נמצא רענונות וחשק בחיי האדם, וצריך להכניסם תחת מסגרת העליה ולעלות ע"י החשק לעליה.

תדבק בחברים טובים דוקא ויתקיים בך מאיר עיני שניהם ה'. אין שום הנאה של עוה"ז שוה לשעה של קורת רוח ממתיקות עריבות הנאת השגת דברי תורה. תדבק נפשך הטהורה בה ותזכה לטעום מעין העוה"ב בעוה"ז. להצלחתך בזה ובבא תשקיע כל עיוניך בתורה ותפלה וכל חוץ מזה הבל הבלים הוא ואין בו ממש, ואין ראוי כלל להקדיש תשומת לב אפי' לרגע כי אין בו מאום.

פנינים משולחן רבינו הגאון רבי אברהם גנחובסקי זצלה"ה - פרשת ויצא תשע"ט -

יחליט שיהא לצדקה

וְכָל אֲשֶׁר יִתֵּן לִי עֹשֶׁר אֶעֱשֶׂרנוּ לָךְ (כ"ח כ"ב)
הנה איתא בקרא שיעקב אבינו נתן מעשר כספים. וכתבו בהדר
זקנים (מבעלי התוספות) דאיתא במדרש דיעקב אבינו תקן להם לתת
מעשר מממון לצדקה. וכך קיימא לן בשולחן ערוך (יו"ד סי' רמ"ט סע'
א') דמדה בינונית שיתן אחד מעשרה מכספו לצדקה.

הנה אמרינן בשולחן ערוך (או"ח סי' רס"ז סע' י"ג) דהמוצא בשבת
ארנקי עם כסף, אסור ליטלו, אף על פי שירא פן יקדמנו אחר.
ויש לעיין מהו אם יחליט שהארנקי יהא לצדקה, האם נימא
דהוה ליה שבות דשבות במקום מצוה. [באופן שאינו מטלטל ברשות
הרבים].

א. מהו צורך מצוה

הנה מבואר במשנה ברורה (סי' שכ"ה ס"ק ס') דמטעם שבות דשבות
אין מתירין לכתחילה רק בצורך שבת גמור, או לדבר מצוה גמורה,
כגון שהוא צריך המשקה לקידוש או להביא התבשיל חם שהוכן
לסעודות שבת, אבל לא התירו לעונג בעלמא.

אמנם הכא לענין צדקה אע"פ שאינו מחוייב מכל מקום יש לומר
דהוה מצוה גמורה.

ואף דהוה לצורך מצוה דחול, יש לומר דשרינן שבות דשבות
במקום מצוה, וכדאשכחן לענין שבות בין השמשות דדנו הפוסקים
שמותר לצורך לולב דמחר.

ב. התירו רק במצוה קיימת

יש לומר דלא אמרינן שימצא מצוה בשביל להתיר אלא מותר רק
בשביל מצוה קיימת.

והרי העירונ, דאטו יהא מותר לפתוח בית חרושת על ידי נכרים
שיעשו איסורים דרבנן כאשר כל הרווחים יהיו לצדקה.

ג. חייב לשמור דברו

אך צריך עיון, דלכאורה יש לדון דחשיב דבר מצוה, דהרי עכשו
שנדרו לצדקה, יצטרך לשמור דברו, כמו שכתב ברמב"ם (פ"ו מהל'
ערכין הל' ל"ג) דאדם יכול להתחייב על גופו אף בדבר שלא בא לעולם
כדחזינן שאמר יעקב אבינו וכל אשר נתן לי עשר אעשרנו לך.

[וגם בלא זה, אם לא יתן לצדקה קא עבר למפרע על איסור אמירה
לנכרי].

על ידי נכרי

הנה יש לדון עוד בדין הנ"ל דהמוצא בשבת ארנקי עם כסף,
שאסור ליטלו אף על פי שירא פן יקדמנו אחר, האם נימא דמותר
לקחתו על ידי נכרי. [וכן האם מותר לטלטלו ביגלו]:

א. על ידי נכרי

הנה מתבאר מדברי המשנה ברורה (שם ס"ק ל"ח) דגם על ידי נכרי
לא שרינן, שאסור לומר לנכרי להביא הארנק לביתו.
וטעמא, מחמת האיסור דרבנן דאמירה לנכרי, שהרי אומר לנכרי
לעבור על האיסור דאורייתא דהוצאה ברשות הרבים, או על האיסור
דרבנן דהוצאה בכרמלית.

ב. לומר לנכרי לטלטל מוקצה

אך היכא דהארנקי אינו מונח ברשות הרבים או בכרמלית, אלא
מונח במקום שמותר להכניסו לבית, אם כן בנטילת הארנקי אין כאן
איסור הוצאה אלא רק איסור מוקצה.
אם כן יש להתיר על ידי נכרי, משום דשרינן אמירה לנכרי לטלטל
במוקצה, כיון דגם הישראל יכול לטלטלו שלא כדרך. וכדאמרינן

רק חלק יהא לצדקה

תו יש לעיין מהו באמר שרק חלק מהכסף שבארנקי יהא לצדקה.

א. חלק יהא לצדקה

הנה בתשובות מנחת יצחק (ח"ה סי' ל"ו אות כ"א) דן במי שלומד
איזה מקצוע בבית הספר של גויים, ואינו הולך לשם בשבת, האם
מותר לו לומר לגוי, לעשות לו העתקה של הלימודים מאת המומחה
לאותו דבר ביום השבת, באופן שאין הגוי עושה מלאכה פרטית עבור
היהודי, אלא בשעת כתיבתו לעצמו, הוא מניח דף שני תחת דף
הראשון, וביניהם נייר פחם, שעל ידי זה נעשית שתי העתקות בבת
אחת. וזה היה לדבר מצוה.

ולכאורה יש כאן אמירה לנכרי שאסור אף לפני שבת. וכתב במנחת
יצחק לדון דתליא בפלוגתת רשב"א (הובא בר"ן ביצה ט' ב' מדפי הרי"ף)
ור"ן (שם) אם ריבוי בשיעורים דאורייתא, דלדעת הרשב"א דהוה רק

בשולחן ערוך (סי' רע"ו סעי' ג') שמותר לומר לנכרי לילך עמו ליטול נר דלוק כבר, הואיל ואינו עושה רק טלטול הנר בעלמא. וביאר במשנה ברורה (שם סי' ק"א) דטעמא הואיל דהוא רק איסור מוקצה, ומוקצה שרי על ידי טלטול מן הצד, דהרי אי בעי ישראל שקיל ליה בעצמו על ידי טלטול מן הצד כגון באחורי ידיו או בין אצילי ידיו וכיוצא בו, אם כן כשמביא הנכרי באיסורא לית לן בה.

אך הא כתב במשנה ברורה (שם) דשרינן לומר לנכרי לטלטל מוקצה רק בצורך גופו או בצורך מקומו, משא"כ כדי שלא יגנב או כדי שלא יפסד לא שרינן לומר לנכרי, דהרי על ידי עצמו שרינן טלטול מן הצד רק לצורך דבר המותר. ואם כן אמאי שרינן הכא טלטול מוקצה.

ובשלמא להגרע"א (גליון סוף סי' רס"ו) אתי שפיר, דהא מבואר בדבריו דיש לומר דהתירו כל איסור דרבנן, גם מוקצה וגם כרמלית, ורק איסור דאורייתא דהוצאה ברשות הרבים אסרי. אך מדברי המשנה ברורה הנ"ל משמע דאסור אפילו איסור דרבנן דכרמלית, וזה צריך עיון מאי שם כרמלית ממוקצה, כיון דשניהם אסור מדרבנן, וליכא כאן שריותא דטלטול מן הצד.

ג. טלטול ברגל

כתב בביתאור הלכה (שם סוף סי' רס"ו) דיש להקל על ידי טלטול ברגל. וגם זה צריך עיון, דהא לצורך דבר האסור אסרינן. אמנם הנה כתב בתשובות חזון נחום (ח"א סי' ל"ג אות ב') דיש לומר דטלטול ברגלו שרי אף לצורך דבר האסור, [והיינו לצורך המוקצה], והביא כן בשם פרי מגדים (סי' ש"ח א"א סק"ז), וכך כתב במשנה ברורה (סי' ש"ח ס"ק י"ג). ויש לעיין לפי זה בדברי המשנה ברורה הנ"ל דאסירא לומר לנכרי לטלטל לצורך המוקצה, דאינו יכול על ידי עצמו, ותיקשי הא יכול לטלטל בעצמו ברגלו. ונצטרך לחלק דמהאי טעמא לא שרינן.

ומיהו כל האי היתירא דטלטול ברגלו לאו מילתא דפסיקתא, דבחזון איש (או"ח מועד סי' מ"ז ס"ק מ"ד, וסי' כ"ז פלג), וכן אשכחן ברמב"ן (הנדפס מחדש, שבת סוף קנ"ב ב') דשריותא דהמטלטל בראשו כיון שבצואר בהמה משום צער בעלי חיים, ולא כתב דמותר משום שמטלטל המוקצה רק על ידי ראשו.

ד. שבות דשבות בצורך גדול

הנה כתב בפרי מגדים (א"א סי' רס"ו) למיידן דאיכא הכא היתר דאמירה לנכרי גם לענין הוצאה, דנימא הכא שבות דשבות במקום צורך גדול. דהרי יש אומרים דליכא רשות הרבים גמורה (שולחן ערוך סי' שג סעי' י"ח) וגם אמירה לנכרי הוה שבות, ואם כן הוה שבות דשבות, ולצורך גדול התירו, (שולחן ערוך סי' ש"ז סעי' ה').

ואם כן אפשר דלענין מציאה נמי התירו. ובמשנה ברורה לא פסיקא ליה.

ה. השבת אבידה

אגב יש לדון, דהנה דינא הנ"ל דהמוצא ארנקי בשבת, איירי באופן דליכא השבת אבידה, דהרי אמרינן דאיירי באופן דירא שמא יקדמנו אחר, ואם כן ודאי הבעלים התייאשו. וטעמא דאיירי ברוב עכו"ם. [וכך כתב בביתאור הלכה (שם) דאיירי דליכא השבת אבידה. עיין שם].

ויש לעיין מהו באופן דאיכא רוב ישראל, ומצא הארנקי בשבת וידע שמקודם לא היה כאן, האם נימא דעל כרחך נפל מעכו"ם, דישראל לא יטול ארנק בשבת, או דילמא ניוחוש שישראל שכחו ונפל ממנו, ואם כן איכא בזה מצות השבת אבידה.

שיראה לו.

ותיקשי, אמאי באמת אינו עובר בבל תאחר, הרי מחוייב לתת הצדקה, ואם כן ליהוי בבל תאחר. וקושיה זו הקשה בספר נדרי זירוזין.

ונראה לדון ליישב בכמה דרכים:

תירוץ א' - לכשארצה

הנה אמרינן בגמרא נדרים (ג' ב') דהיכא דקאמר לכשארצה אהא נזיר, ליכא בל תאחר. ובפשוטו טעמא דכיון דאינו מחוייב כלל לרצות אם כן לא שייך בל תאחר. ואם כן יש לדון דהכא נמי נידון דידן דמי להא.

אמנם בפשוטו לא דמי לנידון דידן, דהא הכא קיבל על עצמו פעם אחת לרצות, ובכחאי גוונא בפשוטו ודאי איכא בזה בל תאחר, דכיון דקיבל על עצמו שפיר חייל חיובא.

תירוץ ב' - כמו גבאי

אלא יש ליישב, חדא, דקיבל על עצמו רק להתפס על המעות שם צדקה אבל לא ליתנם, והוה ליה הכספים אצלו כמו אצל גבאי צדקה. והוא דוחק קצת, דנימא דעל ידי אמירתו "לכשארצה" הפקיע מעל עצמו חיוב נתינה מפאת נדרו, אלא אומר רק דכספי הצדקה הם אצלו והוא אחראי.

ועיקר הדין דגבאי צדקה ליכא בל תאחר, הנה כתבו תוספות בראש השנה (שם) בשם רבינו תם דגבאי ליכא בל תאחר. והטעם פשוט, דהרי לא נדר. אך צריך עיון דמכל מקום הא קיבל על עצמו להמציא הכסף לעניים, ואם כן הוה ליה נדר לדבר מצוה ושוב איכא בל תאחר, וכדכתבו תוספות (נדרים ג' א' ד"ה מייד) דהאומר דעליו לקבל נזירות יש כאן בל תאחר דנדרים. ויש ליישב דאיירי דהגבאי לא קיבל על עצמו. או אף באמר שיחלק לעניים מכל מקום איירי בגוונא דהוי רק עושה תכנית ולא קבלת נדר.

תירוץ ג' - שייר לעצמו זכות לקחת לעצמו

עוד יש ליישב, דכד אמר לכשארצה, שייר לעצמו זכות שלא לרצות ולקחת הכספים לעצמו אם ירצה. והלכך דמי להאומר הריני נזיר לכשארצה דליכא בו בל תאחר מכיון דלא התחייב לרצות. וגם זה חידושא, דבפשוטו הויין כספי צדקה מוחלטין.

תירוץ ד' - שני סוגי רצונות

עוד יש ליישב, דנחי דמוכרח לרצות פעם בחייו, אבל קאמר דנותן לעצמו הזכות להחליט תחילה ולא יהא הכרח, ורק בסוף ימיו יהא מוכרח להחליט.

והוה ליה כאומר שלאחר שנתיים חייב להביא קרבן דאז פשיטא דהג' רגלים יתחילו רק לאחר שנתיים, והשתא קאמר דתוך שנתיים אם יביא גם יפטר אלא דאינו מוכרח להביא כלל, דיש לדון אם יש בזה בל תאחר.

וכללו של דבר, שאם רצונו להביא היום או מחר, אם כן באותו רצון איכא בל תאחר, אבל היכא דיש לו שני סוגי רצונות ואומר שלאחר זמן מסויים יחול רצון מסוג אחר, וקודם לזה יש רק רצון מסוג אחר שאינו מוכרח להיות, [כגון רצון שיעשה לפי ראות עיניו ללא הכרח, כגוונא הנ"ל דתוספות והר"ן בראש השנה], בזה לא יהא בל תאחר, ועיין בכל זה.

הרבה לאחד או קצת להרבה

יש לעיין בראובן שיש לו כסף מעשר, ואינו נותנו בעצמו, אלא נותנו לשמעון שיחלקנו לצדקה, ואומר לו לעשות בו כטוב בעיניו של שמעון. ושמעון יכול ליתן כל הכסף לעני אחד ובוזה לעשות לו טובה גדולה מאד, או ליתן לכמה עניים רק קצת כסף.

א. הכל לפי רוב הפעולות

הנה איתא במשנה באבות (פרק ג' משנה ט"ו) הכל לפי רוב המעשה. וביאר ברמב"ם (שם) וזה לשונו, ואחר כך אמר שהמעלות לא יגיעו לאדם לפי רוב גודל המעשה, אבל לפי רוב מספר המעשים. והוא שהמעלות אמנם יגיעו בכפול המעשים הטובים פעמים רבות,

גבאי צדקה

הנה צדקה הרי היא בכלל הנדרים, והאומר הרי עלי סלע לצדקה או הרי הסלע זו צדקה, חייב ליתנה לעניים מייד, ואם אחר, עובר בבל תאחר, שהרי בידו ליתן מייד ועניים מצויים הם.

וכתבו בתוספות בראש השנה (ד' א' ד"ה והחרמין) שהא דעובר בבל תאחר היינו דוקא במפריש צדקה סתם, אבל אם נדר והתנה שיחלק הצדקה מתי שירצה ליכא בל תאחר. [והובא בר"ן בראש השנה שם].

וכן קיימא לן בשולחן ערוך (יו"ד סי' רנ"ז סעי' ג') שיכול להפריש מעות לצדקה שיהיו מונחים אצלו, ליתנם מעט על יד על יד כמו

ועם זה יגיע קנין חזק, לא כשיעשה אדם פעל אחד גדול מפעולות הטובות, כי בזה לבדו לא יגיע לו קנין חזק.

והמשל בו, כשיתן האדם למי שראוי אלף זהובים בבת אחת לאיש אחד, ולאיש אחר לא יתן כלום, לא יעלה בידו מידת הנדיבות בזה המעשה האחד הגדול, כמו שמגיע למי שהתנדב אלף זהובים באלף פעמים, ונתן כל זהוב מהם על צד הנדיבות מפני שזה כפל מעשה הנדיבות אלף פעמים והגיע לו קנין חזק, וזה פעם אחת לבד התעוררה נפשו התעוררות גדולה לפעול טוב ואחר כך פסקה ממנו.

וכן בתורה אין שכר מי שפדה איסור במאה דנרים או עשה צדקה לעני במאה דינרים שהוא די מחסרו, כמו שפדה עשרה איסורים או השלים חסרון עשרה עניים כל אחד בעשרה דינרים. ואל זה ההקש. וזה ענין אמרו לפי רוב המעשה אבל לא לפי גודל המעשה. עד כאן לשונו.

מעתה, לפום טעמא דהרמב"ם היכא דיצא הכסף מתחת ידו ואינו יודע מה נעשה והשליח מחלק הכסף כרצונו, אם כן לא שייך האי טעמא.

ב. סברת אהבת חסד דאיכא כמה מצות

אך אשכחן בספר אהבת חסד (לחפץ חיים, פ"א סעי' י"ד), וזה לשונו, אם באו לפניו הרבה אנשים, ואחד מהם צריך ללוות סך מרובה, ושאר האנשים לא יבקשו ממנו כל אחד כי אם דבר מועט, ואם ילוה להאחד הסך המרובה, לא יהיה לו מה להלוות לשאר האנשים, מוטב שילוה לכל אחד סך מועט מלהלוות לאחד סך מרובה, דעל כל אחד ואחד שהוא מלווהו הוא מקיים מצוה עשה בפני עצמה. וכבר אמר התנא באבות והכל לפי רוב המעשה, ועיין שם בפירוש המשנה להרמב"ם. עד כאן לשונו.

[תו כתב, דאם האחד שרצה להלוות לו הסך המרובה יועיל לו בהלוואתו שלא יתמוטט לגמרי, אפשר דהוא קודם, דבזה מקיים גם כן מה שאמר הכתוב "וכי ימוך אחיך ומטה ידו עמך והחזקת בו וגו'", ובדידו ליכא רק מצות עשה דהלואה, ועיין. עכ"ל. ובנתיב החסד (שם אות כ"ה) הוסיף, דאירי שכולם שוים במעלה [דאז יתן לכולם], אבל אם האחד הוא מבני עירו ושאר האנשים אינם מבני עירו, או שהאחד עני והשאר הם עשירים, בודאי הוא קודם. עכ"ל].

מעתה לטעמא דאהבת חסד דיתן לכולם מפאת שאז יש יותר מצוות, הנה בזה גם אם כבר נתן הכסף לשליח, נמי יתן להרבה מעט ולא לאחד הרבה, אע"ג דלא שייכא טעמא דהרמב"ם.

ג. לדחות

אלא אולי בנידון דידן לכולי עלמא יתן לאחד, דטעמא דאהבת חסד רק כשנותן בעצמו ויש לכל נתינה מצוה בפני עצמה, משא"כ כשנותן לאחר לחלק.

וכן אולי בנידון דידן לכולי עלמא יתן לכמה, שהרמב"ם הוסיף רק טעם, ולא דלית ליה טעמא דאהבת חסד. וצריך עיון.

ד. מראה מקומות בהנ"ל

הנה ראיתי בספר צדקה ומשפט (פ"ג סעי' ח') כתב דבסכום שאין בו בכדי להחיות לא אמרינן שיתן לכמה עניים, וכתב שזו כונת החתם סופר (ח"ו סי' ט').

והביא בשם מהר"ל בנתיבות עולם (נתיב הצדקה פ"ו) שכתב דטוב יותר לתת הרבה בפעם אחת מאשר לחלק להרבה עניים כמה פעמים. וציין למנחת יצחק (ח"ו סי' ק"ב), וראיתי שם דהביא דהיעב"ץ בלחם שמים על אבות (פ"ג מ"ט) סבירא ליה דאדרבא עדיף ליתן לעני אחד, ודן שם בדבריו.

גלגל החוזר לענין צדקה

הנה יש לעיין בהתחיל לעשות מצוה, אך חייב להפסיקה למצוה אחרת, [כגון דאידיך תדיר או מקודש, להסוברים דאף בהתחיל צריך להפסיק], אך יש שם עני המבקש צדקה. וכל זמן שעוסק במצוה ראשונה פטור מצדקה, ואם יפסיק להתעסק במצוות צדקה לא יוכל לעשות מצוה השניה.

האם צריך להפסיק המצוה ראשונה, אע"פ שבאמת לא יקיים המצוה השניה אלא יתעסק במצוות צדקה:

א. צדדי הספק

צדדי הספק, האם אמרינן דעכשיו חייב להפסיק לקיים המצוה הראשונה מחמת המצוה השניה, אע"פ דידעין שלמעשה לא יקיים המצוה השניה.

או דילמא אינו חייב להפסיק המצוה הראשונה, כיון שבלאו הכי לא יעשה המצוה השניה, וממילא פטור מצדקה מפאת עוסק במצוה. וכן היה נראה לכאורה.

ב. נידון בהנ"ל לענין השבת אבידה

הנה דמי לנידון בספר אמרי מהרש"ח (למסכת בבא מציעא ל"ג א') בגוונא דאיכא במקום רחוק אבידת עצמו ואבידת חבירו, ואינו יכול לקחת שניהם, ואם ילך לאותו מקום אמרינן דאבידת עצמו קודמת, והשתא מתעצל לילך לקחת אבידת עצמו. [אבל אינו בגדר של פטור שכל שאינו עושה בשל עצמו אינו עושה בשל חבירו].

דלחד גיסא נימא דפטור ממצות השבת אבידה ואינו חייב להחזיר אבידת חבירו, דניזיל בתר הסוף, שאם ילך לשם, הא יקח אבידת עצמו, דהרי אבידתו קודמת, וכיון דבלאו הכי לא יטול אבידת חבירו למה ילך.

אך לאידך גיסא נימא דניזיל בתר השתא, ויתחייב לילך מיהת להחזיר אבידת חבירו, דהא באבידת חבירו ליכא רשות להתעצל דהרי חייב במצוות השבת אבידה, ואע"פ דכשיגיע לשם יקח אבידת עצמו, מכל מקום אזלינן בתר השתא, והרי השתא מתעצל באבידת חבירו.

ופסק המהרש"ח כהצד השני, וחייב ללכת להחזיר את האבידה, אך אם ילך יכול ליקח את של עצמו. וכך הוכיח מכח דברי התוספות בבא מציעא (שם ד"ה אבדתו). [דכשם שחזינן התם דאין לחייבו מפאת דבלאו הכי מפסיד, אלא אמרינן דנשאר בפטורו, הכי נמי הכא אין לפוטרו מפאת דבלא הכי לא יטול אלא נשאר בחיובו].

ג. נידון בעין הנ"ל

הנה יש לעיין מהו היכא דפטור מלהשיב אבידה מפאת דהוי זקן ואינו לפי כבודו לילך בדרך להגיע עד האבידה, אע"ג דכאשר יגיע לשם יעסוק בענינים דידיה.

מאי נימא ליה, דאם נימא ליה דאם יהא שם יתעסק בהאבידה, יאמר שאם כן לא ילך, ואם כן נתיר לו לילך שם לעשות ענינים דידיה, או דילמא נימא דאם הוא שם הא חייב בהשבת אבידה.

נדר צדקה בעיר אחרת

הנה עובדא הוה (מובא בתשובות מהרש"ם אה"ע סי' קנ"ב), בראובן שהיה מהעיר "אגריפון", והלך להעיר "טיה" וארס אשה ולא לקחה, וארוסתו נפלה על ערש דוי מחולי המגפה, והלך ראובן לשם לראותה ונדר ראובן שאם תקום ארוסתו על בוריה וכוחה שיתן חמש מאות לצדקה, ובאמת קם לה על בוריה וחזרה לכוחה, ועתה קהל "טיה" מבקשים מראובן המעות אשר הקדיש, וראובן אומר כי כונתו היה ל"אגריפון" עירו, והם אומרים כי אתה בעירנו הקדשת אותם ואנו קודמים. וכתב במהרש"ם דשפיר דמי כדבריו. ויש לדון האם נלמד מכאן גם לענין יחיד שהתחייב לתת צדקה בעיר אחרת, שיכול לומר שהתכוין לתת הצדקה לבני עירו:

א. בני העיר שהלכו לעיר אחרת

הנה איתא בגמרא מגילה (כ"ז א') בני העיר שהלכו לעיר אחרת ופסקו עליהן צדקה, נותנין הצדקה, וכשהן באין בחזרה לעיר שלהם, מביאין הצדקה עמהן ומפרנסין בה עניי עירן. אמנם אם היה רק יחיד שהלך לעיר אחרת, ופסקו עליו צדקה, חייב ליתן הצדקה לעניי אותה העיר, וכשהולך בחזרה לעירו אינו לוקח המעות בחזרה.

[ויש לעיין אימת נחשב רבים. ועיין בזה בדרך אמונה (הלכות מתנות עניים פ"ו הי"ד ס"ק ק"ז) שהביא בזה ג' דיעות. עוד יש לעיין בכמה יחידים שאינם ביחד האם מצטרפין].

ב. לחלק דהכא התחייב מעצמו

הנה כתב בדרך אמונה (שם ציון ההלכה אות רנ"ד) דאע"פ דאמרינן

דיחיד אינו גובה הכסף בחזרה, מכל מקום הא מבואר בדברי מהרשד"ם הנ"ל, דאם אמר שכונתו היתה ליתן לעניי עירו הדין עמו. אמנם יש לחלק, בדשלמא בגוונא דמהרשד"ם, דהוא נדר המעות מעצמו, אם כן בזה שפיר נימא דיחיד יכול לומר שהתכוין לתת המעות לבני עירו. משא"כ בגוונא דגמרא הנ"ל, כאשר גבאו צדקה מכל בני העיר, אם כן בזה נימא דגם היחיד הוי כבני העיר, ואינו יכול לומר שהתכוין לבני עירו.

וצריך לומר לדברי הדרך אמונה, דהא דאמרינן דהיחיד נגרר אחרי בני העיר זה רק בסתמא ולא במכוין בהדיא. אבל רבים אפילו בסתמא לא נגררים אחרי בני העיר.

ג. חבר עיר

הנה אמרינן בגמרא מגילה (שם) דבמה דברים אמורים בשאין שם

עניי שבת

מוקצה בתוספת שבת

עובדא הוה בבסיס לדבר האסור, דהיה קופסת קרטון של כובע ועל זה היה מוקצה, ונלקח המוקצה קודם כניסת השבת בשגגה. והשתא יש למיידן האם נשאר על הקופסא שם בסיס. והנידון היה על כובע שבתוך הקופסא. [ויש לדון שהכובע לא יעשה בסיס לקופסא כיון שהקופסא לתועלת הכובע].

א. מוקצה בתוספת

והנה ודאי שבתוספת שבת יש דין מוקצה. אלא יש לעיין בתוספת היתירה על ההכרחית, שהרי לאחרים מותר, ואם כן נימא דבכלל לא יהא מוקצה, וכמו שכתבו תוספות בשבת (מ"ו ב' ד"ה מי יימר דמיזדיק) דאם מותר לאחרים לא הוה מוקצה.

אבל הא חזינן דביום טוב שני של גלויות בארץ ישראל, לבני חוץ לארץ הוה מוקצה, אע"פ דלבני ארץ ישראל מותר.

ב. מיגו דאתקצאי בתוספת

אלא יש לדון האם אמרינן מיגו דאתקצאי כאשר בתחילת התוספת השבת היה אסור, ואחר כך הותר לפני כניסת השבת. כגון נר שכבה לפני השקיעה לאחר תוספת שבת.

והנה הדבר מבואר בפרי מגדים (סי' רע"ט א"א סק"י"ד) דלא אמרינן מיגו דאתקצאי על תוספת. וגם מתבאר שם דמכל מקום בהיותו מוקצה אסירא אף בתוספת שרק הוא קיבל.

ג. ראייה מלגין דטבול יום

לכאורה ראייה מהא (עירובין ל"ו א') דלגין טבול יום, ובתוכו טבל, וקאמר שתחול התרומה בהערב שמש, ואמרינן עלה שמותר באכילה. [פירוש, כדים שהן טבול יום, והיינו שנטבלו לטהרן אך לא העריב שמשן לטהר לגמרי, ומילאו לתוך הכדים מחבית של מעשר טבל שלא הורם ממנו תרומת מעשר, ואמר הרי זה שבכדים תרומת מעשר לכשתחשך, ועשה כן כדי שלא תיטמא התרומה, שהרי טבול יום פוסל את התרומה אבל כשתחשך טהור לגמרי, נמצא דכיון שלא חל עלה שם תרומה עד שתחשך, דבריו קיימין ולא נפסלה התרומה].

וכתבו תוספות בסוכה (י' ב' ד"ה עד) דאע"ג דבבין השמשות אסור, [דהוה ספק שלא היה הערב שמש ואכתי טמא], מכל מקום לא אמרינן מיגו דאתקצאי, דהוה מיגו דאתקצאי מחמת יום שעבר, שהרי ממה נפשך מותר, דאם הוא יום אינו מוקצה, ואם הוא לילה, אינו טבל.

[והגרע"א הקשה הא בטבל אמרינן אם עבר ותיקנו מתוקן. ועיין בתשובות בני ציון מה שכתב ליישב].

מעתה תיקשי, הא בתוספת שבת לפנינו עדיין מיתסר משום טבל ואם כן נימא מיגו דאתקצאי, אלא ראייה לפרי מגדים.

ד. קושיית ישועות יעקב

אבל יש לדחות ראייה זו, דהנה הקשה בישועות יעקב (סי' רס"א סק"ה) דביום טוב לאחר השבת, נימא מיגו דאתקצאי, מחמת התוספת שבת הנכנסת ליום טוב.

חבר עיר, [פירש רש"י, תלמיד חכם המתעסק בצרכי צבור], אבל אם יש שם חבר עיר תינתן לחבר עיר, וגם רבים אין יכולים לתבוע המעות בחזרה.

והשתא פשיטא דגם ביחיד הכי הוא, דכשיש חבר עיר לא יכול לומר שהתכוין לבני עירו.

מעתה בגוונא דמהרשד"ם בפשוטו איירי שבעיר "טיוה", היה חבר עיר, ואפילו הכי קאמר מהרשד"ם דנאמן לומר שהתכוין לבני עירו, ואם כן חזינן דהאי עובדא שהארוסה נעשית חולה, לא דמי לדינא הנ"ל דהגמרא במגילה. [א"י. והיינו דיש לחלק כהנ"ל, דשאני כגון עובדא דמהרשד"ם שלא חייבו כל בני העיר אלא הוא התחייב מעצמו. ואם כן מעתה ליכא הוכחת הדרך אמונה מהרשד"ם דגם בגוונא שחייבו כולם מכל מקום נאמן היחיד לומר שהתכוין לבני עירו וכהנ"ל].

[והנה דע, דדברי הישועות יעקב אינו ענין לדברי הפרי מגדים, דאף אם נימא כהפרי מגדים דבתוספת לא אמרינן מיגו דאתקצאי, אכתי קושיית הישועות יעקב קיימת, דבשבת ויום טוב סמוכין, הא תחילת היום טוב אסירא משום תוספת שבת לאחריה].

ויש ליישב משום דהוה כתרתי דסתרי לומר דאסירא משום שבת בתוך היום טוב, דאם הוא שבת חשבינן לה כיום, ואם כן לא הוה יום טוב. [וכדחזינן כעין זה בתוספת שבת לפנינו אין מברכין על הטלית, דחשבינן לה כלילה].

ואם כן בלגין נמי לא שייך לומר דיש מיגו דאתקצאי, דאם הוא שבת, הוה הערב שמש וכבר אינו מוקצה. ואז ליכא ראייה לפרי מגדים מהך דלגין.

ה. לדחות הראיה מלגין

הנה בלאו הכי יש ליישב קושיית הישועות יעקב באופן אחר, דחזינן בשני ימים טובים של ראש השנה דקדושה אחת, ומכל מקום אם יום טוב הראשון של ראש השנה היה בשבת, מותר לשחוט ולהדליק נר ביום טוב השני, ולא אמרינן מיגו דאתקצאי, [א"י. אע"פ דהכא ליכא לומר תרתי דסתרי, דהרי אף אם אכתי הוה שבת, מכל מקום יכול להיות יום טוב, דגם האתמול היה אותה קדושה של ראש השנה], ואם כן ניחא קושיית הישועות יעקב, ואין ראייה ליסוד של תרתי דסתרי.

אבל אין התיירוץ נכון, דחזינן דקמאי הקשו בשבת ויום טוב הסמוכין זה לזה, דהיינו ביום טוב שחל ביום ראשון, והא הנה מוקצה מפאת דבבין השמשות היה אסור, ותיצרו מפאת מיגו דאתקצאי מפאת יום שעבר, אע"ג דהמוקצה ביום טוב הוא מפאת ספיקא דשבת.

ו. האם בעינן כל בין השמשות

הנה בפרי מגדים (שם) דן בדיון מיגו דאתקצאי אם סגי שיאסר מקצת בין השמשות להיאסר כל היום, אף שהותר באמצע בין השמשות, או דילמא בעינן שיאסר כל בין השמשות.

והנה זה לא תליא בנידון אם אמרינן מיגו דאתקצאי בתוספת, דאם נימא לקולא דבעינן כל בין השמשות, יהא הנידון בסוף בין השמשות שהותר אם מכל מקום יש כאן מיגו מחמת התוספת, ואם נימא לחומרא דחלק בין השמשות אסור, יהא הנידון בתוספת שלפני אותו החלק. [נעיין בתהלה לדוד (סי' ש"י) שהאריך בהאי נידון אם בעינן כל בין השמשות על מנת ליאסר, או סגי במקצת בין השמשות].

ז. לענין מוקצה לחצי שבת

הנה בהאי נידון דהפרי מגדים אם מתחילת תוספת שבת אמרינן מיגו דאתקצאי, הנה יש לדון אם לאחר כניסת התוספת שבת נאסר והותר, האם נימא לקולא אין מוקצה לשבת, או דילמא נימא דאזלינן בתר כניסת השבת.

והנה לדעת הפרי מגדים דבתוספת לא אמרינן מיגו דאתקצאי, אם כן ודאי דתוספת לא תציל לומר דהוה מוקצה רק לחצי שבת.

נא לתרום להדפסת הגליון
המערכת סוקולוב 17 א' דירה 7
בני ברק
טל' 035703949
L5703949@gmail.com

זאת למודעי הדברים הנדפסים כאן אינם תמיד בלשונו של רבינו זצ"ל, מפאת שלפעמים דרכו היתה לכתוב בקצרה, ולתועלת המעינים היה מן הצורך להוסיף תיבות קישור והסבר. הרבה פעמים האריך רבינו בכמה וכמה דרכים ואופנים באותו ענין, ולפעמים עשר ידות על הנדפס כאן, ע"כ במקום שהאריך העתקנו רק חלק מהדברים.

שלמים מציון

דברי תורה בפרשת השבוע בהלכה ובאגדה מתורתו של מורנו ורבנו
הגאון הגדול רבי שלוי בן ציון פלמן זצוק"ל

פרשת ויצא

ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה

"ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה". (פרק כ"ח פסוק י').

לו בעירו, ומחמת כן הוא עובר דירה לעיר אחרת, הרי כל ההליכה לאותה העיר היא לא משום שיש לו ענין להיות בעיר הזו, אלא רק משום שאינו רוצה להיות בעירו.

ומצד שני לפעמים יש להפך, שאדם צריך מאיזו סיבה לבוא לגור בעיר פלונית. וכאשר עובר דירה ויוצא מעירו לעיר החדשה, עיקר המטרה שלו הוא לא היציאה מעירו הראשון, אלא רק הביאה לעיר החדשה.

וממילא כאשר מספרים על אדם שעבר לעיר אחרת, כאשר עיקר המטרה היא היציאה מעירו, מדגישים בסיפור היציאה את הענין של **"ויצא"**. ואילו כאשר עיקר המטרה היא הכניסה לעיר החדשה, מדגישים בעיקר את הענין של **"וילך"**.

ויצא וילך

והנה כאשר יעקב יצא מבאר שבע והלך לחרן, יש לדון מה היה העיקר, האם עיקר הענין היה המעשה של **"ויצא יעקב מבאר שבע"**, שבעיקר רצה לצאת ולברוח מעירו. או שעיקר המעשה היה **"וילך חרנה"**, שהמטרה העיקרית היתה ללכת ולהגיע לחרן.

ומבאר הבית הלוי שאצל יעקב התאגדו שתי המטרות, גם הענין של **"ויצא יעקב מבאר שבע"** - לברוח מבאר שבע, וגם הענין של **"וילך חרנה"** - ללכת לחרן. דהנה עיקר הסיבה שיעקב יצא מבאר שבע לחרן, היה בשביל לקיים מצוות כיבוד אב ואם שאמר לו ללכת לחרן, כמו שכתוב בסוף הפרשה הקודמת, פרשת תולדות.

והנה רואים בפסוקים חילוק בין הציווי של אמו לבין הציווי של אביו, דהנה מיד לאחר שיעקב קיבל את הברכות מיצחק אביו, כתוב בפסוק (פרק כ"ז פסוק מ"א - מ"ג) **"וישטום עשיו את יעקב על הברכה אשר ברכו אביו, ויאמר עשו בלבו יקרכו ימי אבל אבי ואהרגה את יעקב אחי"**. ויוגד לרבקה את דברי עשו וגו', ותשלח ותקרא ליעקב וגו' ותאמר אליו וגו'. ועתה בני שמע בקולי וקום ברח לך אל לבן אחי חרנה".

מבואר בפסוק שעיקר הציווי של רבקה שאמרה ליעקב ללכת, היה בעיקרו לברוח מבאר שבע, שבבאר שבע יש סכנה שעשיו יכול להורגו, ממילא ציוותה את יעקב לברוח משם כדי שעשיו לא יהרגהו. אלא כמובן שכאשר בורח צריך לברוח לאיזה מקום מסוים, ולכן אמרה לו שילך לחרן, אל לבן אחיה.

ולפי זה מצוות כיבוד אם שיעקב התחייב מאמו רבקה, היה בעיקרו הענין הזה של **"ויצא יעקב מבאר שבע"**, לצאת ולברוח מבאר שבע.

אבל יצחק לא ידע מכל הדבר הזה שעשיו רוצה להרוג את יעקב, ומה שהוא ציווה את יעקב ללכת היה בעיקרו בשביל לישא אשה מבנות לבן, כמו שכתוב בפסוקים (פרק כ"ח פסוק א' - ב') **"ויקרא יצחק אל יעקב ויברך אותו, ויצוהו וגו'. קום לך פדנה ארם ביתה בתואל אבי אמך וקח לך משם אשה מבנות לבן אחי אמך"**.

מבואר שבציווי של יצחק עיקר הציווי היה הביאה לחרן, ששם יושב לבן, ויוכל לקחת את בתו לאשה. ואם כן מצוות כיבוד אב שיעקב נצטווה מצד הציווי של יצחק אביו, היה הענין של **"וילך חרנה"**, ללכת לחרן ששם יושב לבן.

ופרש"י, **"ויצא יעקב מבאר שבע"**, לא היה צריך לכתוב אלא **"וילך יעקב חרנה"** ולמה הזכיר יציאתו, אלא מגיד שיציאת צדיק מן המקום עושה רושם, שבזמן שהצדיק בעיר הוא הודה הוא זיוה הוא הדרה, יצא משם פנה הודה פנה זיוה פנה הדרה, וכן ותצא מן המקום האמור בנעמי ורות". מבואר ברש"י שהסיבה שהתורה מדגישה את הענין של **"ויצא יעקב מבאר שבע"**, היא כדי לומר לנו שיציאת יעקב מבאר שבע לא היתה סתם יציאה שאף אחד לא הרגיש בה. אלא היציאה שלו מהעיר היתה מאורע שכל תושבי העיר הרגישו וחשו בזה. שכל זמן שהצדיק בעיר הוא הודה הוא זיוה הוא הדרה, ועתה כשיצא מהעיר פנה הודה פנה זיוה פנה הדרה, וכשיצא יעקב מהעיר כולם הרגישו שקרה משהו לעיר, שהשתנתה העיר למצב אחר.

יציאת צדיק עושה רושם

אמנם יש להוסיף בזה עוד, דהנה לכאורה יש להבין למה התורה מדגישה את הענין הזה שהצדיק הוא הודה, זיוה והדרה של העיר, דווקא כאשר יעקב יוצא מהעיר. ולכאורה היה מן הראוי שכאשר יעקב עדיין יושב בעירו שהתורה תרמוז על הענין הזה, ששיבתו בעיר לא היתה כמו ישיבה של עוד אלפי תושבים, שכל אחד באופן פרטי אין לו שום השפעה על מהות העיר. אלא צדיק שיושב בעיר ישיבתו משפיעה על כל המקום, וכל המקום מקבל מהות אחרת לגמרי, וישיבת יעקב בעיר באר שבע השפיעה והקרינה על כל המקום הוד, זיו והדר.

ונראה לומר דבוודאי מהרגע הראשון שיעקב ישב בבאר שבע, מיד ישיבת הצדיק בעיר השפיעה על כל מהות העיר, אלא שכל זמן שהוא בעיר בני העיר התרגלו שכך הוא המראה והמציאות של העיר, ואינם מיקרים ומחשיבים את ההוד וההדר שהצדיק משפיע בעיר בחשיבות הראויה לכך, אלא זה נראה להם כדבר המובן.

אבל כאשר הצדיק יוצא מהעיר, וברגע אחד כולם חשים שיש שינוי במהות העיר, שפנה הודה, פנה זיוה, פנה הדרה, באותה שעה מבינים שכל החשיבות שהיתה בעיר, הכל בהשפעת הצדיק שישב בעיר, דבר זה עושה רושם בכל העיר.

לכן דווקא כאשר יעקב יצא מהעיר, התורה מדגישה את הענין הזה של ישיבת צדיק בעיר, משום שרק עכשיו כל בני העיר הבינו והעריכו כראוי מה יעקב עשה והשפיע בישיבתו בעיר. אבל כל זמן שישב בעיר אפילו שהוא היה המציאות שהשפיעה בעיר הוד והדר, מ"מ התייחסו לזה כדבר טבעי ומובן מאליה, ולא העריכו כראוי את ישיבתו בעיר.

*

לקיים מצוות כיבוד אב ואם

הנה בעיקר השאלה שהקשה רש"י, למה כתוב **"ויצא יעקב מבאר שבע"**, הלא היה מספיק לכתוב רק **"וילך יעקב לחרן"**, בבית הלוי מבאר בזה עוד ביאור נפלא.

דהנה כאשר אדם יוצא מעירו והולך לעיר אחרת, יש לפעמים שעיקר המטרה שלו הוא היציאה מהעיר, אלא כיון שאי אפשר לצאת מהעיר בלא ללכת למקום אחר לכן הוא הולך לעיר החדשה. כגון אדם שרוצים להרע

אם. וכאשר עמד לצאת מבאר שבע עמד ואמר, "הנני מוכן ומזומן לקיים מצוות כיבוד אם שציוותני לברוח מבאר שבע". ולפני שנכנס לחרון עמד ואמר, "הנני מוכן ומזומן לקיים מצוות כיבוד אם, שציוותני ללכת לחרון".

נטמן בדרך בבית שם ועבר

ומחנותי הגה"צ רבי אברהם יצחק רוטשטיין זצ"ל שמעתי עוד ישוב על הקושיא של רש"י, דהנה ברש"י בסוף הפרשה הקודמת מבואר שכאשר יעקב יצא מבית אביו ואמו שבבאר שבע, הוא לא הלך מיד לחרון, אלא בדרך נכנס לבית מדרשו של שם ועבר, ושם נטמן ארבע עשרה שנה ועסק בתורה, ולאחר השנים הללו יצא משם והלך לחרון.

ומעתה ביאר, שלכן התורה הדגישה גם את ענין היציאה מבאר שבע, וגם את ענין הביאה לחרון, לומר שההליכה הזו התחלקה באמצע, שלא הלך ברצף מבאר שבע לחרון, אלא בתחילה יצא מבאר שבע ובאמצע הדרך הפסיק בהליכתו ונטמן אצל שם ועבר ורק אחר כך יצא והמשיך בדרכו והלך לחרון.

וזהו ביאור הפסוק, "ויצא יעקב מבאר שבע" - דבר ראשון יעקב יצא מבאר שבע, אבל עדיין לא הלך מיד לחרון, אלא בדרך נטמן בבית שם ועבר ארבע עשרה שנה. ולאחר מכן יצא משם, "וילך חרנה" - שהמשיך בדרכו לחרון.

במעלת האחדות

"ויפגע במקום וילן שם כי בא השמש ויקח מאבני המקום וישם מראשותיו וישכב במקום ההוא". (פרק כ"ח פסוק י"א).

וז"ל השערי תשובה, "ועכ"פ ממה שמסיים ואם אין הרצועה כו', משמע דאם אין קושר הקצרה למטה אין קפידא בהיפוך לבד. ועיין באליה רבה בשם זקינו הגאון מהר"ש שמתיר להפוך, וראיה מהא דויקח מאבני כו', עיין שם שנעשו כולם אבן אחת, וקשה דעדיין יש קנאה באיזה צד מונח על האבן, ועל כרחך דליכא קפידא בהכי. ועיין שם שכתב דמסימן י' לא משמע הכי וכו'".

80 איש באוטובוס

בסמיכות לכולל "היכל התלמוד" בתל אביב, היה בנין של בית משפט של הערכאות. יום אחד כאשר האברכים יצאו מהכולל בצהריים, עמד ליד הכולל אוטובוס, ולידו עמד שוטר, וביקש מהאברכים אם יכולים לעשות לו טובה ולהכנס לדקה אחת לאוטובוס. האברכים עשו כבקשתו, נכנסו לאוטובוס, עד שכל המקומות התמלאו. וכשראה השוטר שכל המקומות מלאים, הוסיף ולבקש שימשיכו להכנס לתוכו בעמידה. וגם בזה עשו כרצונו, ונכנסו לתוכו עוד ועוד אנשים, עד שהאוטובוס התמלא עד אפס מקום, ולא היה שייך להכניס לתוכו אדם נוסף. כשהשוטר ראה שהאוטובוס מלא לגמרי, אמר לכולם שעתה יכולים הם לרדת מהאוטובוס. המעשה היה שבאותו זמן התקיים בבית המשפט דיון על נהג האוטובוס, ששוטר נתן לו קנס גבוה על כך שלקח באוטובוס כמות נוסעים יותר מהמכסה המותרת לו. היה מותר לו לקחת רק עד 65 איש, והשוטר טען שהנהג לקח באוטובוס 80 איש.

הנהג ערער על הקנס בבית המשפט, וטען שהשוטר שקרן, שבאוטובוס הזה לא שייך במציאות להכניס יותר מ-65 איש, וממילא לא יתכן כזו מציאות שהכניס לאוטובוס 80 איש.

השופט שמע את טענותיו, וביקש מאחד מהשוטרים שעמדו בבית המשפט, שיצא החוצה ויבקש מאנשים לעלות לאוטובוס, עד שהאוטובוס יתמלא עד אפס מקום בישיבה ובעמידה. ואז יספור את האנשים ויראה כמה נכנסו לאוטובוס, ובוזא יראו אם הנהג צודק בדבריו או לא.

ואכן השוטר ספר את האנשים שעלו לאוטובוס, והגיע רק ל-65 איש, לא יותר. השופט ראה שהצדק כדברי הנהג, ביטל את הקנס, וכתב בפסק "הנהג זכאי, והשוטר שקרן".

לאחר זמן יצא הנהג מבית המשפט ודיבר עם האברכים, ואמר להם שהאמת היא שבאמת לקח באוטובוס 80 איש, ואע"פ שאי אפשר להכניס לאוטובוס יותר מ-65 איש, הצליח בנסיעה ההיא להכניס לאוטובוס 80 איש. ואיך הצליח להכניס את כולם לאוטובוס? אמר הנהג שאותה נסיעה

ומעתה מובן מאוד שהפסוק אומר "ויצא יעקב מבאר שבע, וילך חרנה", ולא נאמר רק "וילך יעקב לחרון". משום שהפסוק בא להדגיש ולומר שהיה ליעקב שתי כוונות בהליכה לחרון, גם כוונה לצאת מבאר שבע, וגם כוונה ללכת לחרון. מצד מצוות כיבוד אם, המצווה היתה לצאת מבאר שבע, ומצד מצוות כיבוד אב, המצווה היתה ההליכה לחרון. וממילא כשיעקב קיים את הציווי ללכת לחרון, הרי כשיצא מבאר שבע קיים מצוות כיבוד אם, ואילו כהגיע לחרון קיים מצוות כיבוד אב.

ובזה מובן מה שכתוב בסוף הפרשה הקודמת (פרק כ"ח פסוק ז'), "וישמע יעקב אל אביו ואל אמו, וילך פדנה ארם", שיעקב שמע גם אל אביו וגם אל אמו. ולכאורה יש לדקדק מה ההדגשה המיוחדת "וישמע אל אביו ואל אמו", הלא היה די לכתוב "וישמע יעקב וילך פדנה ארם", ומובן מאיליו ששמע לאביו ולאמו.

ולפי הדברים הללו יש לבאר שבאמת הציווי של אביו ואמו אפילו שכלפי חוץ נראה ששניהם אמרו דבר אחד, בכל זאת באמת היה כאן שתי ציווים שונים זה מזה, מצד כיבוד אם עיקר הציווי היה "ויצא יעקב מבאר שבע", ומצד כיבוד אב הציווי היה "וילך חרנה". וי"ל שזה בא הפסוק להדגיש ולומר שיעקב שמע בקול ואביו ואמו, ששמע לשני הציווים שציווהו, ובמעשה שהיה בו כיבוד אב (וילך חרנה) כיוון לקיים מצוות כיבוד אב, ובמעשה שהיה בו כיבוד אם (ויצא מבאר שבע) כיוון לקיים מצוות כיבוד

ופרש"י, "וישם מראשותיו, עשאן כמין מרוב סביב לראשו שהיה ירא מפני חיות רעות, התחילו מריבות זו עם זו, זאת אומרת עלי יניח צדיק את ראשו, וזאת אומרת עלי יניח, מיד עשאן הקב"ה אבן אחת, וזהו שנאמר ויקח את האבן אשר שם מראשותיו".

מבואר שכל המריבה שהיתה עם האבנים שכל אחת היתה אומרת "עלי יניח צדיק את ראשו", היתה דווקא בשעה שהאבנים היו מופרדות זו מזו, אבל ברגע שכל האבנים התאגדו לאבן אחת שקטה לה המריבה. ואפילו שגם בשעה שהם אבן אחת יש מקום לצאת לריב, שכל צד של האבן תאמר "עלי יניח צדיק את ראשו", בכל זאת למעשה המריבה לא התעוררה וצדי האבן שעליהם לא הניח הצדיק את ראשו קיבלו את הדבר בהבנה שראשו של הצדיק מונח בצידה השני של האבן.

ומבארים בזה שכל המציאות של ריב שייכת דווקא בזמן של פירוד, שכל אחד דואג לעצמו וחושב על עצמו, אבל ברגע שכולם מאוחדים יחד לא שייך מציאות של ריב, כל אחד דואג וחושב על השני שגם לו יהיה טוב, ואין קנאה ואין שנאה.

וממילא כאשר האבנים היו מופרדות זו מזו, פרצה המריבה, וכל אחת טענה "עלי יניח צדיק את ראשו", אבל כשהאבנים התאחדו ביחד ונעשו אבן אחת, נעשתה ביניהם אחדות ושוב אין קנאה ואין מקום לריב.

נקרע מקום הקשר בתפילין והפך את הרצועות

בהלכות תפילין ב"שערי תשובה" (ריש סימן מ"ב), מביא מהאליה רבה שלומד מזה הלכה למעשה, שאם הרצועה של התפילין של יד נקרעה למעלה במקום הקשר, וכל המקום שהיה בו הקשר נחתך מהרצועה, ועתה כרצונו לעשות קשר חדש ברצועה הנותרת, הרי אין חיוב לעשות את הקשר דווקא למעלה בסמיכות למקום שהיה בו הקשר מקודם. אלא יכול להפוך את הרצועות, ולקחת את סוף הרצועה היכן שכורך שם את הכריכות של יד, ולשים את זה למעלה ולקשור בזה את הקשר של התפילין. ואין זה נחשב כמוריד מקדושה חמורה לקדושה קלה, שהרי בתחילה החלק של הרצועה שהיה למעלה, היה קרוב לקשר שיותר קדוש משאר הרצועה, ועתה הוא נעשה למטה רחוק מהקשר, ואסור להוריד את הרצועות ששימשו לקדושה חמורה לקדושה קלה. בכל זאת אין זה נחשב כהורדה מקדושה לקדושה. והטעם כתב משום שכיון שכל הרצועה מחוברת ונחשב לאחד ממילא אין קפידא היכן כל חלק וחלק מהרצועה מונח, וכמו שרואים אצל יעקב שכאשר האבן נעשתה לאבן אחת שוב לא היה קפידא היכן יניח הצדיק את ראשו.

להם בזה לחיות חיי אושר ועושר. ואילו כשאין אחדות, וכל אחד חושב רק על עצמו, לא יועיל אפילו מקום רחב עד מאוד.

צר לי המקום

והנה במשנה באבות (פרק ה' משנה ה') כתוב שעשרה נסים נעשו לאבותינו בבית המקדש, ואחד מהנסים היה ש"לא אמר אדם לחברו צר לי המקום שאלין בירושלים".

ונראה לבאר בזה, שבזמן שהיה בית המקדש קיים ושרתה בו השכינה, כאשר הגיעו כלל ישראל לבית הגדול והקדוש הזה, מכח השראת השכינה ששרתה עליהם, היתה ביניהם אחדות גמורה, ולא היתה מציאות שהרגישו את ההרגשה הזו של "צר לי המקום". כל אחד קיבל את השני באחדות ובחביבות גדולה, עד שאפילו במקום צר מאוד יכול היה למצוא בעבורו מקום ברחבות גדולה. שוב שמעתי שבשור"ת "חתם סופר" (חלק ב', יו"ד סימן רל"ד) וכן בדרשות, כתב לבאר כן בדברי המשנה, וכתב שכוודאי שהיה דוחק גדול בעזרה, "אלא שהנס היה שלא אמר אדם, שמרוב אהבת ה' ושמחה אשר שמחם ה' בהיותם שמה, לא אמר מעולם צר לי המקום".

ויצוק שמן על ראשה - חיוב תרומות ומעשרות בשמן נס

"וישכם יעקב בבוקר ויקח את האבן אשר שם מראשותיו וישם

ובפרשת וישלח (פרשה פ"ב אות ו') כתב המדרש, "יצוק עליה שמן, כמלא פי הפך". ולא הוסיף שהשמן היה שופע לו מן השמים.

ובפירושו מהרז"ו כתב, דהכא לא היה לו כלום עימו, לכן הוצרך שיושפע לו מן השמים שמן. אבל בפרשת וישלח שהיה בעיר במקום ישוב בעושר וכבוד כבר היה לו שמן, ולא היה צריך לנס שיושפע לו שמן מן השמים, ולכן כתב רק שיצק שמן כמלא פי הפך, אבל הנס הזה שהיה שופע לו שמן מן השמים לא היה.

*

שמן נס וגידולי נס בחיוב תרומות ומעשרות

והנה בעיקר הדין ששמן שיורד מן השמים בנס, אינו מוגדר כשמן זית, מצינו גם בתוספתא לענין תרומות ומעשרות שאין צריך לעשר את השמן הזה. דהנה במלכים (ב' פרק ד') מובא המעשה עם האשה האלמנה אשת עובדיה הנביא, שבאה אל אלישע כשהנושה בא לקחת את שני ילדיה לעבדים כיון שעובדיה הנביא נשאר חייב לו כסף. ואלישע אמר לה שתניק את האסוך שמן שבביתה ותשפוך אותו לתוך כלים ריקים, והיה נס שהשמן התרבה והתמלאו כל הכלים.

וברד"ק מביא מהתוספתא, שהאשה שאלה את אלישע הנביא אם היא צריכה לעשר את השמן הזה, ואמר לה שאינה צריכה לעשר כיון שהוא שמן נס. וז"ל, "וכד אתרחיש לה ההוא ניסא, אמרת ליה לנביא דה' אית עלי עשור מהאי מישחא או לא, אמר לה וכו' ואף את לית על משחך עשור דמן ניסא הוא". (ועיין בפרשת וירא שנתבאר בארוכה ביאור דברי התוספתא). והיינו שהשיב לה שאינה צריכה לעשר את השמן, כיון שהוא שמן נס, שחיוב תרומות ומעשרות חל רק בגידולי קרקע, ושמן נס אינו מוגדר כגידולי קרקע ולכן אין בו חיוב תרומות ומעשרות.

אין הברכה מצויה אלא בדבר הסמוי מן העין

אמנם לכאורה יש להקשות בזה דהנה בגמרא בבבא מציעא (דף מ"ב א') מובא, "תנא דבי רבי ישמעאל אין הברכה (שמתברך ורבה מאליו, רש"י) מצויה אלא בדבר שאין העין שולטת בו וכו'. ת"ר ההולך למדור את גורנו אומר יהי רצון מלפניך וכו' שתשלח ברכה במעשה ידינו, התחיל למדור אומר ברוך השולח ברכה בכרי הזה, מדד ואחר כך בירך הרי זה תפילת שוא לפי שאין הברכה מצויה לא בדבר השקול ולא בדבר המדוד ולא בדבר המנוי אלא בדבר הסמוי מן העין וכו'".

ובמהרש"א מבאר שהסיבה שהוא הולך למדוד את גורנו הוא בשביל להפריש מזה תרומות ומעשרות, שאין מפרשים במאומד. ולכן יש לו למדוד לפני ההפרשה כמה תבואה יש בגורן, כדי לדעת כמה מעשרות להוציא מהתבואה. וע"ש שפירש כן בדברי הרמב"ם.

ומבואר בגמרא שמבקש מהקב"ה לפני המדידה שישלח לו ברכה בכרי הזה, ובדברי רש"י כתוב שמשמעות הברכה היא שהתבואה תתברך

היתה לאחר שחזרו משמחה משפחתית, וכשהוזרים משמחה יש מקום להכניס באוטובוס אפילו 80 איש.

הנהג אמר ולא ידע מה אמר, והפשט האמיתי בזה הוא שכשהוזרים משמחה, יש אחדות בלב כולם. בחתונה כולם התאחדו יחד לשמח ולשמוח בשמחת החתן, ומכח האחדות כשעולים לאוטובוס אף אחד אינו חושב על עצמו, אלא רק על חברו שגם הוא יעלה לאוטובוס ולא ישאר לבד בחוץ. ומשום כן כל אחד מעצמו, מצטמצם במקומו על מנת שגם לחברו יהיה מקום באוטובוס. ועל כן אפילו אוטובוס כזה שלא שייך במציאות להכניס בו יותר מ-65 איש, יכלו להכנס בו 80 איש.

ובאמת יסוד הדברים מפורש בגמרא בסנהדרין (דף ז' א') שכתוב בגמרא שכאשר יש אהבה בין איש לאשתו, מספיק להם לחיות אפילו במקום מצומצם מאוד, ולא יחסר להם מאומה. אבל כשאין ביניהם אהבה, אפילו אם יהיה להם חדר רחב מאוד כשישים אמה, זה לא יספיק להם, וירגישו מצומצמים במקום דחוק. מפורש בזה שהכל תלוי באחדות, אם יש אחדות שלמה בבית, מספיק לכולם המקום, ואפילו מקום צר מאוד, די

ובתרגום יונתן בן עוזיאל כתב, על המילים "ויצוק שמן על ראשה - ואריק משחא על רישה". תרגם את הפסוק כפשוטו.

והנה בפרשת וישלח (פרק ל"ה פסוק י"ד) לאחר שיעקב אבינו שב מבית לבן עם כל רכושו, והקב"ה נגלה אליו ובירכו ונתן לו ולזרעו את הארץ, ואחרי ההבטחות הללו כתוב בפסוק "ויצב יעקב מצבה במקום אשר דבר איתו מצבת אבן, ויסך עליה נסך ויצוק עליה שמן". ובתרגום יונתן כתב על המילים "ויצוק עליה שמן - ואריק עלה משח זיתא". התרגום הוסיף שהשמן שיעקב יצק על המצבה, היה שמן זית.

והנה התוספת הזו שהוסיף שהשמן שיצק היה שמן זית, כתב רק בפרשת וישלח לאחר שיעקב חזר מפדן ארם, ואילו כאן בפרשת ויצא כאשר יעקב הלך לבית לבן לא הוסיף שיצק שמן זית, אלא תרגם את הפסוק כפשוטו "אריק משחא על רישא".

ולכאורה יש להבין מה החילוק בין שתי המקומות, למה רק בפרשת וישלח כתב שהשמן היה שמן זית, ואילו בפרשת ויצא לא הוסיף שזה שמן זית.

יעקב יצק שמן נס על המצבה

ושמעתי מהגאון רבי דוב לנדא שליט"א - ראש ישיבת סלבודקה לבאר, דהנה כאשר יעקב הלך לבית לבן כתב רש"י (פרק כ"ט פסוק י"א) שאלפיז בן עשיו רדף אחריו במצוות עשיו אביו להורגו, וכתב "ולפי שגדל אליפז בחיקו של יצחק משך ידו ולא הרגו. אמר לו מה אעשה לציווי של אבא, אמר לו יעקב טול מה שבידי והעני חשוב כמת". ונמצא שבשעה הזו שהוא הלך לבית לבן, היה יעקב עני גמור, שאלפיז לקח את כל רכושו ונשאר ממש ללא כלום. ומעתה כאשר הקים האבן למצבה, לא היה לו שמן זית כדי ליצוק עליה, שאלפיז לקח ממנו גם את כל השמן שהיה לו.

ובאמת באותה שעה שהיה עני לא היה לו שמן כלל, ואפילו שמן שאינו שמן זית לא היה ברשותו, והשמן שיצק על האבן כתב הרמב"ן (פסוק י"ז) מפרקי דרבי אליעזר שהיה שמן נס, שנעשה לו נס "וירד לו שמן מן השמים ויצק עליה, שנאמר ויצוק שמן על ראשה".

ומעתה מובן מאוד שהשמן הזה לא בגדר "שמן זית", שהיה שמן נס, ושמן נס אינו נחשב לשמן זית, ולכן כאשר התרגום יונתן שמתרגם את הפסוק "ויצוק שמן על ראשה", לא הוסיף לומר שהשמן היה שמן זית. משום שבאמת השמן לא היה שמן זית, אלא שמן נס.

אבל בפרשת וישלח מדובר לאחר שיעקב חזר מבית לבן, ובאותה שעה הוא כבר היה מרובה בנכסים, והיה לו שמן זית אמיתי כדי ליצוק על האבן, ומשום כן הוסיף שם התרגום יונתן שהשמן שיצק היה שמן זית.

ובאמת עיקר הדברים כבר מדוקדק במדרש, דהכא בפרשת ויצא (פרשה ס"ט אות ח') כתב המדרש, "ויצוק שמן על ראשה, שופע לו מן השמים כמלא פי הפך".

מלכתחילה, הם הפירות הנמצאים כאן בלא שום תוספת. אלא הברכה היא שכל פרי וכל גרעין מתגדל ומתרבה בנפח, וגרעין של חיטה שהיה מתחילה קטן, הקב"ה שולח בו ברכה שהוא מתרבה ונעשה גדול.

ולפי זה יוצא שבכל חיטה יש בה חלק שהוא גידולי קרקע שחייב במעשרות מדינא, שרק החלק שנוסף והתרבה בה בנס, מוגדר כגידולי נס שפטורים ממעשרות, אבל החלק שגדל בקרקע הרי זה גידולי קרקע וחייב במעשרות.

ומעתה מובן מאוד שאין חשש שמא יעשר מהפטור על החיוב, משום שבכל חיטה וחיטה שיקח בשביל ההפרשה, יש בה חלק של גידולי קרקע שהוא טבל וחייב במעשרות.

ואם לפני הברכה היה צריך לפי הכמות של החיטים להוציא עשרים חיטים בשביל המעשרות, הרי גם היום לאחר שהתרבו החיטים בנפח יצטרך להוציא עשרים חיטים למעשרות, ובהם הוא מעשר מהחיוב שבהם על החלק שחייב במעשרות בגורן.

ולפי זה אלישע הנביא שאמר לאשת עובדיה שאינה צריכה לעשר את השמן כיון שהוא שמן נס, מתפרש כפשוטו, כיון שלמעשה הוא שמן שנוצר בנס, ממילא אין בו חיוב תרומות ומעשרות. ואפילו אם האסוך שמן הראשון היה טבל, אעפ"כ השמן שמתרבה בנס, הוא מוגדר כשמן נס שאינו גידולי קרקע ופטור ממעשרות. (ועיין עוד בשלמי תודה, חנוכה, סימן א' סק"ב וסק"ג, שהאריך בזה).

ותתרבה מאליה. והיינו שאם יש בכרי סך מסויים של תבואה, הרי הברכה שהקב"ה יברך את הכרי הזה תועיל לו שהתבואה תתרבה ותתוסף עוד תבואה בכרי. ואם מלכתחילה היה בתבואה שמונה כור, הרי עתה הברכה שמצויה בדבר הסמוי מן העין תועיל לו שימצא בכרי עשרה כור.

והנה שני הכורים שנוספו בתבואה מכח הברכה, הם בגדר נס. שאם גדל סך מסויים של תבואה ועתה נוסף עוד תבואה בגורן שלא גדל מלכתחילה בקרקע, הרי זה מוגדר כגידולי נס.

ומעתה קשה מאוד, אם בשמן נס וגידולי נס אין חיוב הפרשת תרומות ומעשרות, אם כן כל התבואה שנוספה בכרי מכח הברכה אין בה חיוב תרומות ומעשרות. ומעתה תמוה איך אפשר להפריש מהכרי הזה תרומות ומעשרות, הלא יש לחוש שיפריש מהפטור על החיוב, שהרי יתכן שאותה תבואה שיוציא בשביל תרומות ומעשרות תהא התבואה שבאה לכרי הזה בנס, וגידולי נס פטורים ממעשרות, ועתה כשיפריש את גידולי הנס הללו על תבואה של גידולי קרקע שהיא חייבת במעשרות, ונמצא מפריש מהפטור על החיוב ומעשרותיו מקולקלים.

באופני הברכה בריבוי התבואה בגורן

ושמעתי מהגראי"ל שטיינמן זצ"ל ליישב, שהברכה שהקב"ה שולח ריבוי בתבואה, אין הכוונה שנוספים כאן בנס פירות וגרעינים חדשים שלא היו כאן קודם. אלא באמת מה שהיה הוא מה שנמצא, שאותם פירות שהיו

באש לא משחקים

יום אחד עלתה מחשבה במוחם שאולי כדאי להם לעבור לישיבתו של מרן רבי ברוך בער ליבוביץ זצ"ל בקמניץ, ומחשבתם היתה שאחרי שכבר למדו כמה שנים אצל ר' שמעון, וכבר קיבלו ממנו הרבה תורה, ממילא אולי כדאי לנסות ללכת ללמוד אצל ר' ברוך בער, אשר שיטת לימודו שונה מר' שמעון, ולקבל ממנו עוד דרך בלימוד. שהרי כל רב מנחיל לתלמידיו את דרכו שקיבל מרבותיו בלימוד, ולא ראי זה כראי זה, וממילא בוודאי תהיה תועלת ממה שיקבלו מר' ברוך בער נוסף על מה שקיבלו מר' שמעון.

וממחשבה למעשה הכינו את עצמם לצאת לדרך, ולפני יציאתם נכנסו לבית רבם, ר' שמעון, כדי לקבל ממנו ברכת הדרך, לקראת דרכם החדשה. ר' שמעון שמע על החלטתם הסופית, ונגרמה לו מעט חלישות הדעת מכך. הבחורים הללו הצליחו בישיבה מאוד, והוסיפו מאוד לכל אוירת הלימוד, ולמה לעזוב את הישיבה כאשר נהנים ומצליחים בה? וכי יש איזה פגם בדרך הלימוד שהוא מלמד בישיבה, שיגרם להם לעזוב ולעבור לישיבה אחרת, ששיטת הלימוד שם שונה מכאן?

אבל הבחורים שהיו נחושים בדעתם, לא שמו לב לכל זה, ותכניתם יצאה לפועל, שלושתם יחד עזבו את גורדנא ועברו לקמניץ.

הבחורים הללו עלו והתעלו מעלה, ובאמת יצאו תלמידי חכמים מופלגים. אחרי המלחמה הם עלו לארץ, ובאמת היו תלמידי חכמים משכבם ומעלה. על אחד מהם אמרו שהוא לא פחות מראש הישיבה מרן רבי שמואל רוזנבוסקי זצ"ל. אבל עם כל מעלותיהם הגדולות הם לא זכו להעמיד תלמידים, אחד מהם ניסה לפתוח ישיבה ולא הצליח, והשאר כל אחד מסיבותיו שלו, לא זכה להעמיד תלמידים.

ר' דוד פוברסקי שסיפר את הסיפור סיים ואמר, "אתה יודע למה הם לא זכו להעמיד תלמידים, בגלל הקפידה של ר' שמעון שהקפיד על זה שעזבו את הישיבה".

הדור הזה הוא דור של הסתר פנים, לא תמיד רואים את השגחת הקב"ה בנגלה, אבל יש שני דברים שבהם רואים במוחש את השגחת ה', הראשון הוא שידוכים, והשני הוא כבוד הרב. אם כתוב במשנה "ומורא רבך כמורא שמים", נאמר בזה שכבוד הרב הוא ככבוד השכינה, וכמו שהשכינה היא אש, ומי שלא מתנהג בקרבת השכינה כמו שצריך, מיד ניוק מאש השכינה. כך אותו הדבר ככבוד וכמורא הרב, זה אש, ובאש לא משחקים.

סיים הגרב"צ את דבריו ואמר, "אתה חייב לנסוע, אסור שיגרם שום צד של צד של חלישות הדעת לרבך ראש הישיבה, בכך שלא תבוא אליו. אם יש איזה חשש רחוק שתגרם מעט חלישות הדעת לרב בכך שהוא רואה שהתלמידים אינם רוצים לשמוע את דבריו, אתה צריך לברוח מזה, ועליך לעשות כל מאמץ בעבור זה".

הנה במעלת האחדות מבואר בפרשה (עין בדברי תורה) שכל המריבה שהיתה בין האבנים שיעקב הכין לשכב עליהם, היתה דווקא בזמן שהאבנים היו מופרדות זו מזו, אז פרצה המריבה שכל אחת היתה אומרת עלי יניח צדיק ראשו, אבל כאשר נתחברו האבנים לאבן אחת, שקטה המריבה. משום שבמקום שיש אחדות אין מריבה, ולא יתכן קנאה ושנאה בין אחד לחברו.

הנה ידועים דבריו של מרן הגאון רבי חיים שמואלביץ זצ"ל, שבחובת הזהירות בענינים של בין אדם לחברו, לא שייך לחשב חשבונות שיהיה מותר לפגוע ולהעליב את חברו בשביל להשיג תועלת כזו או אחרת. משום ש"בין אדם לחברו זהו אש, ובאש לא משחקים". מי שמשחק באש הוא נשרף, ולא משנה מהם חשבונותיו, ואפילו כשיש לו חשבונות צודקים באלף אחוז למה באופן כזה צריך לשחק באש, בכל זאת למעשה הוא נשרף!

המאמץ כדאי

מספר אחד ממקורבי הגרב"צ פלמן זצ"ל, מעשה מופלא ששמע מהגרב"צ בענין זה. מספר הסיפור היה באותם ימים בשנות בחירותו בישיבה, והנהוג אצל בני הישיבה היה שבמשך ימי חול המועד נכנסים התלמידים לבית רבם ראש הישיבה להקביל את פניו, להנות ולהתבסס מתורתו בימי החג הנעלים.

באחת מהשנים בימי חול המועד סוכות הבחור הזה לא חש כל כך בטוב, והיה קשה לו ללכת לביתו של ראש ישיבתו. ראש הישיבה התגורר בעיר אחרת ממקום מגוריו של התלמיד, וכדי להגיע אליו היה צריך לנסוע נסיעה ארוכה, ובמצבו שלא היה לגמרי בקו הבריאות, זה היה לו מאמץ קשה. ולכן חשב בלבו שהחג הזה יוותר על הקבלת פני רבו, ולא יגיע לבית ראש הישיבה. ובפרט שכל הנהוג לבוא לבית הרב בימי החג, לא שייך לסדרי הישיבה, אלא זה מנהג שהתלמידים נוהגים בו, ומצד הנהגת הישיבה אין שום מחויבות לעשות כן, וממילא בוודאי שלא צריך לעשות בשביל זה מסירות נפש, ואפשר לכתחילה להשאר בבית במצב כזה.

והנה בדיוק יצא לו לדבר עם הגרב"צ, והשיח לפניו את מחשבותיו הללו. אמר לו הגרב"צ "כדאי לך לעשות מאמץ ולנסוע לבית רבך, לא כדאי לוותר על זה". הבחור התפלא, הוא חשב שבכלל אין מקום להסתפק בזה, ואילו עתה הוא מקבל תשובה הפוכה, שצריך וחשוב מאוד לנסוע גם במצב כזה שלא מרגישים טוב.

הגרב"צ שראה בתמיהתו, אמר לו בוא ואספר לך סיפור ששמעתי ממורי ורבי מרן הגר"ד פוברסקי זצ"ל.

והעמיד תלמידים

וכך סיפר: בישיבתו של מרן רבי שמעון שקופ זצ"ל בגורדנא, היו שלושה בחורים שהיו מהמובחרים בישיבה, היתה תועלת גדולה לישיבה מהם, ואפילו ר' שמעון עצמו היה בשיעורו נהנה מהם מאוד.

יחי ראובן

מתוך הספר "יחי ראובן" מאצרותיו של הגאון הצדיק רבי ראובן קרלנשטיין זצ"ל

כח התפילה

וַיְצַיֵּן לְאַהֲרֹן רִפוּת (כט, יז)

היתה יושבת על פרשת דרכים

מובא במדרש (בראשית רבה ע, טז): "מהו 'רפות'? רכות מבכיה, שהיו אומרים, כך היו התנאים: הגדולה לגדול והקטנה לקטן, והיתה בוכה ואומרת: יהי רצון שלא אפול בגורלו של רשע, אמר רב הונא: קשה היא התפילה, שבטלה את הגוריה ולא עוד אלא שקדמה לאחותה".
ברחוב ידעו כי לאה מיועדת לעשו, ולא היו אלו דיבור סרק של אנשי רחוב שאמרו: שני בנים ליצחק, שתי בנות ללבן, הגדולה לגדול והקטנה לקטן, אלא כך היה באמת: הזיווג של לאה היה עשו, רק שבכח התפילה קרעה לאה את גזר הדין, בכתה עד שנשרו ריסי עיניה.
ולא זו בלבד שקרעה את גזר הדין ולא נישאת לעשו, אלא נפלה בחלקו של יעקב, ולא עוד אלא שהקדימה לאחותה, וגם זכתה להיות במערת המכפלה אתו יחד. כל כך הרבה ניתן לזכות בכח התפילה.
אבל פרט אחד לא ברור.

בגמרא (בבא בתרא קכג ע"א) אמרו: "שהיתה שומעת על פרשת דרכים בני אדם שהיו אומרים: שני בנים יש לה לרבקה, שתי בנות יש לו ללבן, גדולה לגדול וקטנה לקטן, והיתה יושבת על פרשת דרכים ומשאלת: גדול מה מעשיו? איש רע הוא, מלססם בריות, קטן מה מעשיו? איש תם יושב אוהלים, והיתה בוכה עד שנשרו ריסי עיניה".

פלא, לאה התיישבה במיוחד במקום שעוברים אנשים והתענינה: אתם יודעים, ליצחק יש שני בנים, אולי אתם יכולים לספר לי: מה מעשיו של גדול ומה מעשיו של קטן?

העוברים ושבים השיבו לה: הגדול - א-רשע, מלססם את הבריות, שודד, והקטן? יושב אוהלים, שיא השלמות, מה יש לנו להגיד עוד, והיא שומעת ופורצת ובוכה - רבנו של עולם, אב הרחמים, אינני חפצה ליפול בחיק הרשע הזה! בכתה עד שנפלו ריסי עיניה.

שימו לב ללשון הכתובה בחז"ל, שלאה היתה יוצאת במיוחד כל הימים שלה לפרשת דרכים ושואלת ומתעניינת.

בואו נתאר: יהודי בשם שמעון, מעוניין בחתן לבתו, הולך לקבל אינפורמציה אודות בחור פלוני שהציעו לו. נכנס לראש הישיבה: "נחזף לי לקבל אינפורמציה על בחור אלמוני".

"אומר לך דברים כהווייתן - הוא בעל כשרון, אבל מסתמא שמעת שהוא גנב".
"מה? גנב?"

"כן, כמה פעמים תפסו אותו בגניבות - בישיבה, ובמקומות נוספים".
בסיום השיחה עם ראש הישיבה האב הולך גם לחדרו של המשגיח, אולי המשגיח יאמר בכל זאת מילה טובה...

"אני זקוק לאינפורמציה על הבחור - - -".

"דברים ידועים, אני לא צריך לספר לך. הוא גנב, סוחר מפה ומשם, כמה פעמים פתחו לו תיק במשטרה".

האבא חושב לעצמו. נשאל גם את חברי החדר, אולי מהם אשמע מילה טובה עליו, שמא הם יגלו לי כי בחור הגון הוא...

אך לצערך, כולם עם אותו סיפור...
ו...הוא לא מפסיק, אלא ממשיך להתעניין עליו, שואל ושואל...

אדם מהשורה, כששומע כאלו מילים, בורח מיד ולא שואל יותר, גם אם לא יאמרו לו מפורשות שהוא גנב ושודד... הוא כבר הבין את עומק הבעיה, כעת לא יעזור אם עשרים איש יאמרו אחרת, הוא כבר שמע שהוא מושחת, זהו.

ממש פלא, מדוע לאה עומדת כל יום בפרשת דרכים? היא כבר יודעת מי זה עשו, והיא כבר בוכה "אוי, גיוועלד", ושוב למחרת - יושבת שם. מה את יושבת בפרשת דרכים? וכי יש סיכוי שמישהו יספר לך מילה טובה, להירגע?

היא מתחילה כל יום את הסיפור מחדש, מתעניינת: הגדול הזה של יצחק אבינו? שמעתם עליו?, ושוב מספרים לה על רוע מעלליו.

לשם מה כל זה? פלא!

התחדשות בתפילה

רצוני למר פשט. אולי זה אמת, אך כבר אמרנו כי איננו מבארים ואיננו מדברים על האמהות, כי אין לנו מושג בהן, אנו רק מנסים להבין מה שהתורה מלמדת אותנו, כלפינו.

לאה אמנו ע"ה היתה צריכה לקרוע את גזר הדין, כיצד? על ידי הבכי, לבכות ולבכות, עד שישנשו ריסי עיניה.

והנה טבעם של בני אדם, שכששומעים מקרה או שמועה קשה, אחרי שחלפו כמה ימים מתרגלים, הכאב פוחת... פלונית שומעת אודות החתן שלה שהוא מקולקל, אחרי שבוע מהשמועה הרעה, השבע מתרגל: מה אפשר לעשות, אין לי ברירה, אתחתן איתו, אולי גם אצליח ואשנה אותו... לפני שבוע היא שמעה כי הוא שודד, אבל בלית ברירה היא חושבת לעצמה: הרי שמענו על אנשים החוזרים בתשובה, ובפרט אם הוא יהיה אצלי - אדריך אותו, אסייע לו, אחנך אותו... מחשבות של השלמה עם המצב.

לאה אמנו ע"ה לא רצתה להירגע בשום פנים, גם לא רגע אחד. יצאה כל יום מחדש לפרשת דרכים. מדוע? כי בדרך כלל, לכל אדם יש נוסח אחר, הבנה אחרת, גם באותו דבר עצמו. כל אחד דיבר בסגנון שלו, אבל מכולם היא שמעה דבר אחד: עשו הוא אדם שפל, התגלמות הרוע!

אחד אמר: "א'רופח"!

ואז היתה בוכה: רחמנות עלי...

למחרת שמעה: א-חיה רעה, פוחז!

פורצת בבכי ותחנונים לקב"ה - רחמנות...

גם לימדה את עצמה בכל יום מחדש לשנוא את הרשעות, למאוס ברע, ולהתפלל לפני הקב"ה שיציל אותה מהרע.

כוחה של תפילה. כל יום התחדשות, איזה "צדיק" הוא עשו המיועד לי, בוכה, עד שהתפילה היתה כזו תפילה איתנה שקרעה את גזר הדין עם התפילה. "כמה קשה כח תפילה", גיוועלד, ששה שבטים - ואיזה שבטים? כהונה, לווי, מלכות, תורה - הכל תפסה עם כח התפילה שלה!

מדוע רחל לא בכתה? כי רחל יודעת שיעקב אבינו ע"ה הוא הזיווג שלה, מה יש לה לבכות?

לדיך, ממש לא פשוט!

שמעתי פעם מרבי חזקיהו מישקובסקי שליט"א, שעשה מזה מטעמים ממש: שני בחורים בישיבה, אחד בעל כשרון, עילוי של ממש. מגיע לזמן השידוכים, רודפים אחריו, כבר אין לו כוח מרוב הצעות, וכל הצעה מגדילה את הנדוניה פי כמה וכמה... והבחור שני, אין לו כשרונות, אין מי שמתעניין עליו...

ואז הוא מתחיל לבכות לבורא עולם: "מה קורה איתי, אף אחד לא צריך אותי..." מכון היטב בתפילות וכבר מבקש על כל החיים ועל זיווג הגון, מתחנן לקב"ה, עד שמגיע לו הזיווג על ידי תפילות.

ומה בסוף רואים? א-מיידיג מעשה. הבחור בעל הכשרון שרדפו אחריו, ורק היה צריך להתפלל שיעזבו אותו, שוד ושבר מה שנהיה... והאחר, שלא היה נראה ממציני הישיבה, שאף אחד לא הסתכל עליו - הקים משפחה לתפארת.

מדוע?

כי אתה לא התפללת! אתה חשבת שלא צריך להתפלל, היית בטוח לעצמך - מה יש לי להתפלל? ואילו חברך התפלל מעומק הלב - וזכה!

שפתו של לבן הארמי

וַיֵּאכֹף לָבֵן אֶת כָּל אֲנָשֵׁי הַמָּקוֹם וַיַּעַשׂ מִשְׁתָּה (כט, כב)

לבן הארמי - שְׂרָמָה בְּאֲנָשֵׁי מְקוֹמוֹ

חז"ל אומרים, כי כל כוונתו של לבן בעשיית המשתה היתה כדי לרמאות את יעקב, והראיה - שכעבור שבוע, כשהתקיימה חתונתה של רחל, לא כתוב שלבן עשה משתה. מצדו - שילכו "להתחתן ברבנות"... בחתונה השניה נאמר: "וַיַּעַשׂ יַעֲקֹב כֵּן וַיִּמְלֵא שִׁבְעָה זֶאת וַיָּתֵן לוֹ אֶת רַחֵל בְּתוּלוֹ לְאִשָּׁה בְּלִי לַעֲשׂוֹת כָּל מִשְׁתָּה. אִם אֵין כָּבֵר צוּר לְרַמְאוֹת - למה להוציא סתם כסף על משתה?...

חז"ל מוסיפים ואומרים, כי לבן לא רימה רק את יעקב. הוא רימה את כל אנשי מקומו! וזה לשון המדרש (בראשית רבה ע, יח) "למה נקרא שמו לבן הארמי? שרמה באנשי מקומו". והמדרש מספר: לפני המשתה כינס לבן את כל אנשי מקומו ל"אסיפת חירום". הנושא: "משקב המים".

הוא פנה לאנשי עירו ואמר להם: "אתם זוכרים היטב כי לפני שיעקב הגיע לכאן היה מחסור חמור במים. בשל כך הלא נאלצנו לשים אבן גדולה על פי הבאר, כדי שלא כל אחד יוכל לבוא ולטול ממנה מים כאוות נפשו. עם בואו של יעקב למקומו - באה עמו הברכה! כולנו עדים לשפע המים, הקיים אצלנו מזה שבע שנים, שפע שהחל מיד עם בואו, ונמשך כל עוד הוא שוהה עמנו.

"והנה, ברצוני להביא לידיעתכם, כי שהותו עמנו עומדת להסתיים! הוא עבד אצלי שבע שנים בשביל שאתן לו את רחל בתי, והערב נערכת החתונה. לאחריה הוא יעזוב את עירו והמחסור החמור במים עשוי לשוב ולפקוד אותנו!

"אחי ורעי! אנו עומדים בפני צרה גדולה!

"אמנם", המשיך לבן, "יש לי תכנית מצוינת, רעיון מבריק: אני יודע היטב כי נפשו חפצה דווקא ברחל בתי. אם אתן לו אותה הערב לאשה - הוא יעזוב את עירו. אני משוכנע בכך בוודאות גמורה! התוכנית שלי היא לתת לו את לאה, במקום רחל, ועל ידי כך הוא יישאר אצלנו שבע שנים נוספות, כדי שאתן לו גם את רחל".

כל הנוכחים ישבו מרותקים וכמובן הסכימו פה אחד לתכנית: "תעשה ותצלח" איחלו ללבן.

"אני פוחד שתלכו ותספרו ליעקב על התכנית", אמר להם לבן.

- מדוע עולה חשש כזה על דעתך? הלא זה אינטרס של כולנו שהוא יישאר כאן? - כולכם שקרנים! אני לא מאמין לאף מילה שלכם!

- מה, אפוא, רצונך מאתנו?

- משכון! כל אחד מכם יביא לי משכון! רק כך אהיה בטוח שלא

תגלו ליעקב את תוכניתי.

ואכן, כל אחד מאנשי המקום הביא ללבן משכון מביתו. לבן מכר את כל המשכונות, ומהכסף שקיבל בתמורתם ערך את המשתה.

למחרת, כשכל אנשי המקום באו אליו לקבל בחזרה את המשכון, אמר להם לבן: "מה עולה על דעתכם? שאצלי אוכלים בחינם? אכלתם, נהניתם - תשלמו!"

"למה נקרא שמו לבן הארמי? שרמה באנשי מקומו!"

אם אפשר לשקר, למה להגיד אמת?

אם בכך היה מסתיים עניין הרמאות - היה עוד אפשר איכשהו להבין אותו. הבן אדם רוצה להרוויח כסף ולצורך כך הוא מרמה...

ה' ישמור!

אצל לבן הבעיה היתה הרבה יותר חמורה: השפה שלו היתה שקר! הוא שיקר גם כשלא היתה לו מכה כל תועלת! הוא דגל באמרה האומרת: "אם יכול אתה להגיד שקר - למה לך להגיד אמת?"...

הסטייפלר זצ"ל מוכיח את זאת מן הפרשה:

הכתוב אומר: "וַיִּשָּׁח יַעֲקֹב אֶבְרָהָם מִצְבֵּה". חז"ל (בראשית רבה עה, יז) אומרים כי גדולה של האבן הזאת היתה בגודלה של העיר טבריה. הוא רצה לרמוז ללבן: אֵל תאיים עליו! אתה לא מפחיד אותי עם המילים שלך "יש לאל ידי לעשות עֲשִׂיָּהם רָע"! אדרבה, נראה אותך מזויז את האבן הזאת ממקומה...

לבן ניסה וכמובן, לא הצליח. או אז: "וַיִּשָּׁח יַעֲקֹב אֶבְרָהָם מִצְבֵּה".

והנה נתבונן מה כתוב מספר פסוקים אחר כך: "וַיֹּאמֶר לָבֵן לַיעֲקֹב הִנֵּה הָעֵל הָנָה וְהָנָה הַמִּצְבֵּה אֲשֶׁר יָרִיתִי בֵּינִי וּבֵינָךְ..."

"אשר יריתי?" אתה ירית? הרי ניסית להרים אותה ולא הצלחת! יעקב הוא זה שהרים אותה ועשה ממנה מצבה! אתה יושבת בצד ועישנת נרגילה... השפה שלו שקר! כולו שקר! גם כאשר הוא לא מרוויח כלום הוא משקר: "אשר יריתי".

אם אפשר לשקר - למה להגיד אמת? כזה היה לבן!

זה לעומת זה

לבן לא רק משקה כל סגנון הדיבור שלו- שפל וגס. הוזהר הקדוש מביא על דברי לבן בפסוק: "נִקְבָּה שְׁכָרְךָ עָלֵי וְאֶתְנָה" וזה לשונו (דף קסא ע"א): מאי 'נִקְבָּה'? אָמַר רַבִּי יִצְחָק: הָהוּא יִשְׁעֵי אִמָּה אֲנָא חֲמִי, דִּיעֲקֹב לֹא אֶסְתַּבֵּל אֶלָּא בְּנוֹקְבִי, וּבְגִין כֵּן יִפְלֹחַ לִי. אָמַר נִקְבָּה שְׁכָרְךָ, הָא נִקְבָּה דְאִיהוּ שְׁכָרְךָ בְּדִבְרֵימִיתָא. וְאֶתְנָה, אִמָּא מֵאן נִקְבָּה אֶסְתַּבֵּלְתָּ בָּהּ, וְאֶתְנָה, וּפְלַח לִי בְּגִינָה.

השפל הזה, שידוע היטב עד כמה צדיק הוא יעקב, שבעצמו מודה ואומר ליעקב "ויברני ה' בגלך", מדבר ברשעות ובשפלות: "נקבה שכרך עלי ואתנה"- אני רואה שאתה, יעקב, עובד בשביל נשים, נקבה שכרך- תאמר לי על איזו נקיבה הסתכלת, ואתן לך אותה, ובלבד שתעבוד אצלי שבע שנים נוספות...

ויעקב אבינו עונה לו בכבוד ובדרך ארץ, מבלי לכעוס, מבלי להתרגז, בשפה ובסגנון דיבור של "יעקב אבינו": "חלילה, דָּהָא אֲנָא כָּל מַה דְּעִבְדִּינָא, לְשֵׁם

יִקְרָא דְמַלְכָּא קְדִישָׁא עֲבִידִנָּא", פירושו: כל מה שאני עושה הכול "לשם שמים"! כל נשואי עם בנותיך- "עבודת השם" הוא! באופן הזה היה רצון ה' יתברך לייסד ולבנות את עם ישראל! כל כוונותי היו אך ורק לקיים את רצון השם.

יעקב שומר על הליכותיו ועל סגנון דיבורו גם כשהוא בא במגע עם אדם רשע ושפל והוא מקפיד "לא לרדת" לסגנונו הגס והשפל.

וחי בהם ולא שימות בהם

וַיֹּאמֶר ה' אֶל יַעֲקֹב שׁוּב אֶל אֶרֶץ אֲבוֹתֶיךָ וְלִמְלֹכֶתְךָ וְאֶהְיֶה עִמָּךְ (לא, ז).

שוב לי עם ציווי ה'

יעקב אבינו מקבל ציווי מהקב"ה לשוב אל ארץ אבותיך. מה עושה יעקב אבינו? "וישלח יעקב ויקרא לרחל וללאה השדה אל צאנו ויאמר להן ראה אנכי את פני אביכן כי איננו אליי כתמול שלשם ואלקי אבי היה עמדי".

אנו מבינים, כי כאשר הוא מקבל ציווי מהקב"ה, עליו ללכת לרחל ולאה ולומר: 'אנחנו חוזרים. יש ציווי מהקב"ה לשוב!' והנה התורה מספרת סיפור אחר לחלוטין: "רואה אני את פני אביכן כי איננו אליי כתמול שלשם" - אפסע, הפנים של סבא לבן לא כתמול שלשם... והוא מוסיף לספר להן: "ואתנה ידעתן כי בכל כחי עבדתי את אביכן ואביכן התל בי והחליף את משכורתי עשרת מונים".

יעקב אבינו עומד ומסביר להן באריכות [שמונה פסוקים] כיצד אביהן רימה אותו שוב ושוב, והקב"ה לא נתן לו. ואחרי הכל, הוא אומר את מה שהקב"ה אמר: "אנכי הא-ל בית א-ל אשר משחת לי שם מצבה אשר נדרת לי שם נדר עתה קום צא מן הארץ הזאת ושוב אל ארץ מולדתך".

מה הם כל ההסברים הללו? למי הם חסרים? למי זה משנה? וכי אם בבית של לבן היה גן עדן, לא צריכים ללכת בחזרה! הקב"ה אומר ללכת - הולכים!

וההמשך - התשובה של האמהות ליעקב אבינו - גם הוא חידוש. רחל ולאה שומעות כזה דבר, הן צריכות לומר: ר' יעקב הצדיק, אין לך צורך לדבר ולהסביר כל כך הרבה, - הקב"ה אומר ללכת - הולכים! הנה והלכנו!

ומה רחל ולאה עונות? "ותען רחל ולאה ותאמרנה לו העוד לנו חלק ונחלה בבית אבינו הלא נכריות נחשבנו לו כי מכרנו ויאכל אכל גם את כספנו", "ועתה" אחרי שהסבירו שלא טוב להן עם אבא לבן, והן נכריות, "כל אשר אמר אלוקים אליך עשה".

לכאורה הן היו צריכות לקפוץ ולהכריז: יש לך ציווי ה' ללכת? מיד מחר בבוקר השכם יוצאים מחרן!

פלאי פלאים ממש, מה הולך כאן?

את השאלה הזו שואל רבי אליהו לופיאן זצ"ל ב"לב אליהו", וביאר כי כתוב כאן יסוד גדול בעבודת ה'.

בתורה הקדושה נאמר: "אשר יעשה אותם האדם וחי בהם" (ויקרא יח, ה), ודרשו חז"ל (יומא פה ע"ב): "וחי בהם - ולא שימות בהם". מכאן לומדים שפיקוח נפש דוחה את כל התורה כולה.

אבל מבארים עוד בפסוק בדרך דרוש: "וחי בהם" - ולא שימות בהם. יש לפעמים שהיהודי שומר תורה ומצוות, מדייק בהן, מדקדק במצוה קלה כחמורה, אבל בלבו הוא חש מסכן. הוא ימות בהם... אוי, איזו תורה קשה - זה מותר וזה אסור, זה כן לאכול וזה לא לאכול... מוגבל פה מוגבל שם... כן לעשות ולא לעשות, לדבר ולא לדבר, אסור ואסור... אוי, אם הייתי יכול להיות שמה מעבר לכביש - כמו הלל... שם יכול להיות לי חיים... אבל מה יש לעשות, אני יהודי, אין לי ברירה...

הבנו? יש אנשים שיש להם תרי"ג בעיות, לא תרי"ג מצוות. - בעיה, מה לעשות...

"ימות בהם" - זוהי מיתה עבורו. רח"ל!

אומרת התורה: "וחי בהם" - התורה צריכה להיות החיות שלך, "ולא שימות בהם".

אומר רבי אליהו זצ"ל, כי התורה הקדושה מספרת שיעקב אבינו כאילו אומר לרחל וללאה: תדעו לכן, קיבלתי ציווי מהקב"ה ללכת, אבל אל תחשבו "מה אפשר לעשות" הקב"ה אומר ללכת, ובאמת, אולי טוב יותר לנו להישאר פה, אצל השווער בבית... חס ושלום. החיים שלי הם לא כאן. החיים שלי הם - לשוב לארץ מולדתי, שם יהיה לי טוב.

הוא גם עושה להן את החשבון ופורס לפנינה את מהלך העניינים, איך שהוא רימה אותו וכו'. ממילא - אומר יעקב - זה שאני מקיים את רצון ה' לא עושה אותי געבוע, מסכן, אדרבה, טוב לי לקיים רצון ה'! לקיים רצון ה' זה העונג בשבילי,

וגם הן משיבות על על דרך זו באותו הנוסח: גם אנחנו חשות, שקיום רצון ה' ללכת טוב לנו, כי "כמו נכריות נחשבנו לו".

לקיים את רצון ה' - אלו הם החיים הטובים.

עטרת שלמה

גליון מיוחד מתולדות חיי מרן רבינו הגדול, שר התורה והיראה, ראש רבני תימן בארץ הקודש
ורבה של בני ברק הגאון הגדול רבי שלמה קורח זצוקללה"ה
בעל עריכת שולחן

גם במעלליו יתנכר נער

רבינו זצ"ל נולד ביום י"ז כסליו בשנת תרצ"ו בעיר צנעא בירת תימן, לאביו רבי יחיא זצ"ל, בנו של הגאון רבינו עמרם קורח זצוק"ל רבה האחרון של תימן ובעל סערת תימן, ונכדו של הגאון רבינו יחיא קורח זצוק"ל בעל משכיל דורש ומרפא לשון. על ברכי זקנו הגדול נתחנך וספג תורה ויראה. כאשר חלה בילדותו, והגיע עד שערי מוות, מחמת קשריו של הסב עם בית המלוכה בתימן, עלה בידו להביא רופא מיוחד שיבדוק את מצבו, וכך השתלשל המעשה עד שבסופו של דבר החלים וחזר לאיתנו. אותה עת, כאשר נראה היה בתחילה כי אפסה כל תקווה מרפואתו של הילד והרופאים שטיפלו בו הרימו ידיים מלרפאותו, שימעה זאת זקנתו הצדקנית, אשת מהר"י קורח בעל 'משכיל דורש' זצ"ל, וקראה בקריאה נרגשת: "חס ושלום, הוא עוד יחיה שנים רבות, ועתיד להיות גדול בישראל!".

בשנת תש"י עלה עם אביו וסבו לארץ ישראל, ועמם קבע את מושבו בירושלים עיה"ק. בד בבד, זמן קצר ממש לאחר עלייתו ארצה, נכנס ללמוד בישיבת 'מקור חיים', בראשות הגאון רבי ברוך יצחק לוי זצ"ל (תלמידו של הגאון רבי שמעון שקאפ זצ"ל), ושם שקד על תלמודו בשקידה עצומה ללא הפוגות.

חבריו מאותה תקופה מספרים בערגה, כי מחמת שקידתו העצומה של רבינו לילות כימים, אירע ונפל למשכב, כשראה זאת ראש הישיבה גער בו ואמר לו, "עליך להקדיש זמן גם לצורך מנוחת הגוף, כדי שתוכל ללמוד תורה בהרחבת הדעת". יש לציין, כי מרן החזון איש זצ"ל העניק לראש הישיבה ממון בכדי לרכוש מיטת קומתיים, בעבור הגאון רבינו זצ"ל, ובה ישן גם הגר"ש גריידי שליט"א ראש השוחטים בירושלים.

השקדן הצעיר

לאחר מכן למד בישיבת 'אור ישראל' בפתח תקוה, שם קנה תורה מראש הישיבה הגאון רבי יעקב ניימן זצ"ל ומהגאון רבי יוסף רוזובסקי זצ"ל, והושפע מהם רבות. לאחר מכן עבר ללמוד בישיבת פוניבז' בבני ברק, בה יצק מים אצל הרב מפונבז', מרן הגר"ש כהנמן זצ"ל.

חבריו ובני משפחתו של רבינו סיפרו בהתפעלות רבה, על שקידתו המופלאה בימיו הראשונים בארץ הקודש, הן ביום והן בלילה כפשוטו ממש, כאשר אהבתו ללימוד התורה הקדושה לא ידעה גבולות עד כדי שבא לידי סכנה. וכפי שסיפר אחי רבינו, שיבדל לחיים ארוכים ר' מאיר הי"ו, כיצד היה רבינו עוסק בתורה עד השעה ארבע לפנות בוקר בערך, ואז היה עולה על יצועו לשינה חטופה, ולמחרת שוב משכים קום לעמל התורה, ושוב לא נותן שינה לעיניו עד לפנות בוקר, וחוזר חלילה. וכך היה עמל בתורה ימים רבים, עד שנעשה חולה מאד מחוסר שינה ואכילה וכו', ושכב זמן רב מרותק על מיטת חליו. עקב חולשתו הרבה באותו זמן, הכריחוהו לצאת לנפוש באחד מערי הארץ, ולא הניחו לו ללמוד כמעט קרוב לשלשה חדשים, דבר המורה על עוצם יגיעתו ועיונו בתורה הקדושה. [אכן מחמת מעשה זה, היה מורה רבינו לתלמידיו ושומעי לקחו, להקפיד מאד על שעות שינה נצרכים, ועל סדרי אכילה כדבעי].

בתקופה בה למד רבינו בישיבת אור ישראל, היה ידוע ומפורסם בשקדנותו וחריפותו בקרב בני הישיבה, עד כדי כך שהגאון רבי יוסף רוזובסקי זצ"ל מראשי הישיבה דאז, שהיה נודע בשיעוריו העמוקים והמיוחדים, מינה את רבינו להיות כעין 'חוזר' על שיעוריו, וכתבי הגר"י היו נמצאים ברשות רבינו, כך שכל מי שהיה רוצה לברר פרט מסוים בשיעוריו של

הגר"י, היה בא אליו. וכך מספרים חבריו מאותה תקופה על רבינו בהערצה רבה, להיותו מן המיוחדים שבבני החבורה כבר בצעירותו.

גם כאשר עבר רבינו זצ"ל ללמוד בישיבת פוניבז', סיפר ידידו הגאון השקדן רבי דוד לוי זצוק"ל, שהיה רבינו לומד ללא הפוגות כלל, ושח כי פעם ראה את רבינו יושב ולומד בתנוחה מסוימת בעיון ובשקיעות מיוחדת. לאחר שעות רבות עבר לידו, ושוב ראהו באותה תנוחה, עדיין מעיין ושקוע בספריו. כמו כן שח הגאון רבי יוסף נדב שליט"א, חבר בית הדין הגדול, כי זכור לו שבצעירותו של רבינו בעולם הישיבות, התבטא עליו הרב מפוניבז' זצ"ל, כי הוא רבי חיים עוזר של הדור שלנו... בנו של רבינו זצ"ל, יבלחט"א הגאון רבי עמרם שליט"א סיפר, כי בהזדמנות אחת פגש את הגאון רבי דוב צבי קרלנשטיין זצ"ל, ואמר לו בהתפעלות רבה, "האם אתה הוא בנו של הגאון רבי שלמה קורח מבני ברק"? ומיד הוסיף ואמר, "הלא הוא היה גדול השקדנים בישיבה, הוא היה זה שמרוב עמלו בתורה עד השעות הקטנות של הלילה, כיבה את האור בצאתו מהיכל הישיבה, ואף הדליק את האור בשעות הבוקר המוקדמות".

זקן רבני תימן

הרים עטרת תפארת גולת תימן

בתקופה זו, אשר הייתה תקופה קשה מאד מבחינה רוחנית לעולי תימן לאחר עלייתם ארצה, מסר הגאון זצ"ל את נפשו למען עולי תימן במחנות, ויחד עם ידידיו מאותה תקופה כיתת את רגליו מעיר לעיר ומכפר לכפר, לחלץ נערים רכים מן המפולת הרוחנית ששררה באותו הזמן, ולהביאם לחסות תחת כנפי השכינה. כמו כן, באותם ימים הוקם ארגון בני הישיבות יוצאי תימן, כשהגאון זצ"ל עומד בראשו, כשמטרתו היא לרומם את קרנם של בני הישיבות, ובכך להשפיע רבות על יוצאי תימן, כדי שיכניסו את בניהם לישיבות קדושות.

כחלק מפעילות הארגון היה יוצא לאור מדי תקופה בטאון 'המסילה', אשר בו היה מובאים דברי גדולי ורבני עדת תימן זצוק"ל, לצד אברכים וצורבים צעירים, ושם היה כותב הגאון זצ"ל מאמרי מוסר הגות ומחשבה אשר גרמו לרבים מבני העדה להכניס את בניהם לישיבות הקדושות. רבים רבים מבני התורה מעדת תימן המעטירה חבים לו את חייהם הרוחניים, באשר הוא זה שהחזיר עטרה ליושנה, עטרת תפארת גולת יהדות תימן.

בהספד במסע הלוויית מרן זצוק"ל, סיפר הגאון רבי שלמה צדוק שליט"א, רבה של שיכון ג' בבני ברק: כשהיינו בחורים צעירים היה קשה מאד ללמוד בישיבות קדושות, גם כשהיינו חוזרים הביתה הסביבה לא כיבדה את בני הישיבות ואף היו מזלזלים בהם. לשם כך אצר רבינו זצוק"ל כגבר חלציו, והקים את ארגון בני הישיבות יוצאי תימן ובו היו מכתתים רגליהם מעיר לעיר ומכפר לכפר והיו משכנעים הורים לשלוח את ילדיהם לישיבות קדושות. ובפרט הוציא לאור בטאון הנקרא 'המסילה', אשר בו היה מובא דבר ה' בעוז ובגאון, ושם היה כותב הרב זצ"ל מאמרים מיוחדים, מאמרי מוסר והשקפה חוצבים להבות, שבהם היה מבאר ומרומם בתבונתו הרבה את מעלת בני התורה. בזמנו היו טוענים, למה ללכת לישיבות קדושות, עדיף שילמדו מקצוע מכובד ויקבלו תוארים וכו'. או אז כתב הרב זצוק"ל מאמר מיוחד ביותר, ובו הוא זעק זעקה גדולה ומרה על חובת השעה לשלוח את הבנים לישיבות קדושות ורק כך ימשך שלשלת הדורות, וכי נראה לכם שבנכם ילך ללמוד מקצוע ויצא ממנו משהו. בסופו של דבר תצאו קרחים מכאן ומכאן, לא יצא לא זה ולא זה. דברים אלו אשר יצאו באותה שעה מלב טהור, חלחלו ללבבות רבים מקהל עדתנו, ובזכות זה רבים שלחו את בניהם לישיבות קדושות, וכך נוסד עולם התורה בעדתנו הקדושה.

רבה של בני ברק

לאחר נישואיו לרבנית הצדקנית אסתר לבית משפחת שרעבי ע"ה, למד בכולל פוניבז' כמה שנים בשקידה עצומה ומתוך דחקות נוראה. רבו הגרי"ש כהנמן שראה את מצבו הדחוק, העניק לו תמיכה כלכלית מכובדת, כאשר לאחר מספר שנים החזיר לו רבינו את כל כספו בחזרה. כאשר לאחר נישואיו רצה לקנות דירה, מורו ורבו מרן רבי אהרן קוטלר הגיע לארץ אז, והוא שלח לו סכום גדול מאד כהשתתפות לקניית הדירה, כרבע מסכום הדירה! וכך היה דואג הגרא"ק זצ"ל לכל בחור ובחור, וכפי שכתב רבינו זצ"ל בתשובה (נתפרסמה בקובץ שפתי מלך ד' דף קמ"ה). כמו כן, ישנו מכתב ששלח הגר"א זצ"ל אל הגאון רבי זלמן סורוצקין זצ"ל, שבו בתוך הדברים מייחד הוא אמרים, שיראה הגר"ז לעזור ולתמוך בבחור החשוב (הרב) שלמה קורח...

לאחר תקופה קצרה נתמנה לרבה של הקהילה התימנית בבני ברק, ולימים עלה לשמש כחבר הרבנות בבני ברק, ולאחר מכן כרבה הראשי של העיר. גם לאחר שנתמנה במינוי זה, כל משך ימי חייו, היה רבינו זצ"ל עמל בתורה עד כלות הכוחות ממש, וסיפורים רבים מתהלכים סביב דמותו רבת האנפין, ענוותנותו המיוחדת, חריפותו גאוניתו ושליטתו בכל חלקי התורה, בתורה שבכתב ובתורה שבעל פה, בנגלה ובנסתר. היה נסתר מאד בדרכיו הנעלות, והגם שהיה מפורסם עוד בצעירותו לרבה של בני ברק ומגדולי חשובי רבני תימן, רבים רבים לא הכירוהו במעלותיו הנשגבות והמיוחדות, זאת מאחר שכל ימיו ברח מן הכבוד ומן הפרסום, ומעולם לא סיפר ברבים שבחיו ומעלותיו. הרחיק מאד את החיצוניות ובכל שיעוריו שיחותיו ודרשותיו היה מעורר על כך, שיש על האדם להתמקד בפנימיותו, ולא ברעש או בעקמת שפתים ללא לב.

וכך אמר רבינו זצ"ל לשאלת אחד מתלמידיו: בשעתו, כשנתמנית לרבה של בני ברק, מרן הרב מפוניבז' הוא זה שתמך בי ועודד והמריץ אותי מאד לבחור בתפקיד זה. ואף הוא שלח שיעזרו לי בתפקידי, וחלקם היו לימים מגדולי ראשי הישיבות, כמו הגר"צ קרלינסטיין זצ"ל, הגר"צ דרבקין שליט"א ועוד. אמנם מרן הגראמ"מ שך זצ"ל לא התערב כלל בנושא זה, אולם לאחר כמה שנים אף הוא שלח אלי שליחים ועוד. ואכן, כן כתב הגאון רבי עזריה בסיס שליט"א רבה של ראש העין, במכתב נוחמים שכתב ממיטת חליו: אזכרה ימים מקדם, בזמן שנבחר לכהן פאר בעיה"ק בני ברק ת"ו, שמרן ראש ישיבת פוניבז' הגאון רבי יוסף שלמה כהנמן זצ"ל תמך בו, ואמר שרק הוא יבחר כרב העיר בני ברק. ע"כ.

אף הגאון אשר היה מקנא קנאת ה' בעוז ותעצומות, רבי משה מרדכי שולזינגר זצ"ל, היה בקשרי ידידות גדולים מאד עם רבינו זצ"ל, ובידינו נשתמרו מכתבים רבים ששלח לו ברוב חיבה והערכה. (חלקם נתפרסמו בקובץ שפתי מלך גליון ג' דף קי"ח). פעם אחת שמע כי מאן דהוא העז לדבר סרה ברבינו, ומיד קם ומחה בו קשות.

חיבוריו

חיבורים רבים בכל חלקי התורה חיבר הגאון זצ"ל בימי חייו, כאשר בפרט היה מן הראשונים שעמדו לבאר ולברר את מנהגי תימן בשפה ברורה ובנעימה ולקבצם יחד, וזאת עשה בסדרת ספריו הבהירים עריכת שלחן י"ג חלקים. כן הוציא לאור את החיבורים שפת מלך על הרמב"ם ו' חלקים, שו"ת תשובה כהלכה, זאת אמונתי, חכמה קדומה, יש בורא עולם, סודי רזיאל על רזיאל המלאך, בסוד ישרים, חיי ברכה על ספר תהלים, ועמך כולם צדיקים, ראשית דעת, חכמת הנפש, רוח טהרה על משניות טהרות. יש לציין כי כפי שמסרו בני משפחתו, סדרת ספרים שלימה נמצאת ממש על מכבש הדפוס, זאת מלבד כתבים רבים שהשאיר בכל מקצועות התורה. יתן ה' ונזכה לראותם יוצאים לאור כיאות לכבודה של תורה.

חצי שנה סוגית בישול

שח אברך חשוב אחד שליט"א: פעם צלצלתי אל הרב, ושאלתי אותו על ביאור דבריו בספרו הגדול 'עריכת שלחן', במערכה הגדולה שהעמיד בעניין בישול אחר בישול בדבר לח, בפשט דברי הרשב"א שהובאו שם. השיב רבינו ואמר, יש לראות ולעיין בדברי הרשב"א בפנים הדק היטב, ולא לבוא לשאול שאלות מלמעלה בטלפון, אני ישבתי ועמלתי בסוגיות אלו של בישול למעלה מחצי שנה...

ואכן רבינו זצ"ל היה מרבה ביותר לדקדק מאד אחר נוסחאותיו בספריו הרבים בכל מקצועות התורה, ועל כן פעמים רבות היה חוזר וכותב ושוב חוזר ומגיה, בשביל שלא תיפול הטעות בדבריו המאירים. גם לכמה רבנים ואברכים חשובים שליט"א אשר היו מגיהים את ספריו, לא היה נותן לשלב הערות או הארות בתוך דבריו כלל, זאת משום שחשש מאד כאילו הערות אלו ייראו כחלק מכלל דבריו או שיש בזה הסכמה על הערותיהם. ולכן תמיד העדיף שיעירו את הערותיהם בצידו הטיטות, ואם אכן היו דבריהם נראים לרבינו, היה הוא משנה ומתקן לפי דבריהם בגוף דבריו.

מהיר במלאכתו

עוד סיפר בנו, שליט"א: הואיל והתעסקתי רבות בכתבי אבי מורי, ראיתי בכמה וכמה מסכתות כגיטין וכיוצא בזה, שלאחר שמסרתי אותה לאבי מורי להגהה, תוך שבוע ימים היה כבר מחזיר לי את הספר עם תיקונים הערות ושינויים, אפילו שכתב דברים אלו לפני זמן רב. ואף כל זאת מלבד שאר עיסוקיו וחיבוריו התורניים... באחת ההזדמנויות נשמע מפי רבינו, כמסיח לפי תומו: הנה עתה זכיתי להשלים תוך חודש וחצי חיבור שלם על כל סדר טהרות!

התקופה האחרונה

בחודשים האחרונים חלה הרב ונתייסר ביסורים קשים ומרים, אך קיבל את יסוריו הנוראים באמונה טהורה ללא אומר וללא דברים, עד פטירתו ביום המר והנמהר, יום שני י"ג מרחשון תשע"ט.

רק שלא אסתבך

סיפר בנו הרה"ג שליט"א: בתחילת מחלתו של אבא, כאשר גילו אצלו את דבר מחלתו, ישב אצל הרופא, אני כבר ידעתי מה שהרופא הולך לומר לו, אך אבא פעם ראשונה שמע את זה. וכך הרופא הודיע לו על דבר מחלתו, והוסיף כי לא נותר לו יותר משלשה חודשים ספורים לחיות. אני מהצד רציתי לראות מה תהיה התגובה למשמע בשורה קשה ומרה זו, הסתכלתי בפניו של אבא. ואני רואה שפניו נותרו בדיוק כמו לפני רגע. ורק אמר, אינני מפחד מהמוות, אני רק חושש שלא יעשו לי בעיות, שלא אסתבך שם. אני רק דואג שאחזיר את נשמתו לבוראה כפי שקיבלתי אותה.

מה אהבתי תורתך כל היום שיחתי

בזמן חליו של רבינו זצ"ל, כאשר היה זמן רב שוכב על מיטתו בחוסר אונים, נשאל רבינו במה הוא חושב אז, כאשר אין ספר מונח לפניו, וחליו מכביד עליו מאוד. נענה ואמר, בזמן זה אני חוזר על תלמודי שלמדתי במשך כל השנים...

שח אחד מתלמידיו, בתקופה האחרונה לחייו, קודם שנחלה בחוליו האחרון, היה רבינו עסוק מאד בלימוד משניות על סדר טהרות ובכתיבת חיבורו הגדול 'רוח טהרה' על כל משניות טהרות. וכששאלוהו לפרש הדבר, מדוע לאחרונה כל כך הוא עסוק בלימוד משניות על פני שאר לימודיו הרבים. השיב, כי משניות זה מטהר את הנשמה... ואכן, ימים ספורים לפני פטירתו זכה ויצאו גליונות הספר ממכש הדפוס. הוא טהור, גופו טהור, ויצתה נשמתו בטהרה.

אשכבתיה דרבי

אשכבתיה דרבי, הלווייתו הגדולה, יצאה מבית מדרשו בבני ברק, ובה קוננו בבכי מר גדולי רבני יהדות תימן, על הסתלקותו של הגדול שבחבורה. לאחר מכן יצא מסע הלוויה לירושלים, לבית החיים סנהדריה, ולאחר הספדים נוספים שנאמרו על ידי גדולי ישראל נטמן לצד זקנו הגדול. בפטירתו נגדע שריד לדור דעה, שהנחיל מנוגה אורם של גדולי הדור הקודם לדורנו אנו. ברוך ה' כי לא השבית גואל, והותיר לנו לפליטה את בנו ממשיך דרכו וממלא מקומו, חריף ובקי שקדן גדול ומתמיד עצום, הגאון הגדול רבי עמרם קורח שליט"א, אשר חיבר חיבורים רבים בכל מקצועות התורה, וחיבורים רבים עמו בכתובים. כאשר עתה הוא מכהן פאר כרבה של קהילת תורת חיים ספרדים ביתר עילית.

שביבים והנהגות

(נערך עפ"י רשימות תלמידים)

לולא תורתך שעשועי

סיפר בנו ממשיך דרכו של רבינו זצ"ל, הגאון רבי עמרם קורח שליט"א: מו"ר אבי זצ"ל היה לומד במרץ רב, הזריזות והעמל בתורתנו הקדושה היו אצלו כמו שלוש אנשים. לא היה מבזבז אף רגע לריק, כל רגע, כל דקה, כל שעה אצלו, היו מנוצלים עד תום. פעמים רבות הייתי מתקשר לאבא, ואומר לו, "רוצה אני לבוא לבקר אותך". אך הוא היה משיב לי בטלפון, "אל תבוא, חבל על כל רגע, נסיעה הלוך שעה וחצי וחזור שעה וחצי, ניתן להספיק המון בזמנים אלו". גם בשיחות טלפון היה מקצר מאד ולא מאריך, אין זמן לדבר, אני צריך להספיק ללמוד ולכתוב.

אחד מנכדי רבינו סיפר, כי פעמים שהיה אחי רבינו זצ"ל מתקשר אליי ומעמידו במבחן אם יזהה כי הוא אחי זקנו, או שיחשוד שהוא המתקשר. אך תמיד היה מזהה הנכד על אתר כי אין זה סבא. סבא איננו מאריך בדברים, רק שואל בשלומו וכיצד הולך בשיבה. שהרי צריך להספיק ואי זמן לנהל שיחות טלפון.

מסירות נפש לתורה ושקידתה

כתב בנו הגאון שליט"א בהקדמתו לספר דברי תורה הנדפס בשנת ה'תשע"ו, וז"ל: וזאת למודעי, שאבי מורי (שליט"א) [זצוק"ל] לומד ביום כעשרה דפים, וזה מחייב את כל הצעירים לשנס מותניים וללמוד במרץ רב. עכ"ל. אלא שזאת עלינו להדגיש, כי סדר לימודו בש"ס היה מלבד שאר לימודיו הרבים וכל ספריו העצומים המלאים בחריפות ועיון רב בכל חלקי התורה, כידוע.

יצוין עוד, כי כשנשאל רבינו זצ"ל על ידי אחד מתלמידיו על סדר החזרות, השיב ואמר כי הוא בדרך כלל נוהג לייחד את ימי שישי ושבת לחזרות על הש"ס. וכבדרך אגב סיפר, שההספק שלו הוא כעשרים שלושים דפים.

כן שמענו על רבינו זצ"ל, שבהיותו בישיבה היה נוהג ללמוד לפעמים כשלשה חודשים רצופים בתענית דיבור [זמן קיץ שלם]!

סיפרה הרבנית תליט"א לאחר שרבינו זצ"ל נחלה, לשאלת אחד הנכדים כיצד הצליח רבינו זצ"ל לכתוב ספרים כה רבים ועצומים, וכן ללמוד את הש"ס עשרות פעמים וכו', אז השיבה הרבנית ואמרה, כי רבינו בכל השנים היה עמל בתורה ללא הפוגות כלל, וגם עתה שכבר נחלש עמל הוא בתורה משעות הבוקר המוקדמות [ארבע בבוקר...], ועד שעות הלילה המאוחרות. אלא שבתקופה שהוא אינו חש בטוב, אזי במקום ללמוד בהתמדה בכל שעות היום הוא לומד 'ברוב' שעות היום.

עוד שמענו מנכד רבינו זצ"ל, מה ששמע מבנותיו, אשר שחו בהתפעלות עצומה, כי בצעירותו היו לרבינו כאבי ראש קשים מאד, עד כדי כך שנתקשה ללמוד ולישן כדבעי, אף תרופות לא עזרו לכך, אך שלא ללמוד בהתמדה כדרכו בקודש, לא יכול היה להרשות לעצמו. לפיכך היה לוקח מגבות לחות וקרות מאד, והיה קושרם סביב למצחו ולראשו, וכך היה לומד בהתמדה שעות רבות כאילו אינו חש בכלום...

כמו כן, אחד מתלמידי רבינו זצ"ל שח, שבאחת ההזדמנויות התאונן בפניו רבינו ואמר לו, כי צר לו מאד על כך שלא למד ברצף כפי שאני רגיל, 'הנה אתמול למדתי שמונה תשע שעות ברצף... והיום כל חצי שעה אני נאלץ להפסיק מלימודי'. ע"כ. אלא שיש לציין, שאכן מאותו הזמן שרבינו חלה מחמת לימודו העצום, הורה הוא לכל תלמידיו ובני התורה, להקפיד מאד על סדרי שינה ואכילה כדבעי. (ראה על כך הרחבת דברים בקובץ שפתי מלך שם דף ל"ב ואילך).

חידושי שבת קודש

כה גדול היה עיונו המעמיק של רבינו זצ"ל, עד כדי שבשבתות ובימים טובים שלא היה באפשרותו לכתוב את הערותיו ואת חידושיו הרבים שנתחדשו לו במשך שבת ויום טוב, היו רואים את הספרים שעסק בהם רבינו בשבת, מלאים בסימניות רבות בכל מיני מקומות בספרים. וכך מיד לאחר השבת היה יושב רבינו ומעלה לתוך הכתב את חידושיו הרבים שנבצר ממנו לכתבם באותו הזמן. כן שמענו מפי בנו הרה"ג רבי עמרם שליט"א.

ספר תורה מהלך

יש לציין עוד, כי רבינו זצ"ל הראה לתלמידיו מספר שאלות ותשובות ערוכות ומסודרות בעניינים שונים, והוסיף ואמר שיש לו עוד שאלות ותשובות רבות במגוון נושאים כספר שלם. וכששאלנו היכן כל אותן תשובות. השיב רבינו בענוות חן, הכל אצור במוחי ורעיוני, ואני צריך זמן וריכוז כדי להעלות את הכל על גבי הכתב.

ובהזדמנות אחרת הביא רבינו זצ"ל לאחד מתלמידיו שיערוך לו קונטרס בכתב ידו, המכיל כעשרים עמודים בענייני השקפת עולם, ואמר לו רבינו שיש עמו עוד חומר לספר שלם בעניינים אלו. לשאלת התלמיד היכן כל אותו הספר טמון, השיב רבינו, שהכל רשום אצלו בראש, והוא רק צריך לרכז אצלו את כל החומר ולהעלותו על גבי הכתב...

יש לציין עוד בזה, כי פעמים רבות שהיו דורשים רבנים שונים בנוכחותו של רבינו זצ"ל, היה נראה כאילו רבינו כלל אינו מקשיב לדברים מחמת שמבטו היה מופנה ונעוץ לעבר מקום אחר לחלוטין. אך כשלפתע היה רבינו מתערב ומקשה או מתרץ על הדרשן ואפילו בסוגיות חמורות ביותר, היו רואים כי לא כך הם פני הדברים, ואכן כולו היה מונח בתוך הדברים. אז נוכחו הכל לדעת את כוחו הגדול במלחמתה של תורה. וכל זה מחמת כח הריכוז העצום שהיה לרבינו. ויש להאריך על כך עוד.

עמל התורה

הוה עובדא בבן ישיבה אחד מתלמידי רבינו, שנתאחר הרבה במציאת זיווגו עד גיל מבוגר, וכל אותו הזמן שהיה הוא מעוכב שידוך היה רבינו מזרזו ומאיץ בו למצוא את שידוכו ולא להתעכב על דברים שוליים שאינם עיקריים. אותו תלמיד שאל את רבינו, הרי גם הרב לא נשא אשה עד גיל עשרים ושש, ומדוע מאיץ בי הרב להינשא כל כך מהר. השיב לו רבינו, **אכן כן, אם תלמד כפי שאני למדתי וניצלתי את זמני בקדושה וטהרה עד גיל עשרים ושש, מוטב.** ועוד, שאני מחמת ההכרח לא יכולתי להינשא קודם לכן, שכן היה המנהג בישיבות בימים ההם בהוראת ראשי הישיבה, ואם הייתי יכול הייתי נישא קודם לכן.

ניתוח באיזהו נשך

לאחר הניתוח שעבר בערוב ימיו נשאל רבינו, מה חשב בשעת הניתוח כשהיה מורדם? נענה ואמר, מסרתי שיעור בפרק איזהו נשך בבבא מציעא.

נים ולא נים

עוד סיפרה הרבנית תליט"א, כי שנתו של רבינו זצ"ל בדרך כלל לא היתה שינה עמוקה אלא נים ולא נים, ופעמים רבות היה מתעורר באמצע הלילה לכתוב חידושים ותירוצים שנתחדשו לו תוך כדי שנתו. וכן סיפר בנו שליט"א, והעיד כי כמה וכמה ספרים נתחברו מאותם זמנים... ופעמים אף היה מתעורר באמצע שנתו ואומר לעצמו, לולא תורתך שעשועי אז אבדתי בעניי...

שמחת התורה

הווה עובדא ונשאל רבינו זצ"ל ביום הכיפורים בשנת ה'תשע"ב, כיצד ניתן להגיע לידי השמחה האמיתית במועדים שעליה נצטוונו, ושעליה אמרו שנפרעים ממי שאינו שמח במועדות, ולא שמחה סתמית מחמת שיש לנו סוכה יפה ומלבושים נאים חדשים ומיוחדים. ולכאורה - הוסיף השואל - בחתונת אחי ואחיותי הרגשתי הנאה יותר מאשר בחג.

נזעק רבינו והשיב, לאחר שחשב כמחצית הדקה: "איני מבין מה אתה רוצה, הלא התורה היא הדבר היחיד שמביא לידי שמחה, אין שמחה אחרת בעולם הזה! הנה אני לכשעצמי, כאשר סיימתי את הש"ס פעם ראשונה, קפצתי ורקדתי מרוב אושר ושמחה..."

עולם התורה**בני הישיבות בבת עינינו**

בני הישיבות הקדושות ואברכי הכוללים היו משוש חייו של רבינו, כל ימיו טיפח וגידל את בני התורה בני הישיבות ואברכי הכוללים, בדרשותיו שהיה מוסר בפני שומעי לקחו בכל רחבי הארץ תמיד היה מזכיר את כוחם ועצמתם של בני התורה, אשר רק הם יכולים להיות המשיך שלשלת הזהב, עטרת תפארת יהדות תימן. בדבריו היה מלהיב את לבות בני התורה בדברים חוצבים להבות אש בעמלה של תורה ושקידתה, ובפרט היה מרבה לדבר על חשיבות הזמן ויקרותו, והיה מעודד ומשדל צורבים צעירים להעלות את חידושיהם על גבי הכתב.

ועל כולנה גולת הכותרת, בשיעוריו הקבועים מדי מוצאי שבתות קרוב לעשרים שנה, אשר בהם היו מתאספים עשרות רבות של בני הישיבות מטובי הלמדנים מכלל הישיבות, כאשר בשיעורים אלו היה מחנך ומדריך את בני הישיבות מהי הדרך הנכונה בלימוד הגמרא והפוסקים, וכיצד הגישה הראויה ללימוד הש"ס בד בבד עם דברי הראשונים והאחרונים.

בשבת אחת כאשר התאספו בני ישיבות רבים בביתו בחשמונאים לשמחת עונג שבת, לקראת סיום העונג שבת, לפתע אמר רבינו, כשאני רואה אתכם, אני נזכר בבחורי ישיבות שהיו בזמני, היינו אז מתי מעט. והיום ב"ה רבים מאוד בני הישיבות כ". והוסיף רבינו בהתרגשות: "הם לא הצליחו, ניצחנו אותם..."

ראש ישיבה

היה אומר רבינו, כל אברך שיש לו בנים שהם תלמידי הישיבות הקדושות, הרי הוא בגדר "ראש ישיבה".

בליל שבת אחד, כאשר חזרו עם רבינו זצ"ל מבית הכנסת קבוצה של אברכים ובני ישיבות משומעי לקחו, ראה רבינו שהולכים לצידם בני נוער מהרחוב בצורה בזויה ולא מתאימה. אז התבטא רבינו ואמר, תראו את ההבדל שמים וארץ בין בני התורה לבני הרחוב...

בזמן שזממו מראשי השלטון בארץ ישראל לגזור גזירת גיוס בני הישיבות, אמר רבינו לאחר שיעורו השבועי במוצאי ששבת קודש: "תראו שהאמת היא אתנו, שהרי יכלו בני התורה ללכת לעבוד ולהרוויח כסף, ועם כל זה אינם עושים כן, ואברכים רבים אינם מכסים את הוצאותיהם החדשיות - הכל בכדי להיות בני תורה וללמוד תורה. וזו אמת לאמיתה".

עיון הש"ס

סיפר רבינו על אברך אחד, שהביא לעיונו והסכמתו ספר שהוציא: התבוננתי בספר והנה אני רואה שכל הספר הוא סיכום של דברי האחרונים על הסוגיות. אחד כזה אין לו את החלק שלו בתורה, את ההבנה שלו בתורה, הוא תמיד יודע לדקלם ולחזור על סברות של האחרונים אבל אינו יודע להבין בעצמו וללמוד סוגיות לבד. אלא יש קודם ללמוד בעיון עצמי את דברי הגמרא, ולאחר מכן לעיין היטב בדברי רש"י ותוס' וכו' הדק היטב, ורק לאחר כל זאת אפשר לעיין ולהשוות בדברי האחרונים ולברר ולהבין למה אמרו הם כך ולא אחרת. אבל ראשית כל יש לשבור את הראש לבד.

בהזדמנות אחרת אמר רבינו, "יש לראות רק את הקושיות שבדברי האחרונים, ולנסות לתרץ את קושיותיהם לבד". מדברים אלו ניתן ללמוד על דרכו שלו בעיון הש"ס, ותן לחכם ויחכם עוד...

בשיעורו השבועי במוצאי שבת קודש, הגיעו פעם אחת לסוגיא שאין בה כל כך 'לומדות'. אמר רבינו זצ"ל, "גם סוגיא זו יש ללמוד באותה דרגת אהבת תורה של סוגיות קשות וכבדות, אבל עכשיו אנו מרגישים מהו ההבדל בין הלומד בעיון ללומד בשטחיות. כשאני לומד בעיון - אני אמרתי סברא, אני בתוך הסוגיא, הסוגיא שלי... מרגלא בפומיה דרבינו זצ"ל, אם אתה לומד עם סברא ישרה, ואינך דוחק את עצמך בכח לומר כאילו הבנת אלא אתה לומד בדרך ישרה עם סברא ישרה, הכל נפגשים בסופו של דבר. והיינו, אם הינך לומד ומבין הדברים עד לאשורם, ובעומק הפשט. בסוף תמצא את כל הסברות שאמרת כתובות בחיבורי רבותינו הראשונים והאחרונים זלה"ה.

ניצול הזמן

בהזדמנות דיבר רבינו זצ"ל אודות עניין זה, שהרי בן ישיבה או אברך כולל גם ככה הוא מבילה רוב זמנו בישיבה או כולל, ואינו עובד, ומסתפק במועט האפשרי, ואם כן ראוי ורצוי לנצל מאד את הזמן ולא לבזבזו על הבלים. והעיד רבינו על עצמו כי הוא בישיבה היה לומד בצורה בלתי רגילה עד כלות הכוחות.

בהזדמנות אחרת כשנשאל ע"י בני ישיבה, כיצד אפשר לחוש את מתיקות התורה. נענה ואמר, "טעמו וראו כי טוב ה'", אם לומדים נהנים...

כמו כן כאשר היו באים ומספרים לרבינו אודות בחור שירד מהדרך, היה אומר רבינו, כנראה שהוא לא טעם מעולם מתיקות התורה. אילו היה זוכה לטעום מתיקות התורה ונעימותה, ברי לי שלא היה עוזב לעולם היכלי התורה.

בתקופת הבחירות לרשויות בשנת ה'תשע"ג ניגש למרן זצ"ל בן ישיבה בבקשת ברכה. ענה רבינו ואמר, התמדה והתמדה זה העיקר. ראיתי פעם קבוצה של בחורי ישיבות יושבים ומשוחחים בענייני פוליטיקות ובחירות, ככה אי אפשר לגדול כלל, בן ישיבה לא אמור לעניין אותו השטיות האלו, אלא שראשו יהיה עסוק אך בלימוד התורה הקדושה.

בן ישיבה

נשאל רבינו ע"י אחד מתלמידיו, האם מותר לעשות זימון מפני צורך מסויים קודם לזימון הכללי בישיבה ע"י תנאי וכיו"ב, בשעה שעל ידי כך אלו שאינם משתתפים בשיחת המשגיח הנאמרת בסיום סעודה שלישית, יוכלו לצאת לפני סיום השיחה. והשיב רבינו, יש להיות ממושמעים לכל סדרי הישיבה, אני כשלמדתי בישיבה הייתי עושה כל מה שהורו בישיבה לעשות. "הייתי ממושמע"...

ענוותנותו העצומה

במעמד שנערך בפתיחת בית הוראה באלעד, שהיה בהשתתפות כל גדולי רבני תימן. והנה כאשר נשא דברים רבה של ראש העין הגאון הגדול רבי עזריה בסיס שליט"א בנוכחות כל גדולי רבני העדה שליט"א, הופיע רבינו זצ"ל. מיד כשראהו הגר"ע בסיס - הכריז, "אנו מקדמים בברכה את מורינו ורבינו עטרת ראשינו, הגאון הגדול זקן רבני תימן רבי שלמה עמרם קורח שליט"א וכו'. מיד כששמע זאת רבינו בעמדו בפתח האולם, מיד צעק ואמר להגר"ע שליט"א, "תפסיק, אל תאמר כן, לא נעים לי, אתה עושה לי בושות"...

וכל מי שזכה ליגע בשולי גלימתו של רבינו זצ"ל ידע וראה כיצד התייחס לכל אחד ואחד בענווה גדולה ויתרה, שאינה מצויה כיום כלל. פעמים רבות שהיו מתווכחים עמו על פסקיו השונים בעריכת שלחן ובשאר ספרים, והוא היה מתבטל לשואלים, הגם שהיו צעירי הצאן, ופעמים אף בחורי ישיבות צעירים, והיה שומע טענותיהם בכובד ראש, ומשיב להם כפי דרכם בענווה ובאורך רוח.

כמו כן, פעמים רבות שנתלוו תלמידיו אל רבינו בדרכו, מאחר שכל כך הרבה לבטל עצמו ולא היה מחזיק טובה לעצמו כלל, עד שלעיתים היה ניתן לחשוב כאילו התלמידים חשובים ח"ו יותר מרבינו הגדול.

מגיד שיעור

ניתן היה לעמוד על ענוותנותו הגדולה, גם מהעובדה כי בראשית הקמת השיעורים במוצאי שבתות, היה רבינו מוסר במקומו את השיעורים, אך לאחר מספר שנים ראה רבינו שיהיה תועלת גדולה לרומם את רוחם של בני הישיבות, ועל כן לקח לו למוסר השיעורים אחד מבני החבורה. וכמובן שרבינו הוא היה זה שניווט את סדר ומהלך השיעורים. כך הייתה הנהגתו תמיד לרומם ולגדל את האחר, אף אם בכך כביכול ממעט בכבודו.

וכפי שתיאר זאת אחד מתלמידיו: "הוא היה שומע ומקשיב לכל דברינו, כל אחד ואחד היה מקבל בסבר פנים יפות, ואף משיב לו לכל שאלותיו וספיקותיו על פי סגנונו של השואל. וכך בפקחותו וחריפותו הרבה, היה יודע לנתב לפי כל אחד ואחד את תשובותיו הנפלאות".

הקבלת פני רבו

כך גם באירועי הקבלת פני רבו שהתקיימו בכל שנה ושנה בחול המועד סוכות, היה מכריז רבינו ואומר, שאין זו הקבלת פני רבו, אלא הקבלת פני כל רבותינו היושבים כאן... כמו כן, כאשר היה מכריז המנחה על רבינו והיה מרבה בשבחיו, השתיקו מיד בתוך כדי דבריו, או על ידי שעשה בידו תנועת ביטול, וניתן היה להרגיש איך באמת רבינו היה חש כך ממש, בענוותנותו כי רבה.

בחתונת נכדתו של רבינו בשנת ה'תשע"ג, אשר התקיימה באולמי היכלי מלכות בבני ברק, יצא רבינו מן האולם מיד לאחר ברכת המזון מאחר שהוא לא חש כל כך בטוב. ביציאה מן האולם המתין רבינו לרכב שהיה אמור לקחת אותו לביתו, כאשר מסביבו היו קבוצה ממקורביו ומבני משפחתו, אך משום מה הרכב התעכב. וכך עברו עשר ועשרים דקות, והזמן התארך, ואז הציעו לו כסא לשבת עליו, וזאת מחמת שהיה זה זמן קצר לאחר שנפל ונחבל ברגליו במדרגות אל לשכתו שברבנות בני ברק. אולם, כששמע רבינו הצעה זאת, מיד דחאה על אתר ואמר, "לא, זה יעשה רעש סביבי, יחשבו כאילו איזה אדם גדול יושב כאן". ועל כן נמנע מלשבת. וכך, בעוד שרגליו כואבות ודואבות, עמד על רגליו למעלה ממחצית השעה.

סכנת חידושי הטכנולוגיה¹

להלן דברים שונים שנלקטו מתוך דבריו של רבינו זצ"ל באירועים שונים, אודות פגעי הטכנולוגיה:

צריך לדעת שיש גם כן מפולות רוחניות, ולא רק בבחורים אלא גם אצל אברכים שומעים מפולות, לא יאומן כי יסופר. במשפחות חשובות ונכבדות שומעים שהילדים ירדו מהפסים, והיו צריכים להבריא אותם לחו"ל. תדעו לכם שיש גם חורבן רוחני, שאני מפחד מזה מאד, כי זה מזכיר לי את זמן העליה, כשעלינו לארץ מתימן, וגם אז היתה התבוללות נוראה. והכל בגלל הפסולת שמסתובבת ברחובות, יש כל מיני מכשירים ששם אפשר לראות את כל הזוהמא. והרי על ידי זה עוברים בלאו מפורש ד"ולא תתורו אחרי לבכם ואחרי עיניכם", וזה מוציא את האדם מדעתו. מצינו ברבי יוחנן שהיה משמש ככהן גדול שמונים שנה, ולבסוף נעשה צדוקי. אין ערובה לאף אחד, ואף ביום מותו על האדם לדאוג על טהרת הלב והנפש, וכפי שאמרו רבותינו: "שוב יום אחד לפני מיתתך". רבותי, לזרוק את כל הלכלוך הזה מהבתים שלנו, זה יותר גרוע מטלוויזיה. יותר גרוע מכל דבר אחר.

מפולת גדולה²

היום המפולת היא גדולה, ואני טענתי טענה פשוטה שכולכם תאשרו אותה, פעם היצר הרע היה בעיר, ועד שתמצא אותו היה צריך לעבור הרבה סמטאות ורחובות. אחר כך הוא התקרב לשכונה, אחר כך הוא התקרר לרחוב, ואחר כך הוא התקרר לבית עד שהוא הגיע לכיס, ועכשיו הוא כבר הגיע ליד. אתם מבינים לבד למה אני מתכוין... נהרסות ונחרבות משפחות, נפרדים הורים, מתגלגלים ילדים ונערים החוצה, כי היצר הרע חדר ליד ולכיס. והמצב הוא עגום, עד כדי כך, שהבחורים בפרט, אינם יכולים לעמוד נגד הפיתוי העצום שהיצר הרע מפתה עם המכשירים הנוראים האלה שהורסים את

1 נאמר ער"ה תשע"ג מוצ"ש פר' נצבים - אולמי ארמונות חן.

2 מתוך דברים שנאמרו בכנס סליחות באולמי ארמונות חן, ערב ימי הדין ה'תשע"ו.

החיים ממש. אני מכיר מקרוב לצערי אנשים שמיד לקחו את הילדים לספר והורידו להם את הפאות, ולבשו בגדי פריצות והתדרדרו לתהום, וזה לא אחד ולא שנים, אלא עשרות עשרות משפחות כאלו... ולכן עלינו לדעת, שמי שרוצה לשמור על עצמו ועל משפחתו, הוא צריך להרחיק מעליו כל הדברים הללו. ומי יודע לאיפה נגיע, אם לא נעצור כאן עכשיו...

האיסור שבאינטרנט³

אני רואה אנשים שיש להם חזות של תורה ממש, שהם נכשלים בזה כל הזמן. יש בזה איסור דאורייתא ממש. אילו היה לי כח הייתי מכריז בכל מקום. יש איסור דאורייתא של "ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם אשר אתם זונים אחריהם". איסור זה נאמר לגבי זנות בצורה מפורשת, "אשר אתם זונים אחריהם", ואילו עבודה זרה לא מפורש כלל. אלא שכתוב "ולא תתורו אחרי לבבכם", והגמרא צריכה לגלות לנו שהכוונה היא לעבודה זרה, ולאחר מכן כתוב במפורש "אשר אתם זונים אחריהם", וזה נקרא זנות. מה זה זנות, הנאה, מלשון מזון, "אתם זונים". יש גם ליצר הרע מזון, יש לו מזון מיוחד שהוא מאכיל אותנו.

אודות ההתמכרות לסלולאר

אנשים הולכים עם פאות, זקן ומעיל ארוך, ומדברים, מדברים, ולא גומרים. כל רגע זה ביד. מתחילה כשהוציאו את הדברים האלו חשבתי שאולי אנשים ברחו מבתי חולים לחולי נפש, עד שתפסתי שהמכשיר הוא שעושה את זה. לכל הפחות אנו בני התורה צריכים להתרחק מזה, ורק מי שמוכרח מאד, אבל לא יקח הלכלוך הזה, יש עוד משהו שיש לו קצת תיקון, שאותו יקח.

ואכן בערוב ימיו לאחר שנחלה רבינו זצ"ל, בערב ימי הדין, כתב רבינו מכתב מיוחד לכלל הציבור בארץ ובעולם, ובכלל דבריו שם כתב בהאי לישנא: "הנני פונה אליכם להרבות בזכויות למעני ולמען הכלל, להתנזר מכל הדברים המרחיקים תורה ויראת ה', ובכללם כל מיני טכנולוגיות שונים, אשר ההשתמשות בהם פעמים רבות גובלת באיסורי תורה חמורים ממש, ודברים אלו היו סיבת החורבן בבואנו לארץ", ע"כ.

ניתן להאזין עוד לדברי רבינו זצ"ל בעניינים אלו, בקו עורי תימן לייסוד עולם התורה בעידן הטכנולוגי, בטלפון: 03-30-77-858 שלוחה 1.

3 נאמר באירוסין לנכד מרן שליט"א בשנת ה'תשע"ח.

הודעה חשובה

אנו מבקשים בכל לשון של בקשה, כל מי שיש בידו חומרים אודות תולדות חייו ופעליו של מרן רבינו זצוק"ל, כתבים / תשובות בהלכה בע"פ ובכת"י / אמרות שביבים והנהגות וכדומה / תמונות מחייו ועוד.

מתבקש לפנות בהקדם למערכת מכון שפתי מלך

בטל: 03-30-8888-5. או בדוא"ל: sm08830222@gmail.com

ניתן להשאיר שביבים והנהגות מוקלטות בטלפון 03-308885, שלוחה 10.

- ניתן להאזין לשיעורי רבינו זצ"ל בטלפון הנ"ל, שלוחה 5 -

מסביב לשולחן

המקור בפרשה: ותגנוב רחל את התרפים (לא יט), להפריש אביה מע"ז (רש"י)

עורך – הרב שלמה רוזנשטיין

עלון שבועי לבני הישיבות סביב נושא מהפרשה בעיון בהלכה באגדה ובמוסר

מנהגים

הרה"ג אליקים דבורקם

**הגאון הגדול רבי ברוך
דב פוברסקי שליט"א
ראש ישיבת פוניבז'**

בגדר ההכאה באפרושי מאיסורא

בכתובות (לב ע"א) איתא בגמ' דחבלה הותרה מכללה בבי"ד, ומבואר שדיני הכאה וחבלה לא נמסר אלא לבי"ד, וצ"ע שהרי כ"א יכול להכותו לאפרושי מאיסורא, וכמו שהוכיח בנתה"מ סי' ג סק"א.

והנראה בזה דענין הכאה לאפרושי מאיסורא לא חשיב היתר על חבלה, וכמו שלא נאמר דחבלה הותרה לאב המכה את בנו והרב את תלמידו שהוא ענין מצוה. וביאור הדבר הוא, דענין הכאה לאפרושי מאיסורא אינו ענין של חבלה אלא הצלה היא, וכמו שהרופא חובל ומקזז דם לרפואה, שאי"צ לזה היתר על איסור חבלה, דלא חשיבא חבלה אלא הצלה ואף כריתת איברים נעשית להצלת חיים, וכך היא גם הכאת האב את בנו והרב את תלמידו, וכן הכאת כל אחד את חברו למנוע מעבירה והוא מעשה הצלה.

אמנם דין מכין אותו עד שתצא נפשו הוא כבר מדיני עונשין, וכן עונש מלקות שהוא בעצם החפצא דין עונש של יסורים והכאה, וד"ז נמסר לבי"ד בלבד וענינו הוא כבר היתר על חבלה, ודו"ק.

להגר"ח זוננפלד זצ"ל סימן תשע"ו שנשאל על עיתונים שיש בהם כפירה ויש קנאים שרוצים לשרפם האם חייבים לשלם? וכתב שמותר להם ולא חייבים לשלם, ומציין שכך משמע מדברי הגר"ש קלוגר זצ"ל בשו"ת האלף לך שלמה סימן ש"ז. והאריך בזה בשו"ת אבני נזר יור"ד סימן תקכ"א.

מדברי הגמ' ב"ק כ"ח ע"א מבואר ברש"י דמותר להכות חברו כדי להפריש את חברו מאיסור, וכ"כ הרא"ש בתשובה סימן י"ג ובשו"ע סימן תכ"א סי"ג הביא זאת להלכה. לאור זאת כתב בס' פתחי חשן דיני נזיקין פ"א להוכיח דמותר להזיק ממון חברו דהלא אם רואה חברו שעובר עבירה מותר להכותו וליסרו כדי להפרישו מאיסור על אחת כמה וכמה שמותר להזיק ממנו שהרי אין ממנו חמור מגופו. וציין שכן כתב בשו"ת שואל ומשיב (מהדורא רביעאה ח"ד סימן קמ"ז) וכן כתב מרן החזו"א כלאים סימן א' ס"ק ט"ז ובסימן ב' ס"ק א', ויש להביא רא"י חמש"כ במסכת שביעית פ"ה מ"ו שאסור לחזק ידי החשוד שעובר על מצות שביעית ולמכור לו כלי עבודה שמשתמשים בהם לעבודת קרקע האסורות, וכדברי פירוש המשניות (שם) "אמר הכתוב 'ולפני עור לא תתן מכשול' (ויקרא י"ט) רצה לומר מי שסגרה עיניו התאוה ויצר הרע, אל תעזור אותו להוסיף בעוורונו ותוסיף להרחיקו מן היושר, ומפני זה אסור לעזור לעוברי עבירה ולא יתקנו להם כלים אבל ראוי לקלקל להם", זאת אומרת שאם אדם חורש בכלים בשביעית מותר לקלקל את הכלים היות ועי"כ מונעים אותו מן האיסור, (עי' שו"ת תשובות והנהגות ח"א סימן שס"ח).

נאמר "ותגנוב רחל את התרפים אשר לאביה" (בראשית ל"א י"ט) ולכאורה הרי איסור גניבה היא אחת משבע מצוות ב"נ שחייב מיתה עליהם וא"כ איך גנבה רחל את התרפים? רש"י שם ל"א י"ט כותב שגנבה להפריש את אביה מע"ז, וא"כ יוצא שרחל עשתה פעולת היתר כדי להפרישו מאיסור, ויעויין בזה"ק סוף פרשת ויצא וז"ל "ואע"ג דרחל איהי עבדת לעקרא ליה לאבוה מבתר ע"ז, אתענשת דלא רביאת ליה לבנימין ולא קיימי בהדיה שעתא חדא בגין צערא דאבוה אע"ג דאיתכוונת לטב", ומשמע שנענשה

האם מותר להזיק לחבירו חפ"ן של איסור?

מובא בגמ' ברכות כ' ע"א דברי אביי שאומר שלדורות הראשונים היו נעשים ניסים כיון שהיו מוסרים את נפשם על קדושת השם, דוגמא לזה מרב אדא בר אבהו שראה אשה הלבושה בגד עליון דרך פריצות, חשב שבת ישראל היא וקרע הבגד מעליה, אח"כ התברר שהיתה כותית ונתבע לשלם את שווי הבגד שהוערך בארבע מאות זוז, ומשמע מדברי הגמ' שחייב התשלומין נבע משום שהיתה כותית אבל במקרה שהיתה אותה אשה יהודית היה פטור מלשלם.

בס' היוחסין ערך רב אדא מביא בשם רב צמח, וכן מובא בס' אוצר הגאונים יור"ד סימן קט"ו ובתרומת הדשן סימן רע"ז כתבו שהמעשה בגמ' ברכות הנ"ל מדובר שראה בבגד שהיה בו כלאים. וכן מבואר בבי"י יור"ד סימן ש"ג שכך פירש הרמב"ם המעשה בגמ' ברכות שרב אדא קרע הבגד משום שבבגד זה היה כלאים, ומדברי הסוגיא הוא המקור לשיטת הרמב"ם בפ"י מהלכות כלאים הכ"ט שאפילו בבגד חברו חייבים לקרוע בגד כלאים אפילו בשוק (עי' דרישה שם) וכ"כ הרדב"ז על הרמב"ם (שם). בס' מעשה רוקח על הרמב"ם פ"י מהלכות כלאים כתב שלדעת הרא"ש הלכות כלאי בגדים (שבסוף מסכת נדה) הסובר שהרואה את חברו שהוא לבוש בגד כלאים בשוגג אינו מחויב לומר לו כדי להפרישו מאיסור (ודלא כהרמב"ם) צריך לומר שהיה ידוע על אותו בגד שיש בו כלאים וכיון שסבור שהיא ישראלית א"כ היתה מזידה ולכן קרע את בגדה. (עי' שו"ת לב אברהם סימן ע"ה). עכ"פ יוצא מדברי הגמ' שמותר להפסיד ממנו של חברו כדי להצילו מן העבירה וגם פטור מלשלם לו, ורק משום שהיתה כותית ולכן פטור מלשלם (עי' שו"ת שרגא המאיר ח"ג סימן ג'). וכן כתב בשו"ת שלמת חיים

'אפרושי מאיסורא'

יעקב, רחל ולאחיה מחליטים לעזוב את בית לבן ולבוא אל יצחק אביו ארצה כנען. יעקב מעלה את בניו ואת נשיו על הגמלים 'וינהג את כל מקנהו ואת כל רכושו' יעקב מנצל את הליכת לבן למקום המרוחק 'דרך שלשת ימים' מביתו כדי 'לגזוז את צאנו'. אירוע אליו יצאו כל אנשי בית לבן כדי לצאת לדרך 'ויברח הוא וכל אשר לו'.

רחל מנצלת את שעת הכושר 'ותגנוב רחל את התרפים אשר לאביה'. מביא המדרש רבה 'והיא לא נתכוונה אלא לשם שמים'. אמרה מה אנא מיזל לי אני אלך לדרכי 'ונשבוך הדין סבא בקלקוליה'. ומביא רש"י 'להפריש אביה מעבודת אלילים נתכוונה'.

רבינו אליהו מזרחי מביא: 'שעל כן נאמר: ותגנוב רחל את התרפים אשר לאביה והיינו שלא רצתה שיהיו לאביה ויכשילוהו בעבודה זרה'. רבנו בחיי מביא סיבות נוספות לגניבת התרפים. מהמדרש: 'למה גנבה אותם, כדי שלא יהיו מגידים שיעקב בורח'. כוונתה של רחל, לטובה הייתה, לאפשר להם לברוח בבטחה.

עוד כוונה לטובה של רחל מביא מרבנו חננאל: 'כדי שיחזור בו ושיאמר אלוה הגנוב אין בו ממש כדבר יואש: 'אם אלוהים הוא ירב לו כי נתן את מזבחיו'. שיפקחו עיניו ויבין כי אלוה ש אפשר לגנוב אותו אין בו ממש'.

איך אפשר להאמין בתרפים שאינם יכולים אפילו לשמור על עצמם. את היחס של לבן אל התרפים למדנו כבר במפגש הראשון שלו עם אליעזר עבד אברהם כשבא לחפש אישה ליצחק. הוא שומע את מה שרבה מספרת על האורח שהגיע הוא מזהה הזדמנות ומיד 'וירץ לבן אל האיש החוצה אל העין'.

הוא רואה 'את הנזם ואת הצמידים על ידי אחותו' ושומע ממנה מה דיבר אליה אליעזר הוא ממחר להזמין ואומר: 'ואנכי פניתי מבית' מביא רש"י דברי המדרש: 'מעבודת אלילים'. עוד לפני שיצא מביתו אל העין, עוד לפני שראה את 'הנזם ואת הצמידים'. על הספק שמדובר באורח עשיר הוא כבר מוציא מביתו את התרפים.

כאשר לבן שומע 'כי ברח יעקב' הוא לוקח את קרוביו, רודף אחרי יעקב ומשיג אותו 'בהר הגלעד'. עוד לפני שהוא מדבר עם יעקב נגלה אליו הקב"ה 'בחלום הלילה' ומזהיר אותו 'השמר לך פן תדבר עם יעקב מטוב עד רע'.

כשהם נפגשים מתלונן לבן 'מה עשית ותגנוב את לבבי ותנהג את בנותי כשבויות חרב'. 'ועתה הלוך הלכת כי נכסוף נכספת לבית אביך' אני מבין את סיבת הבריחה שלך. אבל למה גנבת את אלוהי אני יודע מה אתה חושב על התרפים. אבל אתה

יודע שבשבילי הם 'אלוהי' ועשית זאת רק כדי לצער ולהכעיס אותי.

על אף שכוונתה של רחל טובה הייתה, מביאים את דברי הזוהר הקד' שכותב שרחל נענשה על גניבת התרפים 'שכיוון שציערה את אביה בגניבה הצטערה במידה כנגד מידה בלדת בנימין בנה עד שמתה בלדתה'.

גם אם היו לרחל כוונות טובות שיצדיקו את גניבת התרפים היא נענשה על גנבה זו, ללמדנו כי אין המטרה מקדשת את האמצעים. לא כל דבר שנראה לנו כאמצעי ראוי והגון להשגת מטרה נעלה, מותר לנו לעשותו. אם הדבר אינו כדן אסור לעשותו.

מרח הגרי"ז הלוי מבריסק היה רגיל לומר כאשר נשאל על כעין זה כי 'עם הרס הדת לא בונים את הדת'. אי אפשר ואסור לעשות ידישקייט על ידי מעשים אסורים.

הגאון רבי יעקב אידלשטיין שליט"א סיפר על פסק של רבנו החזו"א בשאלה כזו שנשאלה על ידי בני הישיבה שפעלו במחנות העולים בימי ראשית המדינה. 'היה אז חורף קשה מאד ומנהלי מחנות העולים ניצלו זאת למסע ההעברה על הדת שניהלו. כשחילקו בגדי חורף לעולים חילקו בגדים רק לאלו שרשמו את הילדים בבתי הספר שלהם והענישו את מי שרשם לבתי ספר דתיים ולא נתנו לו בגדי חורף'.

'החוק היה אז שרק במשך שבועיים אפשר לרשום ילדים לבתי ספר ואם אחרו הפסידו את כל השנה. חלוקת הבגדים הייתה באותם שבועיים. החלטנו שהבחורים עצמם יצאו בלילה מבית לבית ויבקשו בגדים בתרומה לעולים החדשים. 'הימגבית' הצליחה והביאו שקים שלמים עם בגדים. ואז התעוררה השאלה: יש מהבגדים שיש עליהם חשש של שעטנז. האם לחלק את הבגדים כמו שהם ולהודיע להורים שצריך לבדוק את הבגדים משעטנז או לבדוק קודם.

הבעיה הייתה שהבדיקה תיקח זמן ועד שיבדקו את הבגדים יסתיימו השבועיים של הרישום. ושאלו את החזו"א ואמר שקודם יבדקו את הבגדים ורק אחר כך יחלקו ואף על פי שיעבור זמן הרישום. מפני שלא יתכן שבגלל שמדקקים במצוות ועושים על פי ההלכה יגרם נזק לחינוך של כלל ישראל, ובירך שלא יהיה נזק'.

עובדות רבות לימדנו גדולי ישראל על הזהירות הנדרשת בעשיית מצווה 'הבאה בעבירה'. גם כשהדבר נוגע ליבין אדם לחברו ידועים דברי רבנו רבי ישראל מסלנט על המשכימים לסליחות ומעירים את עוזרת הבית להכין להם כוס תה חם. ידועה הנהגתו של מרח החפץ חיים שלא לומר בליל ש"ק בבואו עם אורח מבית הכנסת 'שלוש עליכם' אלא לקדש מיד שהרי האורח וודאי רעב.

נלמד מפרשה זו ונתן אל לבנו למדנו לשקול היטב כל פעולה שאנו עושים למען מטרה נעלה ככל שתהיה האם היא מותרת. כי ההתלהבות ורגש הקדושה שיש לנו בעשיית מצווה ובעשיית חסד עלולים לסחוף אותנו לשיקול דעת מוטעה.

אפרושי מאיסורא

בדבר שנוגע למפריש

בגמ' בב"ק כ"ז ע"ב, נחלקו אמוראים אם עבד אינש דינא לנפשיה או לא, לדעת ר"נ עבד אינש דינא לנפשיה, ולדעת רב יהודה לא עבד. ולכא' בעיקר נידון הגמ' יש להקשות היאך ס"ל לרב יהודה דלא עבד אינש דל"נ, והא לכה"פ יהיה שרי לו מדין לאפרושי מאיסורא, שהרי עובר חבירו בלא תגזול, [ובגמ' שם כ"ח ע"א מבואר דאף למ"ד לא עבד אינש דל"נ מ"מ לאפרושי מאיסורא יכול גם להכותו, ומה"ט בנרצע שמסר לו רבו שפחה כנענית וכלו לו ימיו, יכול רבו לחבול בו, וא"כ איך יתכן דלא עבד אינש דל"נ].

ונראה בזה, דלעולם אין לבע"ד כח ב"יד לדון בדין שלו, ואף למ"ד עבד אינש דל"נ, אין הגדר שעושה דין לעצמו, אלא יסוד ביאור פלוגתת ר"י ור"נ אי עבד אינש דל"נ או לא, הוא אם יש לבע"ד כח לאפרושי מאיסורא, דלעולם אף בנידון מצר דיני הממונות שייך דין לאפרושי מאיסורא, אלא דס"ל לר"י דהבע"ד גרע בזה, דכיון דהוא בע"ד בנידון זה ממילא כל כפיה שיעשה יהיה לזה שם דין, וזה לכו"ע אין בכח הבע"ד לעשות דין, אלא דר"נ ס"ל דאף דהוא בע"ד יכול לכופו לאפרושי מאיסורא, ור"י ס"ל דכיון דהוי זה לנפשיה אינו יכול לאפרושי מאיסורא דיש לזה שם דין, ולכו"ע אין בכחו לעשות דין, ולפי"ז מי שאינו בע"ד לכו"ע יכול לכופו לאפרושי מאיסורא.

ונראה להביא יסוד לזה מדברי רש"י בב"ק שם, שכתב לבאר הטעם שנרצע שכלו לו ימיו, יכול רבו לחבול בו כשמסר לו שפחה כנענית, ואינו רוצה לפרוש ממנה, דהרי בא להפרישו מאיסור שפחה, ופירש"י שם וז"ל, ורשאי להלקותו ולהפרישו דהאי דינא לאו לנפשיה הוא, עכ"ל. והנה אם דין עבד אינש דל"נ הוא שיש ביד הבע"ד כח ב"יד לנפשיה, א"כ היה לו לרש"י לפרש דהכא שאני דאין זה דינא אלא יכול לכופו לאפרושי מאיסורא, וברש"י משמע דאכתי הוי דינא, אלא דאין זה לנפשיה.

ולחמבואר א"ש מאד, דהרי כל דין עבד אינש דל"נ הוא שיכול לכופו לאפרושי מאיסורא, ומ"ד לא עבד אינש דל"נ ס"ל דלנפשיה אינו יכול לכופו אפי' לאפרושי מאיסורא כיון דשם דין ע"ז, ואין בכחו לעשות דין, וממילא באופן שמסר לו שפחה כנענית יכול לכופו לאפרושי מאיסורא, ע"כ דכוונת הגמ' דהאי דינא לאו לנפשיה הוא, ומה"ט יכול לכופו לאפרושי מאיסורא, ככל אדם מעלמא שיכול לכופו לזה.

(שיעורי הגר"ד סנהדרין - ב"ק)

הוראת מו"ר הגר"ח"פ שיינברג

מעשה באדם שנתפס למחשה ולמגרעותיו, וחשבה אשתו עצה שילכו מהבית ואנשי מעשה יגנו את המחשה, גניבה מבוימת, ולדעתה יועיל הדבר, והורה הרב זצ"ל שמותר לעשות כן, ומכרוהו לגוי ואת הדמים יחזירו לבעלים.

שם הפעולה

ונראה לבאר דבריו, ידוע האיסור להזיק, ברם, נראה להוכיח כי האיסורים אלו צריך ששם הפעולה יקרא נזק או גזל, ואם שם הפעולה תיקון לא אסורה, הגע עצמך, אדם ששומר קיר לצורך תיקון אף כי הקיר נהרס ויקבל שכר משום שפועל התיקון ולא בקלקול, אף באפרושי מאיסורא בחפצים רעים שם הפעולה סילוק חיה רעה מארצו, וסימן לדבר מש"כ הרמב"ם בפיהמ"ש שביעית וז"ל: "ראוי לקלקל להם", אשר נראה שמותר לקלקל מכשירים של עובדי עבירה.

רבים

והנה כל זה הנזק פרטי ואיש, אבל מודעות ציבוריות המזיקות את הרבים יש לדון בזה, א. שמא הם הפקר אחר שהודבקו. ב. ע"פ המבואר בס"י שפ"ח סעי' י"ב "כי המוצר לרבים ומצער מותר למוסרו" אף מודעות אלו מצרות לרבים, כמוהו ככל הנ"ל חובה לשאול חכם, וראה דין חתול רע בחו"מ סי' רס"ד.

לא שוה

עוד בזה, אם מדובר בדבר שחובה להשמדו, שמא אין לו דין ממון כלל וממילא לא שייך בזה גזל וכדין כרבולת המוזכר בגמ' בהרכות דף כ' וכדין חמץ שהכל מצווין עליו להערו.

שלא זכתה לגדל את בנימין ולא להיות עמו שעה אחת משום שהיא ציערה את אביה וכבר כתבו הט"ז והש"ך בסימן ר"מ ס"ק י"ז דאפילו לשיטת הטור דאין צריך לכבד אב רשע כו"ע מודים שאסור לצער אבא רשע כמו שאסור לקללו ולהכותו (עי' בהגהות שו"ר ברכה מהחיד"א יור"ד סימן רמ"א ס"ד). וכבר מובא בס' חסידים סימן תתקכ"ד וז"ל "ולכן מתה רחל בדרך והלא כוונתה להוציא עבודה זרה מבית לבן? אלא כיון שהיה יעקב שם והיה לה לשאול מיעקב אם יש לקחת, הרי כשיש חכם וחסיד לשאול ממנו אין לעשות דבר בלא עצתו". (עי' פרדס יוסף פרשת ויצא פרק ל"א פסוק ל"ב עה"פ "עם אשר תמצא את אלהיך לא יחיה" ובפרשת וישלח ל"ה פסוק ד' משכב"ז).

מסופר על האדמו"ר רבי זושא מאניפולי זצוק"ל שפעם אחת כשהלך רבי זושא לקבץ כסף מעשירים עבור מצות פדיון שבויים הגיע לבית מלון ורצה לשוחח עם בעל הבית לבקש ממנו תרומה, בעה"כ לא היה בביתו, וביתנים הביט רבי זושא סביבו והנה ראה בחדר כלוב ציפורים משתלשל מן התקרה והציפורים מוציאות בכל רגע את ראשיהן מבין הסורגים, ומשהן ראות שלא עלה בידן לצאת הן מנסות שוב במקום אחר אולי תוכלנה להתעופף מן הכלוב, חמל רבי זושא על הצפורים הכלואות ואמר אל לבו, הנה אני מכתת רגלי במקום למקום וטורח בקיבוץ מעות עבור פדיון שבויים אבל גם אם אשחרר את הצפורים תהיה זו מעין מצוה של פדיון שבויים, מיד פתח רבי זושא את דלת הכלוב והצפורים התעופפו מיד החוצה והתרחקו מן הבית, והסביר זאת רבי זושא הרי אמר הכתוב "ורחמיו על כל מעשיו" (תהילים קמ"ח) איך יכולתי לכבוש את רחמי אשר התעוררו בקרבי למראה הצפורים המסכנות הללו, כשהן כלואות בתוך הכלוב, הרי הציפורים נבראו עם כנפים כדי להתעופף בחלל האויר ומקומן אינו בכלוב סגור כי אם על פני רקיע השמים. מקור לסיפור זה מובא בס' בוצינא קדישא מהגאון רבי נתן קאליבעל זצ"ל (י"ל בשנת תרס"ד).

והיוצא מזה שגדר של פדיון שבויים אין זה רק כשבו אצל גויים, אלא גם מי שנמצא בבית סוהר של יהודים ונאסר מסיבות של ענינים רוחניים וכדומה יש מצוה לפדות אותו, שהרי עצם הדבר שאין לאדם חופש פעולה וסגור במסגר אין לך שביה גדולה מזה, ומצות פדיון שבויים מצוה רבה היא, ומותר למכור אף ספר תורה לצורך זה (עי' ב"ב ח' ע"ב, ובתוס' שם ד"ה פדיון שבויים). ומצאתי סמך לזה ממש"כ בפסיקתא דרב כהנא (באבאר, פסקה כ"ה עמוד קפ"ד ע"א) וז"ל "אמר רבי לוי משל לעוף שהוא נתון בכלוב, ובא עוף אחר ועמד על גביו ואמר לו אשריך שמוזנותיך מצויים אצלך, אמר לו במזונות אתה מסתכל ובמצודות (בכלוב) אין אתה מסתכל, ומשמע מזה שעדיף לעופות לעוף דרך חירות ודרור על פני מה שכולאים אותם בכלוב ונותנים להם מאכלם.

אולם הרבה ראו כן תמיה על סיפור זה איך הותר לרבי זושא להזיק את ממנו של השני ומה עם איסור גזל, ויש לומר דהנה הבאנו לעיל כמה ראיות לכך שמותר להזיק ממון חבירו כדי למנוע מעבירה על איסור, והיות וכנראה לפי דעת רבי זושא זצוק"ל החזקת ציפורי נוי בכלוב יש בה משום איסור צעב"ח היות ואין אפשרות לעופות לעוף על פני הארץ זה גורם להם צער, א"כ כששיחרר את הציפורים מנע מחבירו עבירה על איסור צעב"ח, שכן אדם הרואה בע"ח מתייסר עליו לחלץ אותו מצרתו, וכך שנינו במס' שבת (קכ"ה ע"ב) ובשו"ע (או"ח ש"ח סי"ט) שבהמה שנפלה לאמת המים אם המים עמוקים ומפני כך אינו יכול לפרנסה במקומה מביא כרים וכסתות ונותן תחתיה בשבת משום צעב"ח אעפ"י שמבטל כלי מהיכנו, ולפי"ז י"ל כיון שבעל הבית עבר על איסור צעב"ח היה מותר לו לשחרר את התוכי.

תולדות - מעשר שני, וימצא בשנה ההיא
בנושאים רבים
מאת הרב אלחנן פריץ (תנחומא ראה).

ויצא - אפרושי מאיסורא, ותגנוב רחל
את התרפים (לא יט), להפריש אביה מע"ז
(רש"י).

וישלח - מחילת עוונות לחתן, ואת
בשמת (לה ג. וברש"י).

מכון ירושלים

אוצר מפרשי התורה

אוצר כל הפירושים והביאורים על התורה
בעריכה תמציתית וייחודית
להשיג בחנויות הספרים

אשת חיל

מדרשים, נסתר,
ראשונים, אחרונים, חסידות

ניתן להשיג את הקובץ מודפס בערים הבאות:

אופקים

052-7635246 (סמיד)

בבתי הכנסת:

קיווי

שיויתי

נחלת שמשון

אצל הבחור חיים טיטלבוים

אלעד

אצל הנציגים בישיבות:

בני ראובן

כנסת יחזקאל

תורה בתפארתה

תורת חסד

בבתי הכנסת:

דרך החיים

זכור לאברהם (הר"ן)

מאור שרגא

אחיעזר

דגל התורה

אשדוד

רובע ג' - קרית חרדים

054-8454846 (וינגרטן)

רובע ד'

052-7668323 (מונק)

רובע ט'

077-7656779 (בלומנטל)

אשקלון

050-4181543 (לוי)

באר יעקב

בישיבות

באר יעקב

גרודנא (ב"ר)

שארית יוסף

ובכולל ריח השדה

באר שבע

052-7628911 (היקלי)

בית שמש

קריה

02-9910398 (פינקלשטיין)

בניהכנ"ס

שערי תורה

ישיבת אור לישרים

רמה ג'

בניהכנ"ס אהבת תורה

02-9920797

יפה נוף

054-8488951 (וקסלר)

רמה א'

בבתי הכנסת:

כולל עטרת שלמה

בניהכנ"ס לב אליהו

ביתר

גבעה א

באר אברהם רח' נדבורנא

הר"ן רח' זוהילה

גבעה B

בבתי הכנסת:

דרכי תורה רח' דרכי איש

טוב דעת רח' פנים מאירים

בית דגן

אצל ידידינו ר' יוסף מוצרי

ה"ר

בית חלקיה

050-4156578 (מן)

ישיבת שערי שמועות

בני ברק

שכון ג'/יהודה הנשיא

053-3145900 (גולדשטוף)

בבתי הכנסת:

אוהל תמר

אשכנז רח' יעל

בית אריה רח' גרוסברד

פינת בעל התניא

בית הכנסת הגדול

דברי שיר

הליגמן

המרכז - רמת אלחנן

חניכי הישיבות רח' רמב"ם

יד אהרון

לדרמן

משכנות יעקב

נאות יוסף

שבת אחים

שיח תפילה רח' קה"י

שם אבותי

תפארת נחמן

בכוללים:

בית הלל

ברסלב

חזון איש

ישכר באוהליך רח' סורוצקין

נחלת משה

עטרת שלמה (צעירים)

פוניבז' (אוהל קדושים)

רשב"י

אצל הנציגים בישיבות:

אורחות תורה

אהבת אהרון

בית מדרש עליון

גאון יעקב

קרלין

תפארת ציון

מרכז

חנות גל פז-ר"ע 88

חנות שאבעס חזו"א 49

פרדס כץ

052-7168580 (אבוחצירא 30)

במקוה

בבתי הכנסת:

מנין אברכים

קרית הריצוג

בניהכנ"ס זיו יהודה

כרם כפן ישראל

מנין אברכים

בית שאן

054-8443873

בית ים

052-7119064

כולל בית יעקב

כולל היכל התורה

בניהכנ"ס היכל הקודש

הרצליה

שכונת נווה עמל

בבית הכנסת חפץ חיים רח'

כצנלסון

זכרון יעקב

בבתי הכנסת:

חזון איש

מסילת ישרים

חיפה

נווה שאנן

ישיבת נחלת הלויים

בניהכנ"ס מקלט רח' פרל

פינת מנדלה

הדר

ישיבת תפארת ישראל

04-8699455 (חסידים)

בניהכנ"ס צא"י

בבעון

בניהכנ"ס קדושי השואה

כולל איילת השחר

בבריה

קרית שמואל

שטיבלך רח' ורנר

טבריה עלית

בניהכנ"ס חניכי הישיבות

רח' זיבוטנסקי

טלז סטון

02-5335545 (כל בו אלן)

ניאל

בניהכנ"ס מעין גנים

ינעם

יחד שבטי ישראל

מדרשה לב לאחים

יסודות

בניהכנ"ס המרכזי

ידוחם

בניהכנ"ס המרכזי

052-7627788 (מיכאל)

ירושלים

בית וגן

02-6449498 (שעיר)

הפיסגה 46

בבתי הכנסת:

אמשינוב

מנין אברכים

בית ישראל

ישיבת מיר (לוי)

גאולה

חנות גל פז (מלכי ישראל)

גבעת זאב

חנות גיט שאבעס (העופר 2)

גבעת שאול

בבתי הכנסת:

יחי ראובן

אוהל יונתן בכולל ישכר

באוהליך

ברכת יוסף

גוש 80

בניהכנ"ס בראשות הגאון ר'

דן סגל שליט"א

גילה

בניהכנ"ס חזון נחום

052-7653820

גני גאולה

בניהכנ"ס נחלת עקיבא,

בשטיבלך

הר נוף

בבתי הכנסת:

אמרי שפר

קהילת בני תורה

כנסת

054-8429113 (גרוס)

מטרסדורף

ישיבת בית שמואל

בניהכנ"ס היכל שמואל

נווה יעקב

052-7677676 (לוי)

שערי תורה

בבתי הכנסת:

חניכי הישיבות מרכז

תורה ותפילה

סורוצקין

בבתי הכנסת:

אהבת תורה

באר שמואל

היכל שמואל

סנהדריה

בניהכנ"ס פאג"י

סנהדריה המורחבת

בבתי הכנסת:

עזרת תורה

יוזניץ (מאור חיים)

עזרת תורה

בית הכנסת בית ישראל

קטמון

ישיבת יד אהרון

קרית יובל

052-7639488

רובע היהודי

ישיבת אש התורה

כולל צלו של היכל

רוממה

בית כנסת חניכי הישיבות

רמות א'

054-8408719 (גולדשטוף)

בבתי הכנסת:

משכן שרגא

שערי תבונה

רמות ג'

בבתי הכנסת:

חניכי הישיבות צא"י

רמות פולין

בניהכנ"ס אוהל יוסף

רמת שלמה

בניהכנ"ס המרכזי

שערי חסד

054-8498969 (קירט)

כפר סבא

בניהכנ"ס ע"ש הצדיקים

רמלא

הקהילה הדרומית

בניהכנ"ס כרם מיכאל

שכונת המייסדים

ישיבת רנה של תורה

בניהכנ"ס תורה ותפילה

מודיעין עילית

בכוללים:

עטרת שלמה,

ישכר באוהליך, הר"ן

כתר תורה הרב אברמוב

פוניבז'

בית אבא

מגדל עוז

חפציבה

ישיבת כנסת יצחק

בניהכנ"ס המרכזי

נאות הפסגה

בניהכנ"ס המרכזי

קרית ספר

בבתי הכנסת:

פונוביז'

קול תורה

קצות החושן

שיח יצחק

שיר ושבחה

ברכפלד

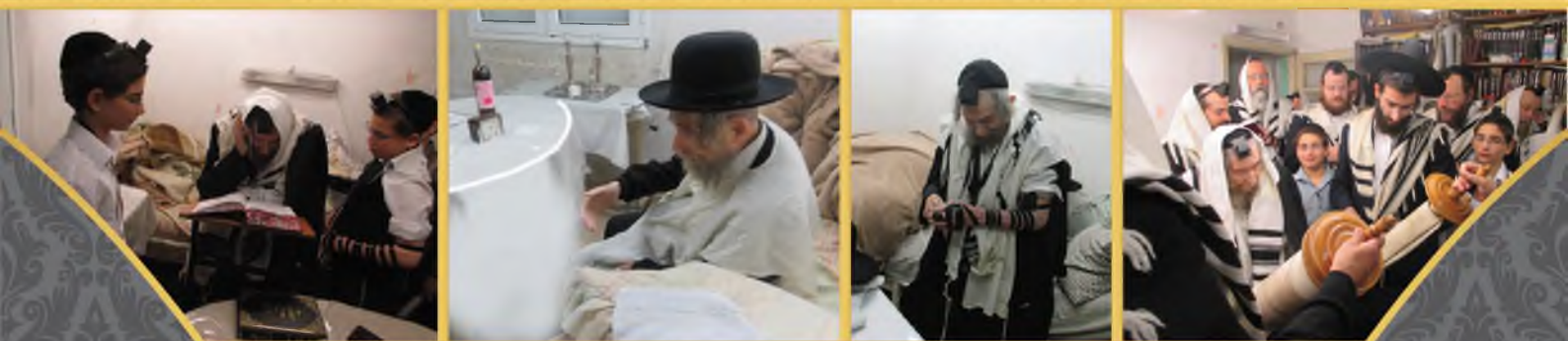
ישיבת מיר

בבתי הכנסת

אוהל תורה

זכר היה נוהג

הלכות והנהגות בעניני תפילה ברכות ושבת קודש
ממון רבנו הגראי"ל שטינמן זצוק"ל

הופיע ויצא
לאור הספר
"כאיל תערוג"
הלכות והליכות
הליכותיו
והנהגותיו ודרכי
חיו של רבנו
הגראי"ל שטינמן.
בהל' תפילה, הל'
ברכות והל' שבת.
בו מובא כל פרט
ופרט בסדר היום
כיצד נהג רבנו זצ"ל
לקיים את הלכה
כתיקונה
ובשילוב עובדות
ופסקי הלכות.
ובנוסף פרק מיוחד
על ענייני בר מצוה

מבית
כאיל תערוג

כרך חדש
כ-500 עמ'

ניתן להשיג
בחנויות הספרים המובחרות
או בטל - 0527680034

קטן
נימור ועיצוב